

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer TİMİSİ
Dr. Çiler DURSUN

MEDYA VE DEPREM

17 Ağustos 1999 Depreminin Medyada Temsili

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer TİMİSİ

Dr. Çiler DURSUN

RTÜK
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
Ankara 2008

Medya ve Deprem
© Bu kitabın tüm telif hakları RTÜK'e aittir.
1. Baskı - Temmuz 2003, Ankara
2. Baskı - Şubat 2008, Ankara
RTÜK yayın No: 4
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, Bilkent - ANKARA
ISBN 975-92325-1-0

Web : www.rtuk.org.tr
e-mail : rtuk@rtuk.org.tr

Bu kitap RTÜK Eğitim Dairesi Başkanlığı
tarafından yayıma hazırlanmıştır.

Baskı : Öncü Basımevi, Ankara
Tel : 0312 384 31 20

Bu kitapta yer alan görüş ve yaklaşımlar, konuşmacılara aittir.
Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu bağlamaz.

Yrd. Doç. Dr. Nilüfer TİMİSİ

Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo-Televizyon-Sinema Bölümü Öğretim Üyesidir. Medyada Cinsiyetçilik (T.C. Başbakanlık, KSSGM: 1997) ve Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi (Dost: 2003) kitaplarının yazarıdır.

Dr. Çiler DURSUN

A.Ü.İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü'nde lisans (1993), yüksek lisans (1997) ve doktora (2002) yaptı. "İdeoloji ve Özne: Türk-İslam Sentezi" başlıklı doktora tezini Prof. Türker Alkan danışmanlığında tamamladı. 1993'de Sedat Simavi Vakfı'nın düzenlediği yarışmada TV Haber-Röportajı dalında ikincilik ödülü ve 1999 yılında Türk Sosyal Bilimler Derneği'nden En İyi Genç Akademisyen Ödülü kazandı. 2000-2001 güz döneminde Türkiye Bilimler Akademisi'nin sağladığı burs ile ABD'de University of Massachusetts'de tez çalışmalarını yürüttü. İdeoloji kuramı, haber analizleri ve televizyon, kültürel çalışmalar, kimlik ve söylem kuramı, iletişim felsefesi başlıca ilgi alanlarıdır. Halen A.Ü. İletişim Fakültesi'nde çalışmalarını sürdürmektedir. Türkiye'deki medyanın yapısını ve eğilimlerini ortaya koyan akademik projelerde yer almakta, ideoloji ve medya, kültürel çalışmalar, haber ve iktidar ilişkileri odaklı dersler vermektedir. TV Haberlerinde İdeoloji (İmge: 2001) kitabının yazarıdır. Haber, Hakikat, İktidar İlişkisi adlı kitabı yayına hazırlanmaktadır. 1993'den bu yana çeşitli dergilerde ve derleme kitaplarında yayınlanmış yazıları, ulusal ve uluslararası bildirileri bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ vii
GRAFİKLER DİZİNİ ix
GİRİŞ 1

I- TÜRKİYE'DEKİ MEDYANIN HABERCİLİK EĞİLİMLERİ 3
II- ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ 7
III- MEDYADA DEPREM HABERLERİNİN ANALİZİ 11
A- TELEVİZYONDA DEPREM HABERLERİNİN ANALİZİ 11
1- Tematik Çözümleme 11
a) Depremin ve Depremin Yarattığı Yıkıcılığın Nedenleri 12
b) Depremin Sonuçları 17
2- Nicel Çözümleme 23
3- Deprem Haberlerinin Niteliğinin Ayrıntılı Değerlendirilmesi ... 28
B- GAZETELERDE DEPREM HABERLERİNİN ANALİZİ 63
1- Neden- Sonuç Bağıntılarının Kuruluşu 64
a) Hürriyet Gazetesinde Depreme İlişkin Haberler 64
a.1) Depremin Nedenleri 64
a.2) Depremin Zararının Büyüklüğünün Nedenleri 65
b) Radikal Gazetesinde Depreme İlişkin Haberler 71
b.1) Depremin Nedenleri 71
b.2) Depremin Yıkıcılığının Nedenleri 72
c) Akit Gazetesinde Depreme İlişkin Haberler 73
c.1) Depremin Nedenleri 73
c.2) Depremin Zararının Büyüklüğünün Nedenleri 74

2- Çatışma Eksenleri 77
a) Hürriyet Gazetesi 77
b) Radikal Gazetesi 82
c) Akit Gazetesi 84
3- Gazetelerde Depreme İlişkin Haberlerde Devlet ve Sivil Toplum Tartışmaları 88
4- Bilimin Meşruiyeti Sorunu 91

IV- GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ 95
KAYNAKÇA 105
EK-1. Deprem Haberlerine İlişkin İçerik Çözümlemesi Yönergesi 112

ÖNSÖZ

Bu araştırma 17 Ağustos 1999 Marmara depreminin ardından, medyanın depreme ilişkin haberleri nasıl kurduğunu ortaya çıkarmak üzere hazırlanmıştır. Medyanın deprem haberlerinde neyi nasıl ve neden temsil ettiğini sergileyen bu araştırma aynı zamanda, medyanın neyi neden temsil etmediği ve sunmadığı üzerinde durabilmeyi de olanaklı kılacak bir çerçeve sağlamaktadır. Buradan hareketle habercilik dilinin nasıl örgütlendiği; ne tür anlamlar üretmek için ne tür bir habercilik gerçekleştirildiği; Türkiye'deki temel gerilim ve çatışma konularının nasıl anlamlandırıldığı ve dolayısıyla depreme ilişkin gerçekliğin nasıl kurulduğu, televizyon ve gazete haberlerinde çözümlenmektedir.

Araştırma fikrinin ortaya çıkmasında ve başlangıçta araştırma için sunulan destekte, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Mezunlar Vakfı'nın önemli bir payı olmuştur. Bu araştırmanın bir bölümü Vakıf tarafından 1 Mart 2000 tarihinde gerçekleştirilen "Deprem ve Medya" başlıklı panelde Vakıf adına sunulmuştur. Ancak araştırmanın kapsamı daha sonra araştırmacılar tarafından genişletilmiş ve elinizdeki hacme ulaşmıştır.

Medya ve Deprem araştırmasında, televizyon kanallarının ana haber bültenlerinde içerik analizi kodlamasının yapılması sürecinde Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi yüksek-lisans öğrencilerinden, Yıldız Yazıcıoğlu ve Bülent Tellan katkıda bulunmuşlardır. Yazılı basın incelemesinde ise araştırma örnekleminde yer alan Radikal gazetesinin değerlendirilmesi ve yorumlanmasında A. Ü İletişim Fakültesi Araştırma Görevlisi Sevilay Çelenk katkıda bulunmuştur. Basın Yayın Araştırma

Uygulama Merkezi uzmanı Gülay Emerce de, projenin gerçekleşmesindeki çabalarıyla yardımcı olmuştur. Kendilerine teşekkür ederiz.

Bu araştırmanın gerçekleşmesinde verdikleri destek ve katkı için A.Ü İletişim Fakültesi Mezunları Vakfı'na, Vakıf Başkanı Süleyman Coşkun'a ve Vakıf Yönetim Kurulu Üyesi Prof. Dr. Bülent Çaplı'ya teşekkür ediyoruz. Radyo Televizyon Üst Kurulu'na ise, Türkiye'de medyaya ilişkin nitelikli araştırmaların gün ışığına çıkması yönünde gösterdiği inisiyatif ve iletişim alanındaki çalışmalar için özendiriciliğinden dolayı teşekkür ediyoruz.

Nilüfer TİMİSİ **Çiler DURSUN**

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 1: Deprem Haberlerinin Kanallara Göre Dağılımı 25

Grafik 2: Deprem Haberlerinin Yerlerinin Göre Kanallara Dağılımı 26

Grafik 3: Deprem Haberlerinin Niteliksel Dağılımı 36

Grafik 4: Deprem Haberlerinin Niteliğinin Kanallara Göre Dağılımı 38

Grafik 5: SHOW TV'de Deprem Haberlerinin Niteliksel Dağılımı 39

Grafik 6: ATV'de Deprem Haberlerinin Niteliksel Dağılımı 40

Grafik 7: Kanal 7'de Deprem Haberlerinin Niteliksel Dağılımı 41

Grafik 8: Depreme İlişkin Konuların Genel Dağılımı 42

Grafik 9: Depreme İlişkin Konuların Kanallara Göre Dağılımı 45

Grafik 10: Deprem Haberlerindeki Görüntülerin Dağılımı 49

Grafik 11: Deprem Haberlerindeki Görüntülerin Kanallara Göre Dağılımı 52

Grafik 12: Deprem Haberlerinde İlk Konuşanların Dağılımı 55

Grafik 13: Deprem Haberlerinde İlk Konuşanların Kanallara Göre Dağılımı 57

Grafik 14: Deprem Haberlerinde En Çok ve Uzun Konuşanların Dağılımı 60

Graifk 15: Deprem Haberlerinde En Çok ve Uzun Konuşanların Kanallara Göre Dağılımı 61

GİRİŞ: MEDYA VE DEPREM

17 AĞUSTOS 1999 DEPREMİNİN MEDYADA TEMSİLİ

17 Ağustos gecesi Türkiye, tarihinin en büyük depremlerinden birini yaşadı. Marmara bölgesi gibi kentleşme ve sanayileşmenin çok yoğun olduğu bir bölgede meydana gelen bu deprem, bugüne kadar yaşanan depremlerden çok daha büyük bir kamusal kaygı ve tepki ile karşılandı. Bu tepkinin önemli bir nedeni yaşanan yıkımın boyutlarının çok büyük olmasıyla ilişkiliydi ancak, diğer ve çok önemli bir neden de felaketin bu kez uzak ve küçük bir coğrafyada değil "burada" yaşanmış olması ve "hepimize benzeyen insanları yani, "öteki"ni değil "bizi" vurmuş olmasıydı. Bu durum çok genel bir acz ve savunmasızlık duygusunun yaygınlaşmasına yol açarak, Susurluk olayından beri gündemden düşmeyen "yurttaş" ve "devlet", "sivil toplum" kutuplaşmasının keskinleşmesi ile sonuçlandı. Marmara depremi bu bağlamda, Türkiye'yi gerek iç politika gerek dış politika açısından farklı bakış açılarının ve ideolojilerin çarpıştığı bir tartışma platformunun merkezine yerleştirerek, "modern bir dünya devleti" olma ekseninde zorlu bir sınavla karşı karşıya bıraktı.

Deprem felaketinin ardından, farklı toplumsal ve siyasal kesimlerin farklı aktörleri tarafından yükseltilen bu çatışma medya dolayımıyla kamunun gündemine taşınırken, zaman zaman da medyanın iç kutuplaşması nedeniyle deprem bölgesinden haber verme pratiğinin kendisi yepyeni çatışmaları gündeme getirdi. Gazete ve televizyon kanalları depremin Türkiye ve dünya gündemini belirleyen önemli bir kriz anı olması gerçeğiyle karşı karşıya kaldıkları noktada, habercilik kurallarının çerçevesini de zorlayan bir pratikle "duyurma ve bilgilendirme" işlevlerini yerine getirirken eleştirilerin

de odak noktasına yerleşti. Medya deprem haberlerini aktarırken ne tür bir gazetecilik yapıyor? Depremi toplumsal krizleri yeniden formüle etmenin bir aracı olarak mı kullanıyor? Deprem sansasyon ve magazin özelliği gösteren haberlerde ikame edici bir öğe olarak kullanıyor mu? Bu sorular depremi izleyen süre içinde gerek medyanın kendisi gerekse bilimsel ve geniş kamusal çevrelerce oldukça tartışılır oldu. Bu çalışma, Türkiye'de ulusal medyanın depremi haberlerinde nasıl kurduğunu, depreme ilişkin ne tür gerçeklikler ürettiğini ortaya çıkarmaya yönelirken, yukarıdaki sorulara da yanıt bulma amacını taşımaktadır. Araştırmamız açısından temel varsayımımız, felaket sonrası haberciliğin uzun erimli bir örneği olarak 17 Ağustos Depremi'ne ilişkin haberlerde, Türkiye'nin son yıllardaki siyasal-toplumsal tartışma ve gerilim eksenlerinin, medyanın inşa ettiği gerçekliğin kurucu öğeleri olduğudur. Bundan dolayı, özellikle gazetelerde açıkça belirginleştiği gibi, liberal sağ ve dinci sağ medyanın Türkiye'de yaşanan depreme ilişkin hakikat iddiaları büyük farklılıklar göstermektedir. Bu çalışma kriz haberlerinin temsilinin tarihsel ve toplumsal bağlamı içerisinde, mevcut hegemonik söylemin ancak mücadeleli bir süreçle kurulduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu çalışma içerisinde çözümlenen tarihsel uğraktan başka bir tarihsel uğrağa geçildiğinde, hegemonik söylem için mücadele eden aktörler, mücadele stratejileri ve aktörler arasındaki gerilimin niteliği de değişecektir. Bununla birlikte bu hegemonik mücadele içerisine dahil edilecek söylemsel ögelerin devamlılığını sağlayacak tarihsel, toplumsal ve kültürel bir belirlenim de sözkonusudur. Bu yapısal belirlenim gereği, sonraki kriz ve felaket anlarında bu çalışmada ortaya çıkarılan temel gerilim eksenleri belli ölçüde devamlılık gösterecektir. Bundan sonra felaket/kriz haberciliği üzerine gerçekleştirilecek olan çalışmalar, bu devamlılıklar kadar farklılıkları da gözönüne almak durumundadır.

Çalışmamız dört temel bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Türkiye'deki medyanın habercilik eğilimleri genel olarak değerlendirilmektedir. İkinci bölüm çalışmanın amaç ve yönteminin ortaya konduğu bölümdür. Bu iki bölümün ardından üçüncü bölümde deprem haberlerinin analizi

gerçekleştirilmektedir. İki alt bölüm olarak tasarlanan üçüncü bölümde, televizyon ve gazeteler ayrı ayrı çözümlemeye tabi tutulmuştur. Dördüncü ve son bölüm analiz sonuçlarının topluca değerlendirildiği bölümdür. Burada yararlanılan kaynakları ve genel olarak haber üzerine yapılan çalışmaları içeren genişletilmiş bir kaynakça, konuyla ilgili daha sonra araştırma yapacak olanların dikkatine sunulmuştur.

Medyanın deprem haberlerini nasıl sunduğuna ilişkin çözümlemeye geçilmeden önce, televizyon yayıncılığında devlet tekelinin fiilen ortadan kalktığı 1990'ların başından bu yana, Türkiye'de özellikle görsel medyanın habercilik anlayışlarındaki dönüşümlerin panoramasını sunmak gerekmektedir. Medyanın verili işgörme koşullarının sonuçlarına göndermeler içeren bu genel panorama, depreme ilişkin yayıncılık anlayışlarının özelliklerinin anlaşılması açısından da yararlı olacaktır.

I- TÜRKİYE'DEKİ MEDYANIN HABERCİLİK EĞİLİMLERİ

Türkiye'de medyanın, özellikle kriz dönemlerinde gerçekleştirdiği habercilik, gerek etik çerçevede gerekse habere atfedilen özellikler çerçevesinde sorgulama konusu yapılmaktadır. Özel televizyonların kurularak yayıncılık yapmaya başladıkları 1990 yılından bu yana, başta seçim dönemlerindeki habercilik pratikleri olmak üzere, özel yaşamın hangi sınırlar içerisinde habere konu edilebileceği; habere konu edilen kişilere ilişkin yargıların nitelikleri; hangi tür haber içeriklerinde kamusal yararın gözetildiği; bilgi yoğun haber ile magazin ve eğlence yoğun haber içeriklerinin karşılaştırılması; şiddet yoğunluklu haberlerin verilme biçimleri ilk elde sorgulanan konular olarak tartışma gündemine yerleşmişlerdir. Bu tartışmalarda ticari medya yöneticileri ve profesyonelleri, "kamu yararı ve çıkarı için" yayıncılık gerçekleştiren kuruluşlar olduklarını ve "devletin yayın organı" olarak gördükleri TRT'den farklı olduklarını ısrarla vurgulayarak, habercilik çizgilerindeki "farklılıkları" ve alışılmadık özellikleri savunagelmişlerdir. Ne var ki özellikle 1990'ların ortalarında,

"medya terörü" deyimi, önce eleştirmenler sonra geniş toplum kesimleri tarafından medyanın bu alışılmadık özelliklerinin sorunlu yapısına dikkat çekmek için sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır.

Medya terörü, başta televizyon olmak üzere, medyada kişilere, kurumlara ve siyasi erke yönelik yayınlarda yaratılan korku, şiddet, baskı ve panik psikolojisine göndermede bulunmak üzere kullanılmıştır. Yeniden yapılanan bir iletişim ortamında, medya kuruluşlarının haber yapma özgürlükleri, toplumun haber alma özgürlüğü ve habere konu olan bireylerin özel yaşamlarının sınırlarını koruma özgürlüğü arasında beliren gerilime işaret eden bu tartışmalara rağbet, 1990'ların sonunda giderek azalmış görünmektedir. Bu tartışmanın hız kaybetmiş olması, sorunun bütünüyle çözüldüğü anlamına değil; her üç özgürlük alanının karşılıklı olarak tanınması ve koşullara göre bu özgürlük alanlarından birisinin öncelikli olabileceğinin farkedilmesi anlamına gelmektedir.

Bir yandan da medyanın içinde yer aldığı rekabetçi koşulların, birbirleriyle mücadele süreçlerinin niteliğini belirlemesi sözkonusudur. Bu dönemlerde medya kuruluşlarının gerçekleştirdiği karşılıklı saldırgan yayınlarda, kamusal yarar ve çıkardan çok, özünde girişimcinin ekonomi- politik yararlarının ve çıkarlarının gözetilmesi olgusu ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bütün bu iç mücadelelerin ardından medyanın kimliğinin liberal değerler ve etik ilkeleri çerçevesinde yeniden kurulabilmesi zorlaşmakta; ya bütün medya kuruluşlarına açık Basında Uzlaşma Deklerasyonu (31 Ocak 1994) ya da karşılıklı centilmenlik anlaşmaları imzalanmaktadır. Böylece yaşanan çekişme ve sorunlarda ortaklaşa çözümlere ulaşma yönünde kamuoyunun bilgisine sunulan adımlar atılmaya çalışılmaktadır.

Bu çabalar bir yana, medyanın "halkın vicdanı" olarak siyasal ve toplumsal yaşamda kendisine bir yer ve kimlik edinmesini mümkün kılan süreçler, özellikle siyasi skandalların üzerine gidilen dönemlerde daha kolay işler görünmektedir. Sırasıyla İSKİ, İLKSAN, CİVANGATE ve SUSURLUK skandallarında medya, kamunun çıkarını savunan bir habercilik anlayışını uyguladıkları ölçüde, promosyon çekişmeleriyle, kendi aralarındaki mücade-

lelerle yıprattıkları meşruiyet zeminlerini yeniden inşa edebilme olanağına kavuşmuşlardır. Özellikle skandal dönemlerinde medya, kendi rolüne ilişkin tanımları, batıdaki medyanın kimliksel öğeleri olan "kamu yararı gözetme", "halkın çıkarına işgörme", "nesnel, doğru ve tarafsız habercilik yapma", vb... öğelerle örtüştürebilmektedir. Medyanın sınırlı da olsa belirli bir özdüşünümsellik içerisinde hareket ettiği bu dönemler, kendi içinde bulunduğu meşruiyet krizlerinden –geçici de olsa- kurtulabilmesine olanak sağlamaktadır.

Toplumsal ve siyasal bir güç olarak medyanın sorgulandığı doksanların ortalarına kadar olan bu süreci, gittikçe medya profesyonellerinin, yani gazetecilerin, haber bültenleri sorumlularının, muhabirlerin, spikerlerin kısaca o kurum içinde habercilik yapanların sorgulanmaya başlandığı bir süreç izlemeye başlamıştır. Spikerlerin dil kullanımındaki sorumlulukları, haber bültenlerinin genel yayın yönetmenlerinin "özgün" olmak adına bültenlerinin formatlarını dönüştürmeleri; stüdyoda herhangi bir olayın "kahramanının" konuk edilme yöntemleri ve biçimleri en fazla tartışılan konular olarak belirmeye başlamıştır. Özellikle haber bültenlerinde enformatif, yani bilgilendirici nitelikte sözel ve görsel metinlerle haberin kurulması yerine, yeterince enformasyon içermeyen sözel metinlere ve görsel canlandırmalara dayalı olarak haberin örgütlenmeye başlanması eğilimi, habercilik formatlarını son derece sorunlu kılmaya başlamıştır. Buna içerik olarak daha magazinel haberlerdeki artış, engelli ve biyolojik özellikleri itibariyle sorunlu olan (cüce, dev, şişman vb...) insanlara dair haberler ile aynı haberin tekrar tekrar sunulması eklendiğinde, haber bültenlerinin formatlarının televizyon kanallarının ilk ortaya çıktığı yıllara oranla son derece farklılaştığı gerçeğiyle karşı karşıya kalınmıştır. Haber bülteni spikeri ile genel yayın yönetmeninin aynı kişiler olmaya başlaması (anchorman'lik) eğilimi nedeniyle, her televizyon kanalının kendisine özgü bir haber bülteni karakteristiği ortaya çıkmıştır. Daha magazinel ve "gayri ciddi"; eğlence dünyasını konu eden "pembe" haberler izlemek isteyenler ile daha ciddi, içerikli ve "renksiz" haber izlemek isteyenlerin tercih ettikleri bültenler farklılaşmaya başlamıştır. Buna bir de haber ağırlıklı NTV, CNN Türk gibi televizyon kanallarının kurulması

eklendiğinde, izleyicinin karşısına farklı formatlarda ve özelliklerde haber bültenleri çıkar hale gelmiştir.

Türkiye'deki habercilik anlayışının ana hatlarıyla değinilen bu farklılaşma çizgisinin yıllar boyunca değişmeyen karakteristiği olarak ise, özellikle futbol alanındaki gelişmelerde, ya da dış ülkelerle olan sorunlu ilişkilerde açığa çıkan, hatta gazetecilerin de zaman zaman baş aktörler haline geldiği bir tür "fanatizmden" söz etmek mümkündür. Bu fanatizmi destekleyen Türkiye'ye özgü başka bazı söylemsel dinamikler de bulunmakla birlikte, televizyon haberlerinin, sıradan konularla ilgili olarak bile fanatik bir habercilik dilinin geliştirildiği ve daha az özen gösterilen alanlara dönüştüğü dikkat çekmektedir. Böylece, örnekleri önceleri sadece yazılı basında görülen "Bak oraya gelirsem, bu yaptığını ardında koymam" ya da "Ne diyeyim sana, Allah'ından bul", vb... ifadeler, bazı haber bültenlerinin haber sorumlularının haber bülteni sunumundaki jargonuna gittikçe yerleşir hale gelmiştir. Haber bültenlerinde tarafsızlık, nesnellik gibi liberal profesyonellik kodlarının kimi kez ihmal edilebilir hale gelmesi; "halkın yanında ve halk için" habercilik yapılması olarak dile getirilen bir tür popülist haberciliğin izlenirliğinin de artması anlamına gelmektedir.

17 Ağustos depremi sonrasında, yapısı daha da magazinelleşen habercilik anlayışlarına karşın televizyon kanalları, "kamu yararına" işgörebildiklerini bir kez daha vurgulama fırsatı yakalamışlardır. Depremin ilk günlerinde bütün bir günlük yayın akışını kapsayan, birkaç gün sonra ise yayın akışının yine önemli bir kısmını işgal eden deprem bölgesinden haberlerle, önemli bir kamusal işgördüklerini vurgulamaya ve dolayısıyla "halkın sesi, sözü olma" iddialarını güçlendirmeye çaba göstermişlerdir. Gerçekten de medya, bölgeden ihtiyaç duyulan temel maddeleri, ölü, yaralı ve kayıplara ilişkin rakamları ve isimleri, süregiden kurtarma faaliyetlerinin sonuçlarını bildirmeleri bağlamında işlevsel bir konum işgal etmiştir. Ancak deprem kurbanlarına yönelik yaklaşımlarındaki özensizlikle; olguların taşıdığı haber değerinin sınırlarını keyfi genişletmeleriyle medya kuruluşları ciddi eleştirilerin odağı olmuştur. Yine depremin meydana gelişine ilişkin bilimsel bilgileri aktarma yönündeki çabalarıyla; bölge insanının deprem karşısında alması gereken tutumu ortaya koymaya

çalışmasıyla medya, o güne kadar haberlerinde hiç göstermediği bir süreklilik göstermiş gibidir. Ancak bilimsel açıklama ve değerlendirmelerin sunuluş tarzındaki özensizlikle; kamuoyunu gereğinden fazla ve çeşitli deprem teorilerine boğmasıyla; dramatik ve tirajik etkiler yaratacak bir duygusal dil içinden haberlerini örgütlemesiyle yine eleştiri oklarına hedef olmaktan kurtulamamıştır. Medyada deprem anına kadar gelişen habercilik anlayışı, deprem haberlerinin sunuluşunun temel belirleyicisi olmuştur. Fanatizm, kahramanlaştırma, suç ve suçlu örüntüsüyle deprem olgusuna yaklaşma özellikleri nedeniyle haberlerde, enformatif olunmasına rağmen, soğukkanlı bir habercilik anlayışı gerçekleştirilememiştir.

Felaket haberciliğinin, kriz anı haberciliğinin kendine özgü dili bir yana, Türkiye'de habercilik anlayışının zaten o ana kadar edindiği yeni özellikler de deprem haberlerini oldukça tartışılır hale getirmiştir. Bununla birlikte medyanın, o dönemin habercilik pratiklerinden edindiği deneyimleri de gözönüne almak gerekmektedir[1]. Medya, bir öncekine oranla daha özenli ve haberciliğin liberal profesyonellik kodlarına daha fazla başvurarak yayın yapabileceği uygulama bilgisini de edinmiştir. Bu tür topyekün kriz durumlarında medyanın sorumluluğu artarken, onun bu sorumluluğunun farkındalığıyla haberciliğini sergilemesi beklentileri de yoğunlaşmaktadır.

II- ÇALIŞMANIN AMACI VE YÖNTEMİ

Depreme ilişkin haberlerin izlendiği ve incelendiği bu araştırmanın amacı, depremi izleyen bir aylık bir süre içerisinde (18 Ağustos-18 Eylül 1999) araştırma kapsamına alınan gazetelerin haberleri ve köşe yazıları ile televizyon kanallarının ana haber bültenleri yoluyla, medyanın deprem gibi kriz-felaket dönemlerinde nasıl bir habercilik anlayışıyla işgördüğünün belirlenmesidir. Bu habercilik anlayışına ilişkin tartışmalar, medyanın toplumsal rolüne ilişkin yerleşik iki eksene oturtulmaktadır: Ya liberal

[1] Deprem döneminde gerçekleştirilen haberciliğin sorunlu yanları konusunda ciddi bir özeleştiri ve gelecekteki olası doğal felaket dönemlerinde ne tür bir habercilik anlayışının geçerli olacağına ilişkin öngörüler, NTV Haber Müdürü Oğuz Haksever'in 1 Mart 2000 tarihinde Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nde düzenlenen "Deprem ve Medya" panelindeki konuşmasında dile getirilmiştir.

paradigma içerisinden medya "ayna" imgesiyle tanımlanmakta ve depreme ilişkin gerçekleri olduğu gibi aktaran, yansıtan tarafsız bir ortam olarak değerlendirilmekte; ya da yine ayna imgesine yaslanarak ancak bu kez gerçekleri çarpıtan bir ortam olarak görülmektedir. Bu yansıtma-çarpıtma ikiliğinin sınırlılıklarından kurtulunduğunda, medyanın depreme ilişkin tutumu daha kapsamlı ve eleştirel bir değerlendirme içinden anlaşılır kılınabilir.

Bu çalışmada önerilen paradigma içinde medyanın toplumsal rolü, onun ideolojik işleyişiyle birlikte ele alındığında anlam kazanmaktadır. Bununla kastedilen, medyanın gerçekliği yansıtan ya da çarpıtan değil, yeniden kuran bir işleyişinin olduğudur. Gerçekliği yeniden inşa etme ya da kurma süreci, varolan toplumsallıktan bütünüyle bağlantısız ve ondan apayrı bir süreç değildir. Medya toplumsal gerçekliğin dışında konumlanan bir "dış göz" değildir; bizatihi gerçekliğin içinde yer almakta, o gerçekliğin yakalayabildiği, erişebildiği öğelerini seçmeci bir pratikle biraraya getirmektedir. Bir benzetim kurmak gerekirse eğer, medyanın topluma yönelmesi, öznenin nesneye yönelmesi gibidir demek çok da yanlış olmaz. Yani medya ve toplumsal arasında bir mesafe, çakışımsızlık ve fark vardır. Dolayısıyla da mevcut gerçeklikle bağlantısı problematik bir öz taşımaktadır. Medya içerikleri, toplumsal ilişkilerin kurulmasında sürekli ve yaratıcı bir şekilde rol oynayan sembolik biçimlerin inşasında ve iktidar ilişkilerinin yeniden üretiminde merkezi bir konumdadır. Deprem sonrasında medyanın işleyişi, bu genel konumundan farklılık göstermemektedir[2].

Depreme ilişkin haberlerin incelenme sorunsalına, medyanın etik ve ideolojik yapılarının nasıl kurulduğu çerçevesinde odaklanılmaktadır. İdeoloji, toplumsal ilişkileri korumaya ve kurmaya hizmet eden sembolik biçimler boyunca belirli anlamların inşa edilmesi sürecindeki mücadeleli pratiklere işaret etmektedir. Dolayısıyla haberlerde hangi anlamların, nasıl üretildiğine ilişkin stratejilere odaklanılması, bir yanıyla da, medyanın toplumsal

[2] Bu işleyişin en belirgin bir biçimde görülebildiği alanlar ise haberlerdir. Haberler, toplumda başat iktidar kesimlerinin lehine olacak şekilde bazı gerçeklikleri kurumsallaştırmakta, varolan toplumsal düzeni desteklemek ve statükoyu meşrulaştırmakta iş gören kurgulardır. Haberin ideolojiyle bağlantılandırılabileceği nokta tam da burasıdır. Haber metinlerinde bütün öğeler belirli bir hikayeyi anlatmak için biraraya getirilmektedirler (Dursun; 2001).

gerçekliğin hangi parçalarını "gerçekliği" kurmak için nasıl biraraya getirdiğinin çözümlenmesidir.

Bu araştırmanın evrenini, ulusal ölçekli televizyon kanalları ve gazeteler oluşturmaktadır. Ulusal yazılı basın içinden İslamcı/dinci sağ basını temsilen Akit Gazetesi, liberal popülist yayıncılığın temsilcisi olarak Hürriyet Gazetesi, liberal sol çizgiyi temsilen ise Radikal Gazetesi inceleme konusu yapılmıştır. Gazetelerin seçiminde gazetelerin temsil ettikleri perspektifler içinde belli bir popülerliğe, yani görece geniş bir okur kitlesine hitap etmeleri dikkate alınmıştır. Yapılan inceleme ve çözümleme 18 Ağustos 1999-18 Eylül 1999 tarihleri arasındaki bir aylık dönemi kapsamaktadır. İncelenen dönemde gazetelerin depreme ilişkin haberleştirmeleri ilk hafta için gazetenin bütünü dikkate alınarak, sonraki haftalar ise birinci sayfa ve köşe yazıları dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir.

Televizyon kanallarının seçiminde de, yazılı basında uygulanan ölçütler dikkate alınmıştır. Liberal ticari televizyon kuruluşlarını temsilen ATV ve SHOW TV, İslamcı/dinci televizyon kuruluşlarını temsilen[3] KANAL 7 araştırma kapsamına dahil edilmiştir. TRT1 ise kamu hizmeti yayıncılığının temsilcisi olarak, toplumsal sorumluluk ilkeleri çerçevesinde yayın yapma iddiasını taşıması nedeniyle örnekleme dahil edilen televizyon kanalını oluşturmaktadır. TRT1'in araştırmaya dahil edilmesiyle, kamu yayıncılığı ile ticari yayıncılık arasındaki anlayış farklılığının, depremle ilgili haberlerde belirginleşip belirginleşmediğine bakılması olanağı da doğacaktır.

Televizyon kanallarındaki haber örneklemi, yalnızca ana haber bültenlerini kapsamaktadır. Depremi izleyen ilk bir aylık dönemde televizyon kanallarının- giderek süresi azalmakla birlikte- neredeyse günün bütün saatlerini depreme ilişkin haberlere ayırmaları, örneklemde belirli bir sınırlama yapılmasını gerektirmiştir. Ana haber bültenleri, bütün gün gerçekleştirilen deprem

[3] Kanal 7, dinci kesimin televizyonu olarak kimliklendirilmektedir (Özarslan, 1999). Son derece muhafazakar bir yayın çizgisinde olup ve dini yaşamı aynı zamanda politik bir yaşam olarak görmesinden dolayı bu vurgusunu özellikle haberlerde belirginleştirmektedir. Kanal 7, yaşamın dini boyutunu insanın varoluşuna ilişkin merkezi anlamların üretildiği bir boyut olarak sunmaktadır. Kanal 7'nin habercilik dili, bütün alternatif medya olma iddialarına karşın, ana akım yani popüler medyanın haber dilinden farklı değildir. Dolayısıyla Kanal 7'nin daha çok haber konularıyla diğer kanallarla farklılık gösterdiği söylenebilir.

yayıncılığından farklı özellikler içermektedir. Bültenler, neredeyse onsekiz saatini depreme ayıran televizyon kanallarının, deprem haberlerinden belirli bir seçme yaptıkları alanlardır. Böylece kanallar, kendi genel yayın politikaları çerçevesinde ellerindeki malzeme üzerinde daha fazla inisiyatif kullanarak, özgül habercilik eğilimlerini ana haber bültenleri içinde ortaya koyabilmektedirler. Denilebilir ki çözümlemeye ana haber bültenlerinin dahil edilmesi, kanalların habercilik karakteristiklerinin ortaya çıkarılabilmesine olanak sağlayacak alanlar olmalarından kaynaklanmaktadır.

Gazeteler ve televizyon kanallarının depremle ilgili içeriklerinin analiz edilebilmesi için, iki aracın farklı özelliklerini gözönüne alan iki ayrı çözümleme yöntemi uygulanmıştır. Gazete haberlerinin analizinde, incelenen gazetelerin anlam örgüsünü bütünlüklü olarak kavramaya dönük bir çalışma yapılmış; böylelikle gazetelerdeki deprem haberlerinin metinlerarası ilişkiselliği dikkate alınmıştır. Bu metinlerarası ilişkisellik, iki düzeyde kurulmuştur. Bunlardan birincisi deprem yani olay felaketi bağlamında kurulan nedensellikler düzeyi; ikincisi ise temel çatışma eksenleri ve aktörler düzeyinden oluşmaktadır.

Televizyon haberlerinin çözümlenmesi de iki düzeyde gerçekleştirilmiştir. Öncelikle nicel bir içerik çözümlemesi yapılarak, depreme ilişkin konuların, görüntülerin, saygın kaynakların ve haberin niteliğinin kanallara dağılımları belirlenmiştir. İkinci olarak tematik bir çözümleme gerçekleştirilerek, televizyon haberlerinde hangi kaynakların ağırlıklı olarak hangi temalar çerçevesinde neden-sonuç ilişkilerini yani nedensellikleri kurdukları saptanmaktadır. Tematik çözümleme, haberlerde başlıca hangi aktörlerin söz söyleyebildiğini değil, aktörlerin hangilerinin depreme ilişkin ne tür neden-sonuç bağıntıları geliştirdiklerinin ortaya çıkarılmasına yönelik olarak uygulanmıştır. Böylece deprem sonrası başat açıklama çerçevelerinin neler olduğu ve bu çerçevleri kimlerin kurduğu belirlenmektedir.

III. MEDYADA DEPREM HABERLERİNİN ANALİZİ

A. TELEVİZYONDA DEPREM HABERLERİNİN ANALİZİ

A.1. Tematik Çözümleme

17 Ağustos depremine ilişkin gerçekliğin neden-sonuç ilişkisinin belirli anahtar temalarla televizyon kanallarında nasıl kurulduğunu belirlemek amacıyla, tematik bir çözümleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Tematik çözümleme, toplumsal ideolojilerin anahtar temalarının nasıl temsil edildiği sorusuna cevap verebilmektedir. Böylece haberlerdeki özel statülü görüşler ve yeğlenen anlamlar ile alternatif görüşler ve kapatılmaya çalışılan anlamları sergilemek mümkün olmaktadır.

Tematik çözümlemede, depreme ilişkin söylemin hangi temalar etrafında yoğunlukla geliştirildiğinin ipuçlarını elde etmek olanaklıdır. İkinci olarak, haberler içerisinde saygın kaynaklar olarak kimlerin sözlerine çoğunlukla itibar edildiğini de yapılacak sayma içerisinde değerlendirmek olanağı vardır. Yöntem gereğince, kendi metinsel bağlamları içerisinde temaların belirlenmesi gerekmektedir. Haberlerde depreme ilişkin temalar, "depreme yol açan nedenler" ve "depremin sonuçları" olmak üzere iki ana konuda çerçevelenmektedirler. Nedenler konusunda geliştirilmeyen bir tema, bülten içerisinde sonuçlar konusunda geliştirilebilir. Bu da nedenlere ve sonuçlara ilişkin temaların sayıca ya da nitelikçe birbiriyle örtüşmeyeceği anlamına gelmektedir. Temaların saptanması çözümleme açısından en önemli kısımdır. Burada ikili bir yol izleyerek, bir yandan haberlerde yer alan bildirimlerin/ifadelerin tema olarak alınması sözkonusudur; öte yandan bazı temalar ise haberde yer alan konunun ya da olayın çerçevelendirdiği anlam örüntüsünün bütünü dikkate alınarak saptanabilmektedir. Bu demektir ki, bazı temalar bizzat kaynakların söylediği bildirimlerden çıkarılmakta; bazı temaları ise araştırmacı kendisi çerçeveleyerek bir bildirime dönüştürmektedir. Böylelikle belirlenen temalar içerisinde birbirine yakın olanlar, kendi aralarında bir kategorizasyona da tabi tutulabilmektedir.

Depreme ilişkin neden ve sonuç ilişkiselliğini kuran temalar, farklı aktörler/kaynaklar tarafından dile getirilmekte ve vurgulanmaktadır. Bu aktör/kaynaklar, verilerin toparlandığı aşamada açıkça belirtilmiştir; ancak çözümleme açısından en yoğun geliştirilen temaları en fazla dile getiren aktörleri gözönünde tutmak anlamlı olacaktır.

a)Depremin ve Depremin Yıkıcılığının Nedenleri

17 Ağustos depremi sonrasındaki bir aylık sürede depremin nedenleri ve depremin sonuçlarının felaket büyüklüğünde yıkıcı olmasının nedenlerine ilişkin temalar, başlıca 17 kategori içerisinden tartışılagelmiş ve dile getirilmiştir. Depremin sonuçlarının yıkıcılığının nedenleri içinde, "küçük müteahhitlerin yolsuzluk, hırsızlık ve sorumsuzlukları" teması en yoğun geliştirilen nedensel açıklamadır (38 kez). Bu temayı izleyen"devletin organize olamaması, yetersiz kalması ve ilgisizliği" teması (29 kez), depremin yıkıcılığının nedenleri olarak ikinci sırada devletin sorumluluğunun öne çıkarıldığını göstermektedir. Depremin yıkıcılığının nedenleri olarak üçüncü sırada "bölgedeki kurtarma ve yardım çalışmalarının aksaması" (21 kez) gösterilmektedir. Depremin meydana gelmesinin ve depremin yıkıcı boyutta olmasının en temel bu üç nedenini, aşağıda sıralanan diğer tematik kategoriler izlemektedir:

- Sivil Savunma ve Kızılay'ın görevlerini yerine getiremeyişleri, yetersiz kalmaları (18 kez).
- Devletin yapısının ve işleyişinin çöküşü (16 kez),
- Rant ekonomisi nedeniyle çarpık ve düzensiz yapılaşma (16 kez),
- Büyük inşaat şirketlerinin yolsuzlukları, hırsızlıkları ve sorumsuzlukları (14 kez),
- Hükümetin depreme hazırlıksız yakalanması (11 kez),
- Ankara hükümetlerinin tarihsel sorumluluğu ve halkına ilgisiz kalması (11 kez),
- Halkın depreme hazırlıksız yakalanması (10 kez),

- Yasaların yeterince caydırıcı nitelik taşımaması (9 kez),
- Kamu görevlilerinin uzmanlaşmaması; hükümetin yardım dağıtımında partizanlık yapması; fay hatlarının hareketleri; Tanrı (2'şer kez),
- Azgelişmiş bir ülke gibi afetleri ciddiye almamak eğiliminde olunması; bireylerin ahlaki çöküş içinde olmaları ve bencillikleri (1 kez).

Depremin yıkıcılığının nedeni olarak devletin sorunlaştırıldığı temalar birarada gruplandığında, haberlerde toplam 67 kez devletin sorumluluğunun vurgulandığı görülür. "Devletin yapısı ve işleyişindeki çöküş", "Ankara hükümetlerinin tarihsel sorumlulukları ve halkına ilgisiz kalması", "devletin organize olamaması, yetersizliği ve ilgisizliği", "hükümetin depreme hazırlıksız yakalanması", temalarının toplam frekansları dikkate alındığında, depremin sonuçlarının felaket büyüklüğünde gerçekleşmesinin nedenleri içerisinde devletin, hükümetin ilk sırayı aldığı belirginleşmektedir. Bu ise, devletin 17 ağustos depremindeki rolünün, işlevlerinin yoğun bir biçimde sorgulandığı anlamına gelmektedir.

Öte yandan " küçük ve büyük inşaat şirketlerinin yolsuzluk, hırsızlık ve sorumsuzlukları" temalarının toplam 52 kez dile getirilerek oluşturdukları tematik grup, nedenselliklerde müteahhitlerin sorumsuzluğunun, sorgulamaların ikinci ayağını oluşturduğu anlamına gelmektedir.

Gerek temaların frekansları tikel olarak, gerekse birbirine yakın temaların oluşturduğu tematik gruplar incelendiğinde, depreme ve boyutlarına ilişkin nedensel açıklamaların müteahhitlere ve devlete odaklandığı ortaya çıkmaktadır. Bu odaklanışta tek tek temalarda müteahhitlerin; tematik gruplarda ise devletin sorumlu birer fail olarak öne çıkarıldığı saptanmaktadır. Böylece haberlerde çok somut, kavranabilir, sorumluluklarından dolayı cezalandırılabilir olan müteahhitler ile soyut, kavranması zor ve sorumluluğundan dolayı herhangi bir yaptırıma uğratılması olanaklı görünmeyen devlet mekanizması, depremin acılarını olanca ağırlığıyla yaşayan topluma "hikayenin kötü adamları" olarak sunulmuştur. Denilebilir ki medya tarafından, bir yandan haber metninin yapısal örgütlenişine son derece uygun olarak, sorumlulukların ve

suçluluğun kişiselleştirildiği bir düzlem kurulurken; diğer yandan da tarihsel göndermeler de içeren bir sistem/ devlet eleştirisinin geliştirildiği daha soyut bir tartışma düzlemi harekete geçirilmiştir.

Depreme ilişkin nedensel açıklamaları dile getiren ve işleyen aktörler açısından bakıldığında, nedensellikleri inşa eden aktörler içerisinde medyanın etkinliği dikkat çekmektedir. Medya profesyonelleri, gerek muhabirleri, gerekse spiker ve yayın yönetmenleri, birbirinden farklı nedensellikleri tam 61 kez ve en çok da küçük müteahhitlerin sorumsuzlukları ve devletin organize olamayışı odağında işleyen aktörler olarak önemli bir paya sahiptir. Nedenselliklere ilişkin temaları en fazla (51 kez) geliştiren ikinci aktör kategorisinde ise, depremi tıpkı medya profesyonelleri gibi, küçük müteahhitlerin yolsuzlukları ve devletin organize olamayışı bağlamında yorumlayan "depremzedeler ve bölge halkı" yer almaktadır. Nedensellikleri en fazla kuran üçüncü aktör (17 kez) olarak belediye başkanları ve belediye yetkilileri belirmektedir. Belediye yetkilileri, depremin boyutlarına ilişkin temaları, rant ekonomisi nedeniyle düzensiz ve çarpık yapılaşma merkezinde geliştirmişlerdir. Sivil toplum kuruluşları ise ağırlıkla küçük müteahhtilerin sorumsuzlukları ve bölgedeki kurtarma çalışmalarındaki aksaklıklar temaları merkezinde olmak üzere toplam 15 kez nedensellikleri kuran aktörler olarak belirmektedir. Muhalefet partilerinin liderleri, yöneticileri ve milletvekilleri de dikkate değer ölçüde nedenselliklere ilişkin temaları dile getirmişlerdir. Depremin boyutlarının büyüklüğüne ilişkin geliştirdikleri (toplam 18 kez) nedensel açıklamaların, bölgedeki kurtarma ve yardım çalışmalarındaki aksaklıklar ve devletin organize olamaması ve yetersizliği merkezinde örgütlendiği dikkat çekmektedir. Bilim adamları ise –sanılanın aksine- depremin nedenselliklerine ilişkin temaları sadece 8 kez ve ağırlıklı olarak depreme halkın hazırlıksız yakalanmasıyla bağlantılı olarak dile getirmişlerdir.

Denilebilir ki depreme ilişkin nedenselliklerin dile getirilmesinde medya profesyonelleri ve depremzede bölge halkı, haberlerde diğer aktörlerden daha fazla paya sahip olmuşlardır. En fazla geliştirilen nedenselllikler ise, devletin yapısı ve işleyişinden kaynaklanan sorunlar ile müteahhitlerin

sorumsuzlukları temaları etrafında toplanmaktadır. Dolayısıyla nedenselliklerin, bir yandan soyut bir yönetsel yapı olan devlet ile makro düzeyde, diğer yandan da müteahhitlerin kişisel suçlulukları ve sorumluluklarını kapsayan mikro düzey arasında salınım gösterdiği ve bu iki düzeyin birbirleriyle ilişkilendirilmesinin yeterince yapılmadığı saptanmaktadır. Depremin ilk birkaç aylık süresi içerisinde devlete yönelik eleştiriler, kimi kamu görevlilerinin istifa ettirilmeleri ile karşılanmaya çalışılırken; müteahhitlere yönelik öfke, toplumsal linç girişimlerine bile geçit verir hale gelmiştir.

Televizyon kanalları arasında karşılaştırmalı olarak bakıldığında ise ortaya çıkan tablo şudur:

- SHOW TV, kendi medya profesyonellerinden sonra (29 kez) aktör olarak en fazla depremzede bölge halkının (15 kez) depreme ilişkin nedensel açıklamalarına yer vermiştir. Bu nedensel açıklamalar içerisinde "küçük müteahhitlerin yolsuzluk, hırsızlık ve sorumsuzlukları" teması en fazla (21 kez) geliştirilen tema olarak belirmektedir. Ardından "büyük müteahhitlerin yolsuzluk, hırsızlık ve sorumsuzlukları" teması ikinci en yoğun sunulan (12 kez) nedensel açıklamadır. "Sivil Savunma ve Kızılay'ın görevlerini yerine getiremeyişleri" ise yoğun (10 kez) dile getirilen üçüncü temadır.
- ATV, aktör olarak depremzedeler ve bölge halkının nedensel açıklamalarına yer vermiştir (35 kez). Depremzede bölge halkının ise "Ankara hükümetlerin tarihsel sorumlulukları"na ilişkin nedensel açıklamaları (6 kez), müteahhitlerin sorumluluklarından (4 kez) biraz daha fazla yer bulabilmiştir. Ardından kendi medya profesyonellerinin geliştirdiği nedensel açıklamalara en yoğun ikinci alanı (25 kez) açmıştır. ATV çalışanları en fazla "küçük müteahhitlerin yolsuzluk, hırsızlık ve sorumsuzlukları" temasını işlerken; "devletin organize olamayışı" (4 kez) ve "devlet yapısının işleyişindeki çöküş" teması (3 kez) da nedensel açıklamalarda

devletin sorumluluğunun öne çıkarıldığını göstermektedir. Gerçekten de nedensellik temaları içerisinden en fazla (15 kez) "devletin yapısı ve işleyişinin çökmesi" temasının geliştirildiği haber bültenlerinde, bu temayı "küçük müteahhitlerin yolsuzluk, hırsızlık ve sorumsuzlukları" teması (13 kez) izlemektedir.

- KANAL 7, haber bültenlerinde aktör olarak kendi medya çalışanlarının ardından en fazla muhalefet partilerinin liderlerinin ve milletvekillerinin nedensel açıklamalarına yer vermiştir. Bu kanalın İslamcı yayın çizgisinin onu Fazilet Partisi'ne yakın kılması, muhalefet partisi aktörlerinin neden daha fazla temsil edildiğini açıklayıcı bir öğe olarak dikkate alınmalıdır. Kanal 7, "devletin organize olamaması, yetersizliği ve ilgisizliği" temasını, depremin yıkıcı boyutlarını açıklayıcı neden olarak diğer temalardan daha fazla işlemiştir. Nedensellik zincirine ilişkin temsili açısından bu kanal, diğer kanallarla benzer eğilimler sergilemiştir denilebilir.

- TRT 1, nedensel açıklamaları kuran aktörler içerisinde hükümet temsilcilerine ve hükümet üyesi partilerin yönetici ve milletvekillerine olduğu kadar, muhalefet partilerinin yönetici ve milletvekillerine de yer vermiştir. Buna ek olarak sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerine de, nedensel açıklamaları kurmaları için bültenlerinde yer açmıştır. Bu kanalda "bölgedeki kurtarma ve yardım çalışmalarındaki aksaklıklar", "küçük müteahhitlerin yolsuzlukları ve hırsızlıkları" ve "sivil savunma ve Kızılay'ın yetersiz kalması" temalarına, diğer temalardan daha fazla yer verilmiştir.

- TRT 1, dış politika sorunlarını da depremle ilişkiselliği içinde değerlendirmektedir. Özellikle Türk-Yunan halkları arasında yardımlaşma ile ilişkili olan yakınlık, siyasal alana da taşınmakta ve Türk-Yunan siyasal ilişkilerinin iyileştiğine ilişkin bir yorumu sürekli canlı tutmaktadır. Bu tür haberlerin yoğunlaştığı dönem 9 Eylül 1999 tarihinde gerçekleşen Atina depremi sonrasına

rastlamaktadır. AKUT[4] kurtarma ekibinin Atina'ya yardıma gitmesi TRT 1'de AKUT'la ilgili olarak yer alan haberlerin en ayrıntılısını oluştururken, AKUT temsilcileriyle de yapılan görüşmeyle Türk-Yunan dayanışmasına ilişkin vurgu pekiştirilmektedir.

Sonuç olarak, televizyon kanallarının haberlerde geliştirdikleri depremin ve boyutlarının yıkıcılığına ilişkin nedensel açıklamalar, makro düzeyde devletin, mikro düzeyde ise müteahhitlerin sorumlu kılındığı gerilimli bir söylemsel alanın üretilmesine yol açmıştır. Bu söylemsel alan, depremin sonuçlarına ilişkin açıklamalarla daha da gerilimli ve çatışmacı özellikler göstermiştir. Medya, inşa edilmesine aracılık ettiği ve kendisi de kurucu bir aktör olarak yer aldığı bu söylemsel alanda, "iyiler" ve "kötüler" karşıtlığını bütün haber anlatılarında üretirken, kendisine "halkın yanında, onun sesi olan" dördüncü bir güç olma niteliğini kimi kez dolaylı kimi kez de doğrudan atfedebilmiştir.

b) Depremin Sonuçları

17 Ağustos depremi sonrası bir aylık sürede televizyon kanallarında depremin sonuçlarına ilişkin yapılan inceleme, kanalların yalnızca deprem felaketinin yarattığı fiziksel sonuçları değil; aynı zamanda depremin ulusal ve uluslararası politik ve toplumsal alanda ortaya koyduğu önemli sonuçları ifade ettiklerini göstermektedir. Televizyon kanallarının haberlerinde depremin doğrudan ve dolaylı sonuçları olarak ortaya konulan sonuçlar, 20 kategori içinde değerlendirilmiştir.

Depremin yol açtığı sorunlara ilişkin değerlendirmelerde ilk sırayı depremin fiziksel sonuçları ve bu sonuçlardan doğrudan etkilenen "depremzede bölge halkının geçici yaşam mekanlarının oluşturulması"na ilişkin haberler almaktadır. Tüm televizyon kanallarında bu sonuç 46 kez yer almıştır. Bunu izleyen tema olan "ordu-millet dayanışması" ise 28 kez yer almıştır. Ordu-millet dayanışması kategorisi altında, ordunun deprem sonrasında kurtarma çalışmalarında bizzat yer alması ve halkın yanında

[4] Arama ve Kurtarma Ekibi, Türkiye'de çoğunluğu dağcı olan gençlerin gönüllü olarak oluşturdukları ve doğal felaketlerle karşılaşan insanları da kurtarmayı amaçlayan bir kuruluş.

olduğu vurgulanmaktadır. Dayanışma yalnızca ordu-millet olarak sınırlanmamakta aynı zamanda ulusal bir dayanışmayı da içermektedir. Bu anlamda depremin yol açtığı sıkıntıların "ulusal dayanışma ile ve halkın birbirine kenetlenerek hafifletileceği"ne ilişkin vurgu, tüm televizyon kanallarında 38 kez tekrarlanmıştır. "Devletin yaraları sarması ve halkı içinde bulunduğu sıkıntıdan kurtaracağı"na ilişkin tema, yine dayanışma adı altında sınıflandırılabilecek bir tema olarak 21 kez tekrarlanmıştır. Deprem sonucunda "deprem bölgesinde yaşamayı öğrenmek" teması 19 kez tekrarlanmıştır. Depremin belirgin kıldığı sonuçlardan bir diğeri depremin nedenleriyle ilişkisi kurularak sunulmuştur. Buna göre depremden sonra Türkiye'nin dikkate alması gereken en önemli sonuçlardan biri olarak "imara ve inşaata ilişkin yeni ve caydırıcı yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği" 17 kez televizyon kanallarında tekrarlanmıştır.

Depremin meydana gelmesinin ardından beliren sonuçlara ilişkin yukarıdaki temaları, aşağıda sıralanan diğer tematik kategoriler izlemektedir:

- Sivil toplum örgütlenmesi ve dayanışmasının önemi (15 kez),
- Türkiye ekonomisinin yeniden yapılanması gerekliliği, özelleştirme politikalarının önemi (14 kez),
- Uluslararası dayanışmanın önemi (13 kez),
- Deprem yardımları ile ilgili ortaya çıkan sorunlar, usulsüzlük ve yolsuzluklar (11 kez),
- Şehirleşme ve bina standartlarının bilimselleştirilmesi gerektiği (9 kez),
- Bürokrasinin yeniden organize olması; mevcut yöneticilerin istifa etmesi ya da görevden alınması ve kamu görevlilerinin görev tanımlarına göre profesyonel olarak yetiştirilmesi, uzmanlaşma gereğinin belirmesi (9 kez)
- Bilimin önemi (8 kez),
- Koalisyonun uyumu (7 kez),
- Devletin yeniden yapılanması gerekliliği (3 kez),
- Koalisyonun uyumsuzluğu (2 kez)

- Türkiye'nin Avrupa birliğine girişinin kolaylaşması (5 kez)
- Türk-Yunan yakınlaşması ve geleceğe ilişkin iyimserlik (5 kez)

Gerek temaların frekansları tikel olarak, gerekse birbirine yakın temaların oluşturduğu tematik gruplar incelendiğinde, depremin ortaya koyduğu en önemli sonucun dayanışma olduğu ön plana çıkmaktadır. Halk-ordu-sivil toplum ise, temel dayanışma aktörleri olarak biçimlenmektedir. Diğer bir sonuç kategorisi ise devletin yeniden organize olmasının gerekliliğidir. Çeşitli kategoriler altında ele alınan devletin yeniden yapılanması gerekliliği bürokraside yeni bir organizasyon ve kamu görevlilerinin yenilenmesi ve görev tanımlarının, uzmanlaşmalarının sağlanması gereği bir arada düşünüldüğünde (21 kez), televizyon kanallarının devlet bürokrasisine ilişkin eleştirilerinin, aynı zamanda bir değişiklik beklentisi içerdiği de gözlenmektedir. Bürokrasiye ekonomideki yeniden yapılanma gereği de eklendiğinde, gerek bürokraside gerekse ekonomide beklenen değişiklik önerisi depremin ortaya koyduğu en önemli sonuçlardan birisi olmaktadır.

Depremin yol açtığı sonuçları dile getiren ve işleyen aktörler açısından bakıldığında, medyanın kendisi tarafından ortaya konan sonuç ve önerilerin diğer aktörlerin önüne geçtiği söylenebilir. Medya profesyonelleri, gerek muhabirleri, gerekse spiker ve yayın yönetmenleri, birbirinden farklı sonuçlara ilişkin değerlendirmelerini 93 kez işleyen aktörler olarak önemli bir paya sahiptir. Bu değerlendirmeler arasında medya profesyonellerinin ordu-millet dayanışması (13 kez); halkın birbirine kenetlenmesi (6 kez); ulusal dayanışma (6 kez); devletin yaraları sarması (8 kez) temalarını ön plana çıkardıkları görülmektedir. Medya profesyonellerini, 47 kez sonuçları dile getiren başbakan, hükümet üyesi partilerin lider ve yöneticileri izlemektedir. Bu grubun üzerinde durduğu sonuç ise medya profesyonelleri ile benzerlik göstermektedir: halkın birbirine kenetlenmesi (4 kez); ulusal dayanışma (8 kez); devletin yaraları sarması (9 kez) üzerine yapılan açıklamaları yoğunlaşmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinin de deprem sonrasında ortaya çıkan sonuçlar konusunda en fazla görüş bildiren üçüncü aktör grubunu oluşturduğu görülmektedir. Bu grup, tüm televizyon kanallarında 20 kez görüş bildirirken, en çok deprem bölgesinde yeni yaşam

mekanlarının oluşturulması (5 kez); depremle yaşamayı öğrenmek (4 kez) ve sivil dayanışmanın önemi (4 kez) üzerinde yoğunlaşmışlardır. Ordu temsilcileri ise deprem sonrası ortaya çıkan sonuçlara ilişkin 17 kez görüş bildirirken üzerinde durdukları konu ordu millet dayanışması (11 kez); deprem bölgesinde yeni yaşam mekanları oluşturmak (5 kez); deprem bölgesinde yaşamayı öğrenmek (1 kez) ve uluslararası dayanışmanın önemidir (1 kez). Deprem bölgesindeki il ve ilçe belediye başkanları ise beşinci sırada gelen aktörler olarak depremin sonuçlarına ilişkin 14 kez tema geliştirmişlerdir. Bu grubun sonuçlara ilişkin değerlendirmeleri imara ve inşaata ilişkin yeni ve caydırıcı yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliği (3 kez); şehirleşme ve bina standartlarının iyileştirilmesi gereği (2 kez); deprem bölgesinde yaşamayı öğrenmek (3 kez); sivil toplum örgütlenmesinin önemi (3 kez); halkın birbirine kenetlenmesi (1 kez); ordu ve millet dayanışması (1 kez); ulusal dayanışma (1 kez) üzerinde olmaktadır. Depremzede ve bölge halkı ise televizyon ana haber bültenlerinde 14 kez konuşan özneler olarak depremin sonuçlarına ilişkin görüş bildiren altıncı grubu oluşturmaktadır. Bu gruba göre depremin ortaya koyduğu sonuçlardan en önemlisi ulusal dayanışma (3 kez); halkın birbirine kenetlenmesi (2 kez); ordu-millet dayanışması (2 kez); devletin yaraları sarması (1 kez) dır. Bunun dışında depremzede ve bölge halkı tarafından dile getirilen sonuçlar arasında bazı yöneticilerin istifa etmesi ya da görevden alınması isteminin gelişmesi (3 kez); deprem bölgesinin yeniden yapılanmasına ilişkin önerileri (3 kez) yer almaktadır. Bürokratlar (6 kez) ve kamu görevlileri (7 kez) de depremin sonuçlarına yönelik açıklamalarıyla televizyon haberlerinde yer alan aktörleri oluşturmaktadır. Dış ülkelerin yönetici ve temsilcileri (8 kez) yardımlara ilişkin değerlendirmeleriyle ön plana çıkarken; Türkiye'deki muhalefet partilerinin lider ve yöneticileri (7 kez) ve deprem sonrasında meydana gelen örgütlenme sorunlarından bürokrasiyi sorumlu tutmakta ve bürokraside yeni bir değişim yaratılmasının altını çizerken, mevcut koalisyonun uyumsuzluğunu vurgulamaktadırlar. Bilimadamları ise depremin yarattığı sonuçlara ilişkin fikir dile getiren gruplar arasında alt sırayı oluşturmaktadırlar (10 kez). Bilim adamlarının sonuçlara ilişkin vurguları bilimin öneminin kavranması (4 kez), bina ve imara ilişkin

düzenlemelerde yeni ve caydırıcı yasal düzenlemenin yapılmasının gerekliliğinin belirmesi (2 kez), şehirleşme ve bina standartlarının bilimselleştirilmesinin gerekliliği (2 kez) ve depremle yaşamayı öğrenmek (2 kez) üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Deprem sonrasında ortaya çıkan sonuçlara ilişkin ifadelendirmelerde medya profesyonelleri, televizyon haberlerinde diğer aktörlerden daha fazla paya sahip olmuşlardır. Bu grup tarafından en önemli görülen sonuç ise, deprem sonrasında dayanışma ruhunun artışına ilişkindir. Deprem gibi doğal bir felaketin yine doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilecek olan dayanışma, medya profesyonelleri tarafından ulusal ve uluslararası politik sorunlarla ilişkilendirilerek siyasal bir beklentiye dönüştürülmüştür. İkinci sırada yer alan aktörler olarak başbakan, hükümet partilerinin liderleri ve yöneticileri de dayanışma ruhu ile ilgili sonuçlar üzerinde durmuş ve bir anlamda hükümetin deprem bölgesine yönelik yardım ve organizasyonda yetersiz kalışına yönelik eleştirileri "devlet yaraları sarar", "Türk halkı yardımseverdir" önermeleriyle karşılamaya yönelmişlerdir.

Televizyon kanalları arasında karşılaştırmalı olarak bakıldığında ise ortaya çıkan tablo şudur:

- SHOW TV, kendi medya profesyonellerinden sonra (32 kez) aktör olarak en fazla bilimadamlarının (8 kez) depremin yolaçtığı sonuçlara ilişkin açıklamalarına yer vermiştir. Bu sonuçlar içerisinde "ordu-millet dayanışması" en fazla (14 kez) geliştirilen tema olarak belirmektedir. Ardından "depremle birlikte yaşamayı öğrenmek" teması ikinci en yoğun sunulan (9 kez) sonuçtur.
- ATV de, benzer olarak, sonuçlara ilişkin açıklamalarda kendi medya profesyonellerine öncelikli yer vermiştir (21 kez). Medya profesyonellerinin üzerinde durduğu sonuçlardan en önemlisi "depremzede insanların geçici yaşam mekanlarının oluşturulması"dır. ATV profesyonellerinin üzerinde durduğu ikinci öncelikli sonuç "sivil toplum örgütlenmesinin ve dayanışmanın önemi" dir. Sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri ATV'de ikinci sırada yer alan aktörler

olarak, "sivil toplum örgülenmesi ve dayanışmanın önemi"ni depremin Türkiye için yarattığı sonuçlardan biri olarak sunmuşlardır.

- KANAL 7, haber bültenlerinde aktör olarak kendi medya çalışanlarının (25 kez) uluslararası dayanışmanın önemini vurgulamalarıyla birinci sırada yer almışlardır. Uluslararası dayanışma mevcut hükümetin deprem ile ilgili müdahalesinin gecikmesiyle ilişkilendirilmiştir. Depremzedeler ve bölge halkı ise ikinci sırada yer alan aktörler olarak "bazı yöneticilerin istifa etmesi ve görevden alınması"na ilişkin istemleriyle Kanal 7 ekranlarında yer bulmuşlardır.
- TRT 1, sonuçlara yönelik açıklamalarda bulunan aktörler içerisinde hükümet temsilcilerine ve hükümet üyesi partilerin yönetici ve milletvekillerine olduğu kadar (14 kez), kendi medya profesyonellerinin açıklamalarına da yer vermiştir (11 kez). Ordu temsilcileri de TRT 1 ekranlarında üçüncü sırada yer alan aktörlerdir (10 kez). Bu aktörler tarafından geliştirilen sonuçlar, "halkın birbirine kenetlenmesi", "ordu-millet dayanışması" ve "devletin yaraları saracağı" dır.
- Deprem bölgesinde gündelik hayatın yeniden başladığına ilişkin haberler bu çalışmada ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Bu tür haberler bölgede gündelik yaşamın rutine dönüşüne ilişkin bilgilere dayalıdır. Gündelik yaşam olarak tanımlanan ise çoğunlukla deprem bölgelerindeki ticari hayatın yeniden canlanmasıdır. Esnaf ve iş çevresiyle yapılan mülakatlarla desteklenen bu tür haberler 12 haber biriminde yer almakta ve her haber biriminde devletin kısa sürede yaraları sardığına ilişkin iyimserlik içerilmektedir.

Denilebilir ki, televizyon kanallarının ana haber bültenlerinde deprem sonrasında ortaya çıkan sonuçlar, depremin Türk halkının dayanışma ruhunu yeniden açığa çıkardığına ve halk-ordu-devlet dayanışması ile en zor durumların üstesinden gelinebileceğine yönelik olarak belirginleşmektedir.

A.2. Nicel Çözümleme

İçerik çözümlemeleri, sistematik olarak 20. yüzyılın ortalarından itibaren Lasswell, Berelson gibi öncü araştırmacıların kullanımlarıyla gelişen ve sosyal bilimlerde araştırma yöntemlerinin en önemlilerinden olarak kabul edilen bir çözümleme yöntemidir. Berelson, içerik çözümlemesini, iletişimin yazılı/açık (manifest) içeriğinin nesnel, sistematik ve sayısal tanımlarını yapan bir araştırma tekniği şeklinde tanımladığında, çözümleme yönteminin niceliksel yanına vurguda bulunmaktaydı. Kavramlaştırmanın bu şekilde yapıldığı dönemlerde, içerik çözümlemeleri özellikle tek sözcük çözümlemeleri olarak uygulanmaktaydı. Öncelikle belli başlı kavramlar sayılarak, bunların ne kadar yoğunlukta varoldukları belirlenmiştir. Gökçe'nin belirttiğince, bu yoğunluk, bir konuya ya da sembole karşı duyulan ilginin kanıtı olarak görülmekteydi (Gökçe, 1994: 21).

Giderek sosyal bilimcilerin niceliksel içerik çözümlemesi tekniğinin açıklayıcılığındaki yetersizliklerine karşılık olarak niteliksel (kalitatif) içerik çözümleme tekniklerini geliştirerek önerdikleri görülmektedir. Örneğin Kracauer, niteliksel içerik çözümleme tekniğini önerirken, araştırmalarda incelenen metnin özellikleri konusunda daha özenli davranılması gerekliliğini de vurgulamıştır (aktaran Gökçe, 1994:19). İçerik çözümlemesi yönteminin amacı, metinlerin içerikleri hakkında sistematik veriler kazanarak ve yinelenebilir çıkarımlar yaparak, iletişimin açık (manifest) özelliklerinden açık olmayan içerik özelliklerine yönelik çıkarımlar yapmak şeklinde genişletilmiştir (Krippendorf'tan aktaran Gökçe, 1994:23).

İçerik çözümlemesi sonuçta "sosyal gerçeğin yazılı/açık içerik özelliklerinden içeriğin yazılı/açık olmayan özellikleri hakkında çıkarımlar yapmak yoluyla sosyal gerçeği araştıran bir yöntem" olarak geniş tanımına ulaşmıştır (Merten'de aktaran Gökçe, 1994:23). Denilebilir ki içerik çözümlemesi ile, bir metnin betimlemesi ve açıklamasından çok, özellikle metin içeriklerinden sosyal gerçeklikle ilgili sonuçlara ulaşmak amaçlanmaktadır.Yani içerik çözümlemesiyle, metin ötesi içerik ile ilişki kurmak hedeflenmektedir.

İçerik çözümlemelerinde Fiske'in vurguladığı gibi, anlamlandırmanın düzanlamsal düzeyinin çözümlenmesi sözkonusudur (Fiske, 1996: 176). Ancak yine Fiske'ye göre, düzanlamdaki içerik çözümlemesini toplumsal değerlerden kaynaklanan yananlamlarla ilişkilendirerek bazı genel yasalar ortaya koymak olanaklıdır. Örneğin, televizyon metinlerinde erkeklerin, beyaz yakalı mesleklerin, belli yaş gruplarının ve ırkların aşırı temsili, gösterim sıklığının değer sisteminde önemli bir konum işgal ettiği sonucuna yol açabilmektedir (Fiske, 1996:187). Ya da sözcük sayımına dayanan içerik çözümlemelerinde, örneğin Nixon ve Kennedy'nin 1960 seçimleri sırasındaki televizyon tartışmalarında geçen bazı sözcüklerin kaç kez kullanıldıkları sayılarak Nixon'un daha kavgacı bir tutum, Kennedy'nin ise daha uzlaşmacı bir tutum takındığı saptanabilmiştir.

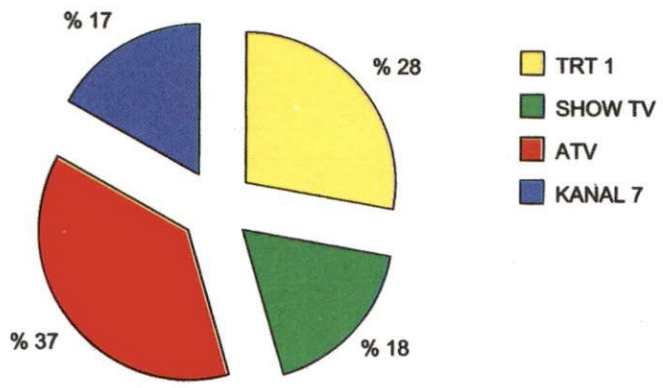
İçerik çözümlemeleri, haberlerde geliştirilen çeşitli konuların sürelerini ve sıklıklarını sayarak haberlerin metinsel özelliklerinin bulgulanmasında çok sık kullanılmaktadır. Özellikle haberlerde taraflılık soruları çevresinde çözümlemeler yapan Glasgow Medya Grubu'nun (GUMG) uygulamalarında içerik çözümlemelerinin gelişkin örnekleri kullanılmaktadır. GUMG, yaptığı çalışmalarla, televizyon haberlerinde işçi grevlerinden ekonomik krize kadar pek çok sorunlu konunun sunumunu taraflılık, nesnellik, dengelilik gibi öğelerin varlığı/ yokluğu çerçevesinde çözümlemiştir. Bu tür çözümlemeler, televizyon haberlerinin görsel öğelerinin sayılmasıyla da giderek genişlemekte ve çeşitlenmektedir.

Deprem ve medya çalışması açısından, televizyon haberlerinin belirli görsel öğelerinin, haberde kaynakların değişen ağırlıklarının, depreme ilişkin konu çeşitliliğinin dağılımının sayısal olarak ortaya çıkarılmasına elverişli bir yöntem olması dolayısıyla basit bir içerik çözümlemesi uygulanmıştır. On soru etrafında örgütlenen içerik çözümlemesi soru yönergesi, tüm deprem haberlerinin kanallara göre dağılımını, deprem haberlerine konu olan deprem bölgelerinin temsilini, deprem haberlerinin niteliğini ve bu niteliğin kanallara göre dağılımını, depreme ilişkin konuları ve bu konuların kanallara göre dağılımını, deprem haberlerinin görüntülerini ve bu görüntülerin kanallara göre dağılımını, deprem haberlerinde ilk konuşan kaynakların

kanallara göre dağılımını, deprem haberlerinde en çok ve en uzun konuşanların dağılımını göstermeye elveren sayısal verilerin bültenlerden toparlanmasını sağlamıştır. Kuşkusuz daha ayrıntılı soru yönergeleri ile daha farklı verilerin derlenmesi de olanaklıdır. Ancak bu çalışma açısından içerik çözümlemesi, depreme ilişkin söylemsel kuruluşun bazı temel karakteristiklerini ortaya çıkardığı ve/ veya temsilin genel özelliklerine işaret ettiği ölçüde anlamlı görülerek, bu doğrultuda uygulanmıştır.

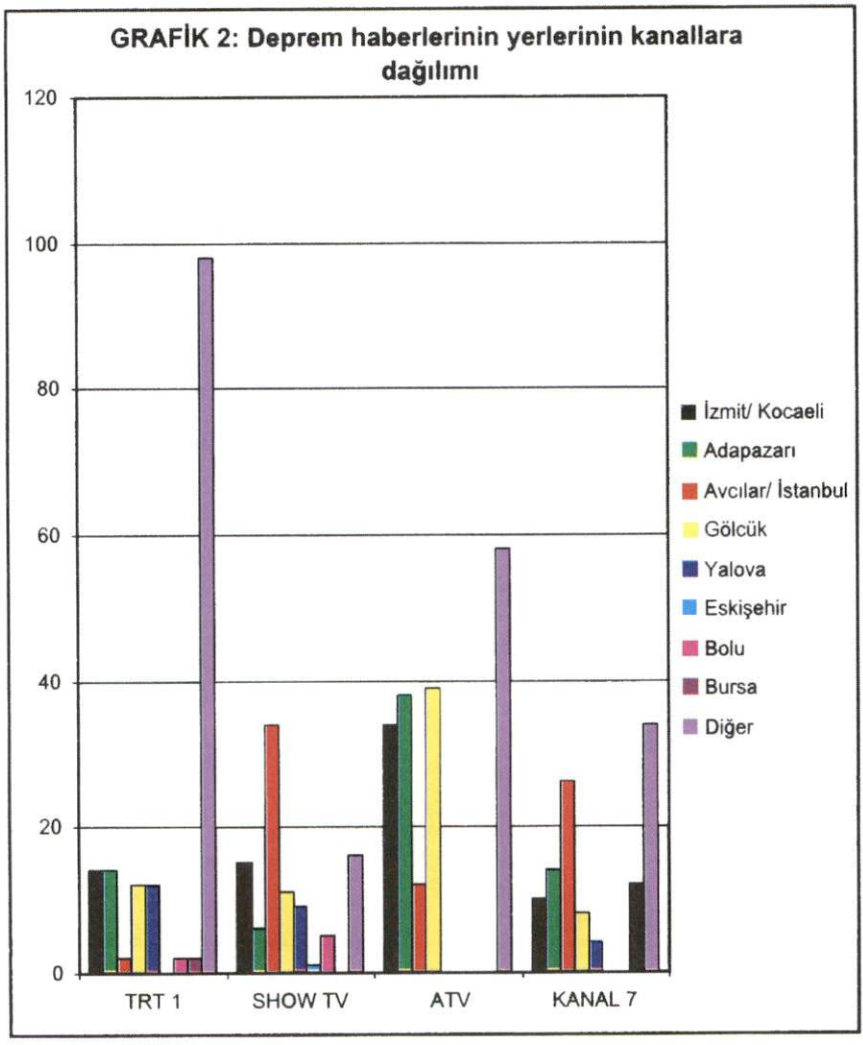
1. Deprem Haberlerinin Kanallara Göre Dağılımı

GRAFİK 1: Deprem haberlerinin kanallara dağılımı

17 Ağustos- 17 Eylül 1999 döneminde incelenen televizyon kanallarında depremle ilgili toplam 564 haberin % 37'si ATV'de (211 haber), % 28'i TRT 1'de (156 haber), % 18'i SHOW TV'de (101 haber) ve % 17'si KANAL 7'de (96 haber) yayınlanmıştır. Dolayısıyla ATV'nin en çok depremle ilgili haber yayınlayan kanal olarak belirmesine karşılık KANAL 7 diğerlerinden daha az depremle ilgili haber yayınlayan kanal olarak belirmektedir.

2. Deprem Bölgelerinin Temsili

Marmara bölgesi merkezli gerçekleşen deprem, etkilediği illerde bulunan muhabirler aracılığıyla ya da bazı kez haber merkezlerinin sözkonusu yerleşim yerlerine taşınmasıyla haberlerde konu edilmiştir. Depremden etkilenen illere göre yapılan bu ayrımda, başta Ankara olmak üzere bu iller dışında kalan yerler ise "diğer" kategorisine dahil edilmiştir. Böylece en sık hangi yerleşim yerleriyle ilgili haber verildiği görülmektedir.

Her bir kanalın haberlerinin kendi içindeki dağılıma bakıldığında, TRT 1'in % 63 oranla (96 haber) deprem merkezleri dışından ve diğer kategorisinden deprem haberi verdiği gözlenmektedir. Siyasi iktidarın ve bürokrasinin kalbi olan Ankara merkezli haberler, en çok devlet kanalı olarak TRT 1'de yoğunlaşmaktadır. Ardından İzmit ve Adapazarı % 9'ar oranla (14'er kez) haberleştirilmişlerdir. Gölcük ve Yalova % 8'er (12'şer kez) haberleştirilirken, İstanbul / Avcılar, Bolu ve Bursa % 1 oranla (2'şer kez) haberleştirilerek onları izlemektedir. SHOW TV ise % 36 oranla (34 kez) en yoğun İstanbul/Avcılar'dan haberler vermiştir. Bunu depremin merkezi olan İzmit/Kocaeli % 15 (15 haber); Gölcük % 11 (11 haber) ve Yalova %9 (9 haber) izlemektedir. Adapazarı % 6 (6 haber), Bolu % 5 (5 haber) ve Eskişehir % 1 (1 haber) ile en az haber geçilen yerler olurken, bu bölgeleri içermeyen diğer yerlerden % 17 oranında (16 kez) haber geçilmiştir. ATV'ye bakıldığında bu kanalın da en çok % 31 (58 kez) diğer yerlerden haber geçtiği dikkat çekmektedir. Bunu % 22 (39 haber) ile depremin merkezi Gölcük; % 21 (38 haber) ile Adapazarı; % 19 (34 haber) ile İzmit/Kocaeli izlemektedir. İstanbul/Avcılar'a ilişkin haberler % 7 (12 haber) ile en düşük orana sahipken, diğer deprem bölgelerinden haber geçilmediği gözlenmektedir. KANAL 7 diğer kategorisindeki yerlerden haberlerinin % 32'sini (34 kez) vermiştir. Bunu % 24 (26 haber) ile İstanbul/Avcılar ve % 13 (14 haber) ile Adapazarı izlerken diğer kanallardan farklı olarak %11 (12 haber) ile Bursa'daki gelişmelere de yer vermiştir. Ayrıca % 7 (8 kez) Gölcük'den, % 4 (4 kez) Yalova'dan haber verilmiştir.

Grafiğin gösterdiği gibi, tüm kanallar, depreme ilişkin haberlerinin önemlice bir bölümünü başta Ankara olmak üzere deprem bölgesi dışındaki illerden vermişlerdir. Ancak deprem bölgelerinden verilen haberlerin toplamı, "diğer" kategorisindeki toplamdan fazladır. Bu da depreme ilişkin haberlerin, yoğunlukla deprem bölgesindeki illerden verildiğini göstermektedir.

3. Deprem Haberlerinin Niteliği

3.1 Televizyon Haberlerinin Niteliklerinin Ayrıntılı Değerlendirilmesi

a) Haber Olarak Haber (Bilgilendirici Haber):

Kitle iletişim araçlarının varlık nedeni olarak kabul edilen haber verme, herhangi bir olay ve olgunun nesnel ve tarafsız, yani olduğu biçimiyle duyurulması olarak liberal bir tarife kavuşturulmuştur. Profesyonel gazetecilik anlayışına dayanarak yapılan bu tanım, olay ve olgunun nerede, ne zaman, nasıl ve hangi etkiyle olduğu sıralamasına dayanan; ve olay (fact) ve yorumun (opinion) birbirinden ayrılabileceğini savlayan bir haberleştirme biçimine denk düşer. Çalışmanın habere ilişkin önceki bölümlerde sözedilen teorik öncülleriyle uyuşmayan bu haber kavrayışından bile ele alındığında, deprem örneği özelinde Türk televizyonlarında olay ve yorumun birbirinden kesin sınırlarla ayrıldığı haber biçimine nadiren rastlanmaktadır. Her ne kadar özellikle 1990'ların ortalarından bu yana haber ve yorumun ayrılabileceğini öne süren bir şekilde, bültenlerde "yorumcular" için ayrı bölümler açılmakla birlikte, bunun bütünüyle mümkün olamayacağı da ortadadır. Bununla birlikte televizyon haberleri, aktarıldığı aracın inşa ve sunum özelliklerine göre şekillendiği için, anındalık (nowness), parçasallık (segmentation) ve tekrarlanabilirlik (repetation) özellikleri nedeniyle gerçekçilik vurgusunu güçlendirebilmektedir. Televizyon haberlerinin görüntüsel söylemi, "izleyici için orada olma hissi" yaratmasıyla, doğrudanlığı duyumsatmasıyla haberin gerçekçi metinler olarak işgörmelerini kolaylaştırmaktadır. Depreme ilişkin yapılan haber analizinde görüntü, çoğu zaman bir haber dili olarak sözün yerini alarak, "gerçeğin doğrudan ve birebir aktarımı" iddiasıyla meşruiyetini kurmaktadır. Televizyon haber merkezlerinin görüntü aracılığıyla iddiası, gerçeğin olduğu biçimiyle yansıtıldığı; yani nesnel ve tarafsız bir dilin kurulduğu ve profesyonel gazetecilik ilkelerine bağlılığın korunduğudur. Yalnızca görüntünün yer aldığı, sözel metnin yer almadığı haberleştirmelerde bile gerçek birebir kendini ortaya koyuyor iddiasında bulunuluyor olsa da, kameranın konumu ve açısı, seçilen alanın ayrıntıları ve buna eklenen

efektler, gerçeğin haberlerde birebir yansıtılmadığını hatırlatır niteliktedir. İncelenen televizyon kanalları arasında aynı olayın farklı görüntülerinin belirginleştirilmesinin kendisi bizatihi bir yorumdur. Bu çalışmada haber birimleri, haberin kaynağa dayandırılması, olay ve olgunun ne olduğu, ne zaman, nerede, kim tarafından ve nasıl olduğuna ilişkin bütün bilgilerin verilmesi ölçütlerine göre bilgilendirici olarak sınıflandırılmıştır. Olaya ilişkin tam enformasyonun yer aldığı haber birimlerinin sayısı 542 olup, bu, bütün haberlerin % 96'sına karşılık gelmektedir.

b. Dramatik ve Trajik Yoğunluklu Haberler:

Araştırmada haberin niteliğini tarif etmek üzere kullanılan ikinci kategori, dramatik ve trajik unsurların içerilmesine göre oluşturulmuştur. Dramatik ve trajik öğeler, haber konusunun olası etkisinin çoğaltılmasına hizmet etmektedir. İnsanların duygulanımlarını harekete geçirmeye yönelik, acıklı, hüzünlü ve kederli öğelerin bol bol kullanılmasıyla çerçevelenen bu tür haberlerin, haberciliğin ilk dönemlerinde başvurulan ve belli bir dönemin gazetecilik anlayışını temsil eden haberler olarak nitelendirilmesine karşın (Tokgöz, 2000: 184), insanın ilgisini çekme açısından Türkiye'de hala en sık başvurulan bir tür olduğu gözlenmektedir.

Deprem, kendi başına dramatik ve trajik bir durumdur. Bu, yalnızca depremi yaşayanlar açısından değil, depreme (medya aracılığıyla) tanık olanlarca böyledir. Haber merkezleri, depremin kendisine içkin olan bu özellikleri, olayın acıklı yanlarına ilişkin vurgulamayı ilginçliği ve izlenirliliği artırmak üzere ve bundan da ötesi, geniş toplumsal kesimlerde empati duygusu yaratacak şekilde yoğun olarak kullanmışlardır. İzleyiciye göz yaşı döktürebilmek, giderek o haberin "gücünün, etkisinin ve öneminin" bir göstergesine dönüşmüştür. Böylesi bir etkiyi sağlamak üzere kullanılan stratejiler içinde başlıcaları, deprem enkazlarının; bunların altında kalan bireylerin, yaşamını yitirenlerin ve kurtulanların zaten kendi başına yürek burkan öykülerinin acıklı müzikler, şarkılar, yavaş çekim (slow motion) hareketler, lirik şiirler eşliğinde sunulması olmuştur. Dramatik ve trajik unsurların ön plana çıkarıldığı örneklerde haber, bir dramatik anlatı olarak

biçimlenmektedir. Bu anlatı yapısı giriş, gelişme ve sonuçtan oluşmakta ve belli bir olay örgüsünün gelişimi ve sonuçlanması her aşamasıyla ayrıntılı olarak verilmektedir. Bu tür haberlerin, incelenen toplam 564 haber birimi içindeki sayısı 136, oranı % 24'dür.

Öyküleştirmenin en açık kılındığı haberler, tek tek depremzede insanların enkaz altından kurtarılması haberleridir. 19 Ağustos 1999 SHOW TV haberlerindeki bir çocuğun kurtarılması öyküsü örnek olarak verilebilir. Anlatı şu sırayı izlemektedir: Felaketin öncesi ve meydana gelişi, deprem yıkıntıları altında geçirilen süre, kurtuluş...

> *"Küçük T. akşam yatağında herşeyden habersiz uyuyordu. Aniden bir gürültüyle uyandı. Taşların altındaydı. Adeta diri diri mezara konulmuştu küçük kız. (Bu arada öykü anlatımı kurtarma çalışmalarının görüntüsüyle kesilir ve çevreden gelen "ses ver" sesleri duyulur).T. dışarıdan gelen sesleri duyabiliyordu ama sesini duyuramıyordu. Buna rağmen yardım beklerken kurtulma umudunu hiç yitirmedi. Ekipler saatlerdir çalışıyorlar. Zaman hızla ilerliyor. T.'nin şansı giderek azalıyor. Artık umudunu yitirmek üzereydi ama son bir attığı çığlığı yukarıdakiler duyabilmişti. Aniden belirsiz bir ses duydu. Annesiydi (T'nin annesinin sesi verilir). T'nin annesi perişan olmuştu. Ama yine de çocuğuna ulaşmaya çalışıyordu. T. azimle yaşama sarılmıştı. Annesine cevap verdi. Yaşama ikinci kez merhaba demesine az kalmıştı. Kurtarma ekipleri zorlu bir mücadeleyle nihayet ulaştı. Sonunda T. çekilip çıkarıldı. Tam 48 saat boyunca ölümle mücadele eden T. hayata döndü. Mucize gerçekleşti. Yeniden hayata döndü. Hayat şimdi eskisinden daha anlamlı".*

Muhabir bir öykü anlatıcısı konumuyla öykünün her anını bilen bir aşkınlık içerisinde, dramatik yapısına uygun olarak ses tonunu ve vurgularını değiştirmekte; aynı zamanda her türlü ses ve görüntü efekti öykünün parçalarını anlamlı kılmak için kullanılmaktadır. Bu, bir mucize öyküsünün anlatımıdır. Benzer bir öyküleme ise, artık hayatta olmayanlar için de rahatlıkla kurulmaktadır. Burada ise kurtarıldığı varsayılan kişisel eşyalar, çevreden tanıdıklar ya da bunların hiç birinin olmadığı durumlarda öykü yazarı olarak muhabirin hayal gücü (!) haberin öyküsünün kurulmasında bir aracıdır.

"O artık aramızda değil, bir gece yarısı aniden uykusunda yaşam bitti. Ne umutları ne, beklentileri vardı" girişiyle başlayan bir öykü, artık aramızda olmayanın geçmişinden başlayarak nefes verdiği ana kadar olan her saniyeyi bire bir anlatma iddiasındadır. Aslında hiçbir anı bilinmeyen bir hayatın yazarı, yargıcı, savcısı muhabir olurken; seyre ve tanıklığa çağrılanlar ise izleyicilerdir.

Sözedilen anlatı yapısı, bütün kurtuluş öykülerinin genel çerçevesini oluşturmaktadır. Olay örgüsünün temel kurucu unsurları şunlardır:

1. Bir felaketin meydana gelmesi; deprem bu olayda felaketin kendisidir.
2. Sözkonusu felaketin kaynağı; televizyon haberlerinde genellikle fay hatları depreme meydan veren bir öğe olarak belirtilmektedir. Fay hatlarının başlangıcı, uzandığı yol, depreme neden olduğu bölge ve bundan sonra olası depremleri ortaya çıkaracağı bölgeler ayrıntılı olarak tarif edilmekte; fay hatları felaketin yaratıcısı olan "baş düşman" konumuna oturtulmaktadır. *"Başımızın belası fay hatları"* (ATV) tanımlaması ile fay hatları adeta kişi yerine konulmakta; ancak bundan sonra bir "düşman" olarak nitelenmesi mümkün hale gelmektedir. Bu anlatısal özellik, depreme bilimsel bir yaklaşım sunma çabasındaki ATV'nin o dönem çalışanı Oğuz Haksever'in anlatılarında belirginleşmektedir.

Anlatı içinde deprem faylarından sonra beliren ikinci düşman karakter, "küçük müteahhitler"dir. Deprem fayları depremin meydana gelmesinde baş sorumluyken; müteahhitler depremin sonuçlarının ağırlığından sorumlu olan kişiler olarak temsil edilmektedir. *"Deprem öldürmez ama depreme dayanıklı olmayan konut yapımı öldürür"* tanımlamasının hedef gösterdiği müteahhitler arasında ise, yerel bir müteahhit olan Veli Göçer, sorumsuz ve "dolandırıcı" müteahhitlerin bir simgesi haline gelmiş ve baş düşman ilan edilmiştir. Televizyon kanallarında müteahhitlere ve özellikle Veli Göçer'e ilişkin tanımlamalar şöyledir:

> *" Depremden, onca insanın felaketinden sorumlu müteahhitlerdir. Yalova Çınarcık'ta ucuz ev yapan Veli Göçer'in evleri çöktü. Veli Göçer ortadan*

kayboldu. Bürosunu basan halk büroyu yerle bir etti"... "Bu nasıl müteahhit?"... Kimi emeklilik parasını, kimi binbir güçlükle biriktirdiği parasını bu ucuz binalara yatırdı"... "Bu adam APO'dan daha beter"...

Anlatılar içinde üçüncü bir düşman karakter ise, olaya yerinde ve zamanında müdahale etmeleri beklenen sorumlulardır. Bu sorumluların başında devlet gelmektedir. Devlet kimi zaman ne olduğu tarif edilmeyen ama yurttaşına "kol kanat germesi" beklenen soyut bir güç; kimi zaman "yetkililer" olarak tarif edilen bürokrasi çarkının temsilcileri; kimi zaman ise "yerel yöneticilerdir". Sivil savunma, Kızılay gibi yardım ekipleri de, devlet kategorisi altında sıklıkla tarif edilmektedir.

" Devletten sadece yardım bekleniyor... Onlarca ceset. Kimini deniz yuttu...Doğru düzgün kendilerine uzanan bir yardım eli yok..." "İnsanlar devleti çağırıyor, yetkililerin eline bakıyor." (19 Ağustos, Show TV).

"Depremin ardından ... saat geçti ama henüz bir yardım eli uzanmadı"... "İnsanlar devletten ilgi bekliyor, sitem ediyor"... "Henüz bir girişim yok, insanlar yetkilileri bekliyor" (19 Ağuston, ATV).

3. Mağdur ya da kurbanlar; deprem felaketiyle karşı karşıya kalan bölge halkı, televizyon anlatısı içinde yer alan deprem öykülerinde mağdur ve kurban rolünde temsil edilmektedir.

4. Kurtarıcı ya da kahramanlar; televizyon haberlerinin dramatik ve trajik deprem anlatısı içinde depremin yol açtığı sonuçları hafifletmeye çalışan, yardım eden kişi ve kurumlar bir kurtarıcı ve kahraman olarak temsil edilmektedir. Bu kurtarıcı ve kahramanlık kimliği, depremin sonuçlarının artmasından sorumlu olarak tutulan devlet ve müteahhitlere karşı kurulmaktadır. Bu kurtarıcı ve kahramanlar arasında ilk sırayı, televizyon kanalları kendilerine uygun görmektedir. En organize olmuş kurum olarak tarif edilen devlet birimlerinin zamanında ve düzenli olarak deprem alanında bulunmamasına karşılık; medya, her türlü tehlikeyi göze alarak ve herkesten önce "orada" olarak bir kahramanlık payesini kendisine yakıştırabilmektedir. Zor koşullara karşın orada olunması, telefon ve ulaşım hatlarının engellemelerine karşın deprem

felaketinin yetkililere duyurulmasında işlevsel olduğu gibi; her türlü insan ve teçhizatıyla kurtarma çalışmalarına yardımcı olunması medyanın kahramanlığının yapılanmasındaki temel unsurlar olarak vurgulanmaktadır. Kameramanların ışık sistemleri, kurtarma anında kullanılırken, televizyon helikopterlerinin yaralıları taşıması vb... işlevsel çalışmalarıyla medya profesyonelleri öykünün "iyi" karakterleri olarak sunulmaktadırlar:

> *"Trajedi inanılmaz görüntülerle yansıdı kameralarımıza. Ama burası şanslı. Kameraların ulaşamadığı yerler de var. Oralarda neler olduğu henüz bilinmiyor" (19 Ağustos, ATV).*

Deprem anlatısı içinde belirginleşen kurtarıcı ve kahramanlar kategorisinin ikinci ayağı, kurtarma ekipleridir. Kurtarma ekipleri arasında da belirgin bir farklılık yaratıldığı gözlenmektedir. Devlete bağlı Sivil Savunma ve Kızılay zamanında felaket yerinde olamama, kurtarma çalışmalarında yetersiz kalma gibi nedenlerle suçlular arasında gösterilirken; yabancı kurtarma ekipleri ve "Türkiye'nin organize tek sivil savunma ekibi" olarak gösterilen AKUT ekibi, kahraman konumuna yerleştirilmektedir.

Üçüncü bir kahraman ise Ordu'dur. Ordu felaketin olduğu andan itibaren orada olan ve büyük bir özveriyle kurtarma çalışmalarını gerçekleştiren en organize birim olarak tarif edilmekte; devlete karşı ordunun çalışmaları ön plana çıkarılmaktadır:

> *" Depremden tam 30 saat sonra nihayet yardım geldi. Askerler kurtarma çalışmalarını başlattı" (19 Ağustos, ATV).*

Deprem haberlerinde dramatik ve trajik unsurları yoğun olan birimlerden bir diğerini, depremin bölgede yarattığı sonuçları göstermeye dayanan klip olarak da tarif edilebilecek haberler oluşturmaktadır. ATV'de Oğuz Haksever ve Can Dündar tarafından hazırlanan "klip"ler, fonda hüzünlü bir şarkı eşliğinde enkaz yığınları ve çaresiz depremzedelerin görüntülerinden oluşmaktadır. Haberin metni, yine dramatik etki yaratabilecek hüzünlü bir ses tonuyla, "şairane" biçimde sunulmaktadır. Haber bülteninin tümü düşünüldüğünde, bu "klipler" enformatif olarak hiçbir şey içermemekle

birlikte, adeta deprem üzerine yapılmış bir filmin fragmanlarını andırmaktadır.

c. Sansasyonel ve Panik Yaratıcı Haberler:

Sansasyona yönelik ve panik yaratıcı haberler, haberin niteliği açısından diğer bir kategoriyi oluşturmaktadır. Bu tür haberler bir olay ya da olgunun üzerinden giderken uyarıcı bir işlev taşıdığını iddia eden; kimi zaman ise henüz varolmayan ancak mümkün olma olasılığı bulunan herhangi bir durumun, diğer olasılıklara oranla abartılı şekilde vurgulanmasına dönük haberlerdir. İncelenen toplam 542 haber arasında 65 haberde bulunan ve % 11,5'lik bir oran oluşturan sansasyonel haber özelliklerine örnek olarak, deprem sonrasında gerçekleşme olasılığı bulunan salgın hastalıklara, artçı depremlerin duyurulmasına ve gelecek ana depremlerin tahminine ilişkin haberler verilebilir.

Medya, depreme ilişkin sorunları yerinden tespit edip duyurma işlevini gerçekleştirdiğini iddia ederken, aynı zamanda gerek deprem bölgesindeki gerekse deprem bölgesi dışındaki halkı ve devleti olası tehlikelere karşı uyarma rolünü üstlenmektedir. Haber konusunun sansasyonel biçimde duyurulması, medyanın haber verme konumunda kendine biçtiği uyarıcı olma rolünü, insanların ilgisini çekecek haber verme biçimleri içerisinden yerine getirmeyi yeğlediğinin göstergesidir.

Depremin ilk gününde Tüpraş rafinerisinde başlayan yangın haberinin duyurulması, medyanın uyarıcı işleviyle sansasyonu içiçe geçiren haberleştirmesine önemli bir örnek oluşturmaktadır. Yangının boyutları duyurulurken, aynı zamanda olası tehlikeler öngörülmekte ve bunun yaratacağı sonuçlar sansasyonel olarak duyurulmaktadır:

> *"Deprem sonrasında yaşanan bir başka facia Tüpraş. Yangın bütün hızıyla devam ediyor. Etrafa sıçrayacağa benziyor. Yangın çevre için büyük bir tehlike arz ediyor."(ATV, 18 Ağustos 1999)."*
>
> *"Tüpraş ihmal ve basiretsizlik yüzünden yanıyor. Tehlikenin boyutları giderek büyüyor. İlk müdahalenin yapılamaması yangının boyutlarını arttırdı. Tüpraş terkedildi. Kimse yoktu. Tüpraş'ın kendi temsilcileri de*

yoktu. Hemen müdahale edilseydi tehlike ortadan kalkacaktı"(Show TV, 19 Ağustos 1999).

Bu tür haberlerde, olayın kendisinin anlatılmasından çok, haber sunucusu ya da muhabirin anlatımındaki heyecan ve vurgular, görüntü ve ses efektleriyle desteklenerek bir panik duygusu yaratılmaktadır. Muhabir genellikle nefes nefese ve korkuyla haberi sunmaktadır. Örneğin SHOW TV'de Reha Muhtar tarafından verilen Tüpraş yangını haberleri, böyle bir özelliği açıkça göstermektedir.

"Rüzgar yön değiştirdi. Tüpraş yangınından kaynaklanan zehirli gazın kokusu buraya kadar geliyor. İnsanların çok dikkatli olmasını istiyorum. Kesif bir zehir kokusu var. Bunun sonuçlarını önümüzdeki saatlerde öğreneceğiz." (Show TV, 19 Ağustos 1999).

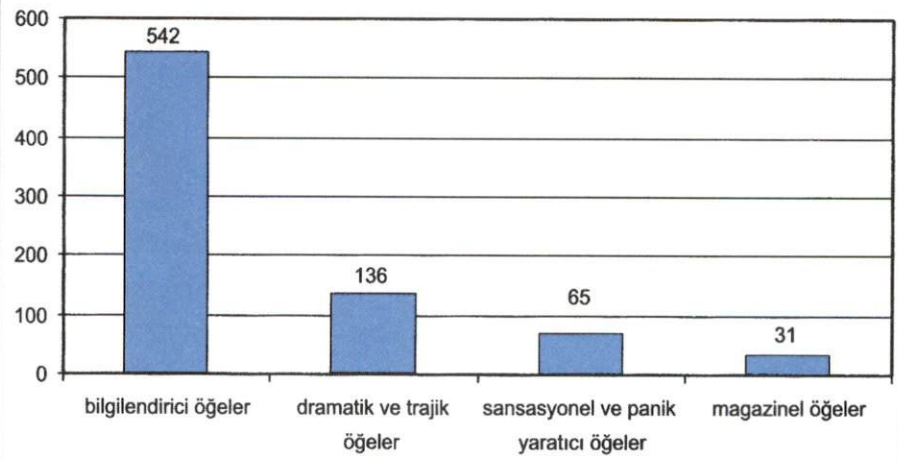
d. Magazinleştirmeye dayanan haberler:

Haber değerini insanın ilgisini çekme eksenine yerleştirmek, magazin haberciliğinin yaygınlaşmasının temel nedeni olarak gösterilmektedir (Tokgöz, 2000: 186). Tıpkı sansasyonel ve dramatik haberlerde olduğu gibi insanların duygusallığını harekete geçirmeye yönelen magazinel habercilik, onlardan farklı olarak şöhretli insanların, şarkıcıların, futbolcuların, mankenlerin vb...'nin dünyasına yönelen haberlerdir. Sürdürdüğü yaşamın katlanılması zor koşullarından bunalan ve bu koşulların üstesinden gelemeyen insanlar için bir kaçış alanı, bir sığınak, bir "rüya alemi" gibi görülmektedir magazinel haberler. İzleyici seyretmek durumunda bırakıldığı zengin ve pembe dünyanın yanılsamalı huzuruna ve mutluluğuna, ancak ekran karşısında kaldığı sürece "dahil olur". Türkiye'de başlangıçta magazin/ dedikodu dergileri ve programlarıyla yerleşen magazin haberi olgusu, ancak bu ülkeye özgü melez bir tür olan "televole" lerle yani spor ve sahne dünyasının ünlülerinin davranışlarının ve yapıp ettiklerinin sergilendiği türlerle iyice yaygınlaşmıştır. Birkaç yıldır ise, tıpkı "televole"lerde rastlanan türden haberler, ana haber bültenlerinde de ağırlıklı bir yer edinmeye başlamıştır.

Deprem sonrasında da yayınlanmaya devam edilen magazinel haberlerin içeriğini, tanınmış kişilerin işadamı, politikacı ve yakınlarının, şarkıcıların, sanatçıların, sporcuların (futbolcuların) deprem anını nasıl yaşadıkları ve depremi izleyen dönem boyunca yeni bir deprem olasılığına karşı aldıkları önlemler oluşturmuştur. SHOW TV 19 Ağustos 1999 tarihli ana haber bülteninde bu tür magazinleştirmeye önemli bir yer ayırmıştır. Sakıp Sabancı, Sibel Can, Müslüm Gürses, İbrahim Erkal gibi işadamı ve şarkıcılar "depreme nasıl yakalandıklarını" uzun uzun anlatmışlardır. Benzer bir biçimde futbol oyuncusu Hakan Şükür'ün Adapazarı'nda yaşayan ailesinin depremden kurtuluş öyküsü ve Hakan Şükür'le "kavuşmaları"; Hakan Şükür'ün eski eşinin depremde yaşamını yitirmesi uzun uzun anlatılmaktadır. Bu haberde Hakan Şükür ve eski eşinin nasıl tanıştıkları, nasıl evlendikleri, evlenme töreni görüntüleri ve ayrılıkları ayrıntılı bir biçimde anlatılmaktadır. Magazinel öğeler, bütün kanallardaki toplam 564 haberin 31'inde ve % 5,4 oranında yer almıştır.

3.2. Deprem Haberlerinin Niteliğinin Dağılımı

GRAFİK 3: Deprem Haberlerinin Niteliksel Dağılımı

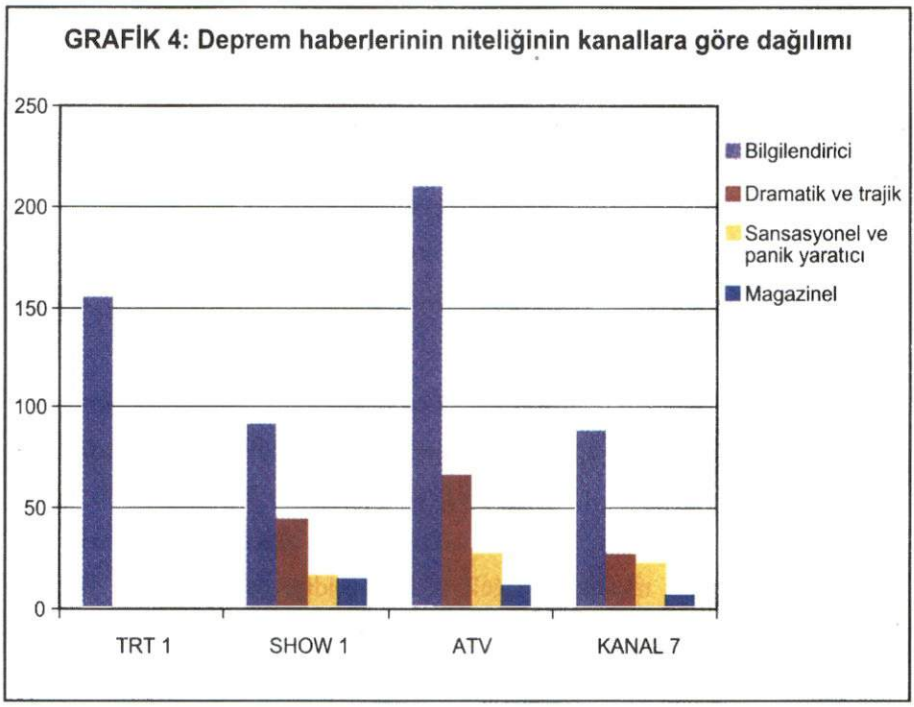

Örneklem içine alınan dönemde televizyon kanalları, depreme ilişkin haberleri çeşitli formatlarda ve içeriklerde sunmuşlardır. Çalışmada bu sunumlar, haberin niteliği açısından dört temel kategori içinde değerlendirilmiştir. Her bir kategori diğerlerinden belirgin bir biçimde ayrılabilmektedir. Ancak bir haber birimi içinde, bu dört nitelikten bir kaçı aynı anda bulunabilmekte; ya da bir nitelik daha baskın hale gelebilmektedir. Bundan dolayı öğelerin kendi aralarındaki dağılımı yerine, öğelerin haberlerin bütününde yer alış oranlarının saptanması daha anlamlı görülmektedir.

Araştırmaya dahil edilen dört televizyon kanalında incelenen 564 haber biriminde yer alan bu öğelerin ağırlıklarına bakıldığında, haberlerin % 96'sında (542 haberde) bilgilendirici öğelerin; % 24'ünde (136 haber) dramatik ve trajik öğelerin; % 11,5'unda (65 haber) sansasyonel öğelerin ve % 5,4'ünde (31 haber) magazinel öğelerin kullanıldığı belirlenmiştir. Birarada kullanılan öğelerin haberlerdeki sayısal dağılımı ise şöyledir: Bilgilendirici ve dramatik öğelerin birlikte yer aldığı 124 haber; bilgilendirici ve sansasyonel öğelerin birlikte yer aldığı 59 haber; bilgilendirici ve magazinel öğelerin birarada yer aldığı 28 haber saptanmıştır. Yani 564 haber içerisinde bilgilendirici özellikleri olan toplam 542 haber belirlenmiş; bu haberlerin 211'i bilgilendirici ve diğer özelliklerin bir karmasını içerirken, 331 haber ise sadece bilgilendirici özellik gösterecek şekilde düzenlenmiştir. Bu kombinasyonlar dışında, bilgilendirici özelliği olmayan ancak dramatik, sansasyonel ve magazinel özelliklerin birlikte yer aldığı toplam 22 haber saptanmıştır.

Televizyon kanalları arasında deprem haberlerinin niteliğine ilişkin bir karşılaştırma yapıldığında ise aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

4. Deprem Haberlerinin Niteliğinin Kanallara Göre Dağılımı

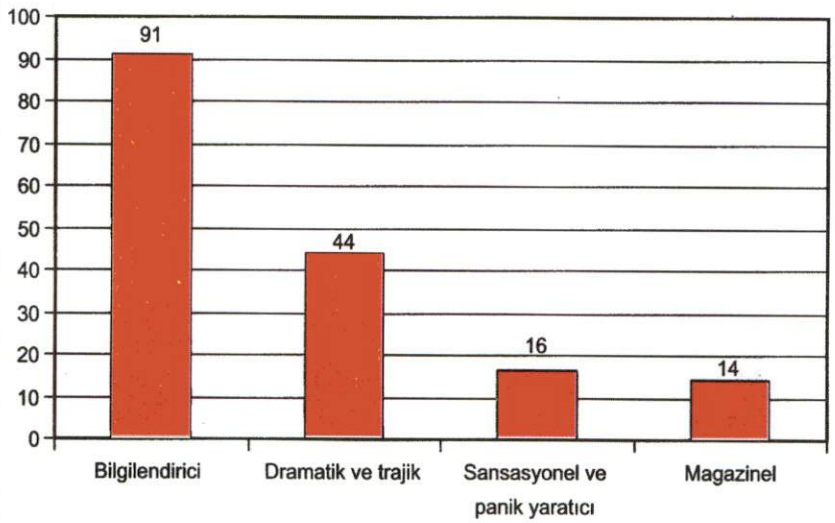

Bilgilendirici (enformatif), magazinel, dramatik ve trajik yoğunluklu, sansasyonel ve panik yaratıcı haber öğelerinin kanallara göre dağılımını ortaya koyabilmek için, belirlenen öğeleri içeren haberlerin, sözkonusu kanalda yayınlanan tüm haber sayısına oranının dikkate alınması gerekmektedir. Grafiklerde, haberlerde bu öğelerin sayısal mevcudiyetlerine ilişkin dağılım gösterilmektedir.

Televizyon kanalları arasında TRT 1'in, ana haber bültenlerinde "nesnel ve tarafsız" habercilik kodlarına uygun bir anlayışla "bilgilendirici" olan haberlerin sunulmasına özen gösterildiği belirlenmektedir. TRT1, bu habercilik anlayışını "toplumsal sorumluluk" ilkesi çerçevesinde özetlemektedir. Özellikle deprem haberlerinde ön plana çıkarılan bu toplumsal sorumluluk anlayışı, TRT'nin kamu hizmeti yayıncılığı tarifinden kaynağını almakta; toplumda panik, korku ve tedirginlik yaratacak ve toplumsal muhalefeti artıracak haber verme biçimlerinden uzak durmayı

içermektedir. Depreme ilişkin verdiği 156 haberin tamamında TRT 1'in genel tavrı, soğukkanlı ve mesafeli bir anlatım, olay ve olgunun yorum katılmadan anlatılması ve gösterilmesi, kaynak kişi ve kurumlara dayanılarak haberin yapılmasıdır.

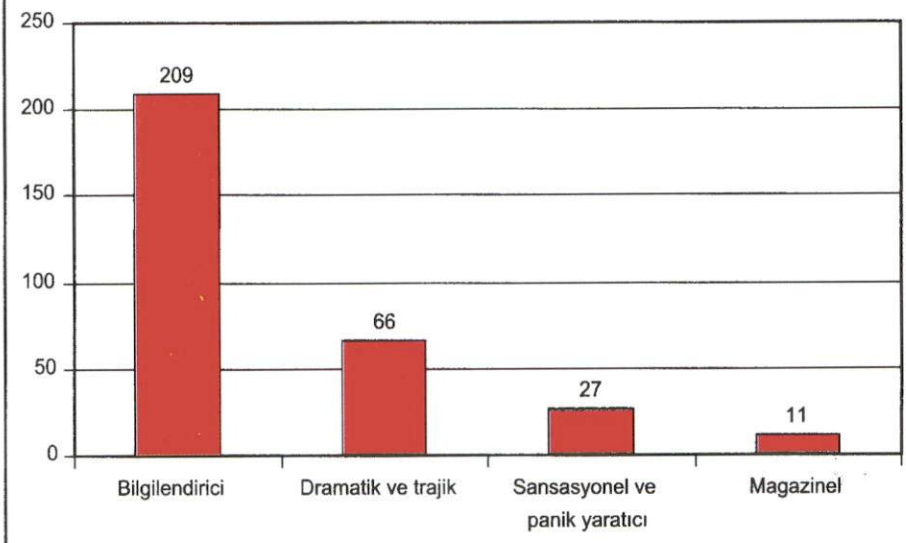
GRAFİK 5: SHOW TV'de deprem haberlerinin niteliksel dağılımı

SHOW TV haberleri ise deprem haberlerinin niteliği açısından, çalışmada belirlenen dört kriter arasında bir dağılım göstermektedir. Öncelikle sözkonusu dört kriter kanalda yayınlanan tüm haber sayısına oranlandığında, kanalın toplam 101 haberinin % 90'ında (91 haber) bilgilendirici öğeler; % 43,5'inde (44 haber) dramatik ve trajik öğeler; % 15,8'inde (16 haber) sansasyonel ve panik yaratıcı öğeler; % 13,8'inde ise (14 haber) magazinel öğeler yer almaktadır. Birden fazla öğenin bulunduğu haberlerin dağılımına bakıldığında ise 37 haberin bilgilendirici ve dramatik; 14 haberin bilgilendirici ve sansasyonel; 12 haberin ise bilgilendirici ve magazinel özellikler taşıdığı saptanmaktadır. Ayrıca 5 haberde bilgilendirici özellikler

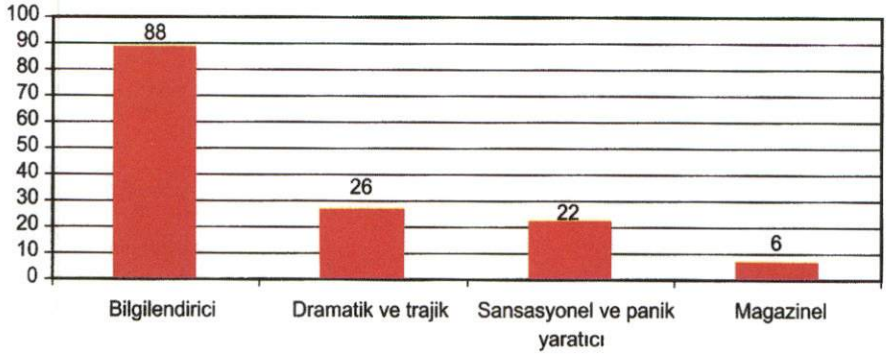
bulunmamakla birlikte dramatik ve sansasyonel özellikler birlikte yer almaktadır.

GRAFİK 6: ATV'de deprem haberlerinin niteliksel dağılımı

Ticari kanallar arasında yer alan ATV de SHOW TV ile kimi yönlerden benzer bir haber verme stratejisi izlemiştir. Bu kanalda yer alan toplam 211 haberde bilgilendirici unsurları ön plana çıkan haberlerin % 99'luk (209 haber) ağırlığına karşılık; dramatik ve trajik bir etki yaratmaya yönelik haberlerin oranı % 31 (66 haber); sansasyonel ve panik yaratıcı haberlerin oranı %12,7 (27 haber) ve magazinel haberlerin oranı ise % 5'dir (11 haber). Birden fazla öğenin yer aldığı haberlerin dağılımı açısından ise ATV'de niteliği bilgilendirici ve dramatik olan 66 haber; bilgilendirici ve sansasyonel olan 27 haber; bilgilendirici ve magazinel olan 10 haber saptanmıştır. Bunun yanı sıra hem dramatik hem de sansasyonel özellikler taşıyan 14 haber ve magazinel ve sansasyonel özellikler taşıyan 1 haber belirlenmiştir.

GRAFİK 7: Kanal 7'de deprem haberlerinin niteliksel dağılımı

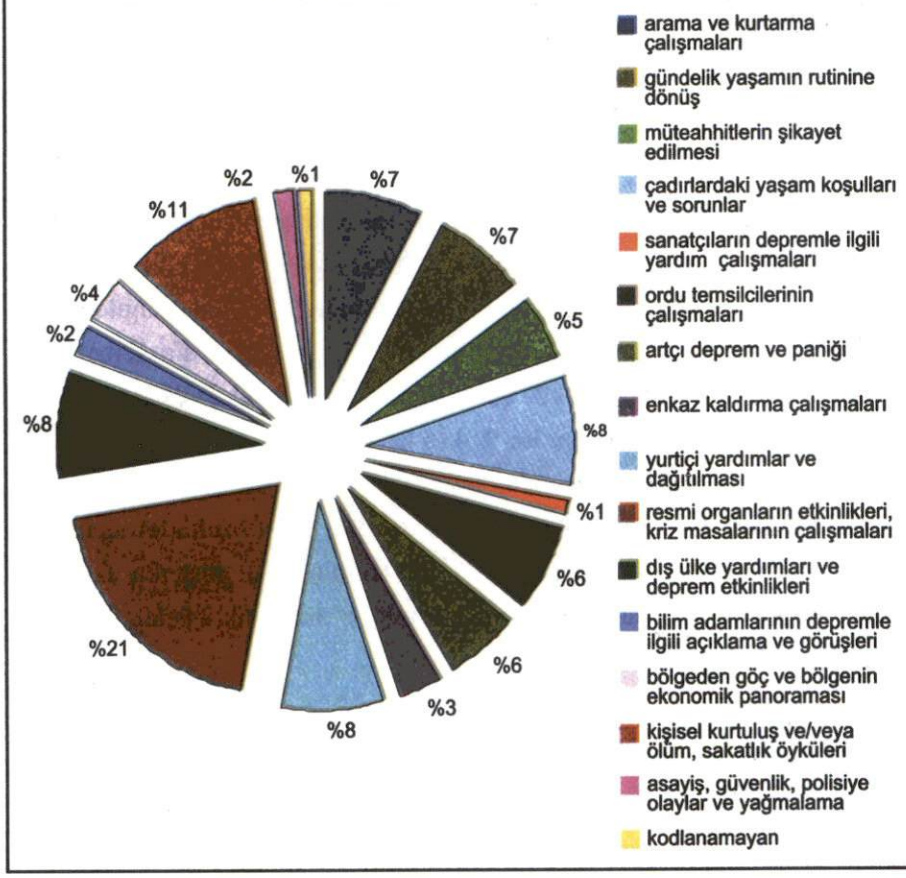
İdeolojik olarak İslamcı bir yayın çizgisine yerleştirilen KANAL 7 ise, liberal ticari yayın kuruluşlarıyla benzer bir habercilik özelliği göstermektedir. Bu kanalda yer alan toplam 96 haber içinde bilgilendirici haber kategorisine giren haberlerin oranı % 91,6 (88 haber) dir. Haberlerde dramatik ve trajik özellikler % 27 (26 haber); sansasyonel özellikler % 22,9 (22 haber); magazinel özellikler ise % 4 (6 haber) yer almaktadır. Haberlerde birlikte yer alan özellikler açısından bakıldığında, bilgilendirici ve dramatik özelliklere sahip 22 haber; bilgilendirici ve sansasyonel özellikler içeren 18 haber, bilgilendirici ve magazinel özellikleri birarada gösteren 6 haber saptanmaktadır. Aynı zamanda sansasyonel ve dramatik öğeler içeren 4 habere de rastlanmıştır.

Araştırma örneklemine dahil edilen dört televizyon kanalı karşılaştırıldığında, ATV' de yer alan bilgilendirici haberlerin oranın TRT 1 de dahil olmak üzere diğerlerine oranla daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu yoğunluk, ATV ana haber bültenlerinin içerisindeki depreme ilişkin haberlerin sayısal olarak daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır. ATV incelenen dönem boyunca deprem haberlerine diğerlerinden daha fazla yer ayırmıştır. Ancak yukarıdaki tablonun da ifade ettiği üzere TRT 1 dışındaki televizyon kuruluşlarının deprem haberlerini verme stratejileri ortaklık göstermektedir. Haberler dramatik ve trajik özellikler içermekte, sansasyon ve panik yaratma potansiyelleri mevcut olup, magazinel bir çizgi de

izleyebilmektedir. Bu durum, en çok izlenen haber bülteni olabilmek için televizyon kanallarında son dönemlerde iyice yerleşen yöntemsel bir uzlaşının açık göstergesi olarak yorumlanabilir.

5. Depreme İlişkin Konuların Genel Dağılımı

GRAFİK 8: Depreme İlişkin Konuların Genel Dağılımı

Depreme ilişkin haberlerin konusal olarak ayrıştırılması, genel çerçevesi deprem olan haberlerin tikel olarak hangi konular merkezinde düzenlendiğinin gösterilebilmesi açısından önem taşımaktadır. Bununla kastedilen, genel çerçevesi deprem olmakla birlikte bir aylık inceleme süresince giderek çeşitlilik gösteren haberlerin, farklı konu kategorileri

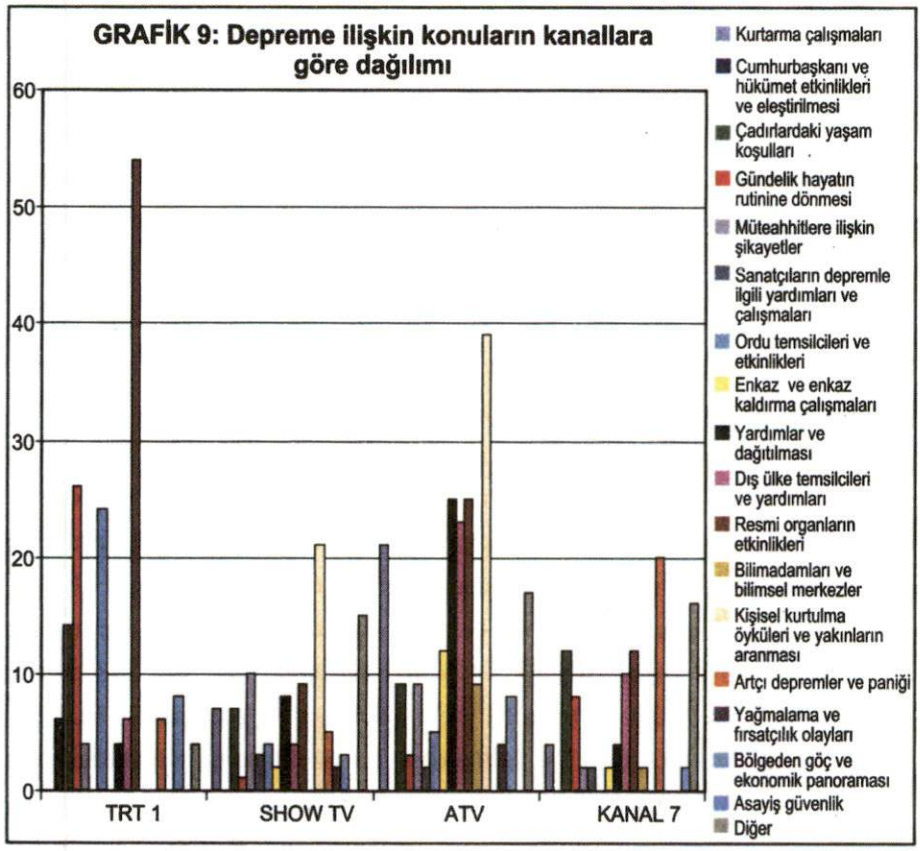
oluşturularak sistematize edilmesidir. Bu sistematizasyon ile birlikte, depreme ilişkin haberlerde tüm kanalların en fazla odaklandığı konular ortaya çıkabilmektedir. Konusal farklılıklar kategorizasyonu, haberde sorunlaştırılan ya da açıklanmaya, sergilenmeye çalışılan olaylar ve olguların birbirine benzerlikleri ya da farklılıkları gözetilerek oluşturulmuştur. Böylece deprem bölgesindeki yağmalama ve fırsatçılık olayları ile asayiş ve güvenlik sorunları aynı kategoride birleştirilmiş; arama kurtarma çalışmaları ile enkaz kaldırma çalışmaları ayrı konu kategorileri oluşturmuş; resmi organların etkinliklerine cumhurbaşkanı, hükümet üyeleri ve bürokratların çalışmaları dahil edilerek tek bir kategori düzenlenmiştir. Ancak kanallar arasında konusal dağılıma bakılan bir sonraki grafikte, cumhurbaşkanı ve hükümet üyelerinin depremle ilgili faaliyetleri ile bürokratların ve kriz masalarının faaliyetleri birbirinden ayrılarak yorumlanmış; böylece devletin yönetici üst kademesinin kanallar arasında sahip olduğu ağırlık farklılıkları ayrıca dikkate sunulmuştur. Kodlama gerçekleştirilirken ise, bir tek haberin birden fazla konuyu içerecek şekilde kurulduğu örneklerin bolluğu da gözönüne alınarak, özellikle bu tür haberlerde daha zayıf şekilde dile getirilen diğer konular dışlanarak, ağırlıklı olarak hangi konunun işlendiğinin belirlenmesiyle kodlama gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla örneğin enkaz kaldırma ve arama- kurtarma gibi iki farklı konu kategorisine de girebilecek gibi görünen haberlerde, en fazla hangi konu üzerinde durulduğu ve hangi konunun çarpıcı biçimde sunulduğuna göre konusu saptanmıştır.

Konularına göre 564 deprem haberinin dağılımına bakıldığında % 21 (100 haber) ile cumhurbaşkanı ve hükümet üyelerinin etkinliklerini de içeren resmi organların etkinlikleri ve kriz masalarının çalışmaları kategorisinin en yüksek oranda konulaştırıldığı ortaya çıkmaktadır. Ardından deprem-zedelerin kişisel kurtuluş ya da sakat kalması ve hayatını yitirmelerini konu eden haberlerin % 11 (54 haber) ile en çok işlenen ikinci konu olduğu gözlenmektedir. En yüksek frekansa sahip bu iki kategoriden sonra, dış ülkelerin yardım çalışmaları ve depremle ilgili etkinliklerinin % 8 (43 haber); çadırlardaki yaşam koşullarını ve sorunlarının % 8 (42 haber) ve yurt içi yardımlar ve dağıtılmasının % 8 (41 haber) ile yoğunlukla konulaştırıldığı

görülmektedir. Yüksek oranda haber konusu yapılan diğer iki kategoriyi ise, arama ve kurtarma çalışmaları % 7 (38 haber) ile gündelik yaşamın rutinine dönüş % 7 (38 haber) izlemektedir. Ordu temsilcilerinin etkinlikleri ve çalışmaları % 6 (33 haber); artçı depremler ve paniğine ilişkin haberler % 6 (31 haber) oranında temsil edilirken diğer sıralama da şöyledir: Müteahhitlere ilişkin ve onların şikayet edildiği, sorunlaştırıldığı haberler % 5 (25 haber); bölgeden göç ve bölgenin ekonomik panoramasının verildiği haberler % 4 (19 haber); enkaz kaldırma çalışmaları % 3 (16 haber); bilim adamlarının depremle ilgili açıklama ve görüşleri merkezli haberler % 2 (11 haber); asayiş, güvenlik polisiye olaylar ve yağmalama haberleri % 2 (8 haber); sanatçıların depremle ilgili yardım çalışmaları % 2 (7 haber) ve kodlanamayan % 1 (6 haber).

Bu tablo genel olarak yorumlandığında, deprem haberlerinde devletin üst ve alt düzey yöneticilerinin çalışmaları ve etkinliklerini ağırlıkla konu eden bir habercilik pratiği sergilendiği ortaya çıkmaktadır. Bu konu edişin olumlu ya da olumsuz olup olmadığı, bu içerik analizinin kapsamı ve amacı dışındadır. Taraflılık-tarafsızlık sorunsalından hareket etmeyen bu çalışma açısından önemli olan, haberlerde temsil edilen "deprem dünyasının" bile ağırlıkla devletle ilişkilendirilmiş olmasıdır. Ancak tablo bir başka okumaya da tabi tutulabilir elbette. Eğer yurtiçi ve yurtdışından gelen yardımlar konulu haberlerin toplamına bakılırsa (84 haber), deprem haberlerinin dayanışmacılığı öne çıkaran konular etrafında örgütlendiği ve dolayısıyla neredeyse devlet kadar ağırlıklı dayanışmacı bir inisiyatifin belirginleştirildiği de söylenebilir. Ancak ordunun çalışmaları da resmi organların etkinliklerine dahil edildiğinde, konusal ağırlık yine devletin etkinlik ve çalışmalarına kayabilmektedir. Sonuç olarak konusal dağılım, depremin en çok resmi organların etkinlik ve çalışmalarıyla yani devletle ilişkilendirilerek temsil edildiğini göstermektedir. Bu eğilim, kısmen felaket haberciliğinin yapısal pratikleriyle uyumluluk göstermekte ve ondan kaynaklanmakta; kısmen ise Türkiye'de devlete ilişkin yıllardır geliştirilen bir sorunsalın canlandırılmasından kaynaklanmaktadır.

6. Depreme İlişkin Konuların Kanallara Göre Dağılımı

Deprem haberlerinin konularına göre dağılımı, incelenen süre boyunca televizyon kanallarının, verdikleri deprem haberlerinde hangi konuya odaklandıklarını sergilemektedir. Kanalların genel yayın politikaları ve bu politikalarla örtüşen habercilik anlayışları, depreme ilişkin haberlerde yoğunlaşılan konularda belirli tercih farklılıklarının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir.

TRT 1, devlet kanalı olarak nitelendirilmesini pekiştirecek ölçüde, resmi organların depremle ilgili etkinliklerine, kriz masalarının çalışmalarına, belediyelerin ve bürokrasinin işleyişine % 35 (54 kez) en çok yer veren kanaldır. En sık yer verdiği ikinci konu % 17 (26 kez) ile deprem bölgesindeki gündelik hayatın rutinine dönmesi ya da "normalleşmesi" konusudur.

Ardından Türk Silahlı Kuvvetleri'nin deprem sonrasındaki etkinlikleri ve çalışmaları % 15 (24 kez) oranla en çok haberleştirilen üçüncü konu olarak belirmektedir. Bunu çadırlardaki yaşam koşulları ve sorunların % 9 (14 kez) haberleştirilmesi; göç sorunu da dahil olmak üzere bölgenin ekonomik panoraması ve geleceğinin konu edilişi %5 (8 kez) izlemektedir. Cumhurbaşkanı ve hükümetin etkinliklerini ve onların eleştirilmelerini konu eden haberler %4 (6 kez); artçı depremler ve paniğine ilişkin haberler % 4 (6 kez); yardımlar ve dağıtılmasındaki sorunlar ile müteahhitlere ilişkin şikayetler % 3'er (4'er kez) yoğunlukla TRT 1'de yer almaktadır.

SHOW TV, en fazla insanların kişisel kurtulmalarını, göçük altında kalarak hayatını kaybetmelerini ya da yaralanmalarını konu edinen haberlere % 21 oranla (21 kez) yer vermektedir. Bunu müteahhitlere ilişkin şikayetlerin ve sorumluluklarının içeriklendirildiği haberler % 10 (10 haber) ile izlemektedir. Ardından % 9 ile (9 haber) resmi organların etkinlikleri ve çalışmaları; % 8 (8 kez) ile yardımlar ve dağıtılmasında karşılaşılan sorunlar; % 7 ile (7 kez) kurtarma çalışmalarına ve çadırlardaki yaşam koşullarına ilişkin haberler yer almaktadır. SHOW TV'de diğer konu kategorileri de % 2 veya % 3'er oranla haberleştirilmekle birlikte haberlerde hiç odaklanılmadığı belirlenen üç konu kategorisi bulunmaktadır: Cumhurbaşkanı ve hükümetin etkinlikleri ve eleştirilmeleri, bilimadamları ve bilimsel merkezlerin açıklamaları ile deprem bölgesindeki asayiş/ güvenlik sorunları. Burada bilimadamları ve bilimsel merkezlerin konu kategorisinde yer almayışı, bunların haberlerde hiç yer almadıkları anlamına gelmemektedir. Ancak bu bilimadamlarının bilimsel açıklamaları arasındaki rekabetin ya da İstanbul'da olması mümkün bir depremle ilgili, fay hatlarıyla ilgili tartışmaların bültene "haberin merkezi konusu" olarak taşınmadıkları anlamına gelmektedir. İncelenen dönem boyunca çözümlenen kasetlerde bu konulara odaklanılan haberlere rastlanmayış, diğer günlerde bu konuların SHOW TV haberlerinde yer alma olasılığını ortadan kaldırmamaktadır. Örneklem dışında kalan günler gözönüne alındığında da, bilimsel açıklamalara ve tartışmalara diğer kanallar kadar yer verilmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. SHOW TV'de diğer konular % 15 oranında (15 haber) yer almıştır.

ATV'ye bakıldığında da tıpkı SHOW TV'de olduğu gibi yoğunlukla depremzedelerin kurtulma, yaralanma ya da hayatını yitirme öykülerine yani kişisel öykülerine %18 oranında (39 kez) yer verildiği belirlenmektedir. Bunu %12'şer oranla (25 kez) yardımlar ve dağıtılması ile resmi organların etkinlikleri ve çalışmalarının konulaştırıldığı haberler izlemektedir. Ardından dış ülkelerin kurtarma ekiplerinin, temsilcilerinin ve yardımlarının konu edildiği haberlere % 11 (12 haber) oranında rastlanılmaktadır. Konusal dağılımda dördüncü sırayı % 10 (21 haber) ile kurtarma çalışmaları almaktadır. Çadırlardaki yaşam koşulları ve müteahhitlere ilişkin şikayetlere % 4'er (9 haber) oranında yer verilmiştir. Artçı depremler ve paniği ile cumhurbaşkanı ve hükümet etkinlikleri odaklı haber verilmezken; diğer kategorisindeki konular % 8 (17 haber) gibi önemli bir orana ulaşmaktadır.

Kanal 7, konusal dağılımda artçı depremleri ve paniklerini % 21 (20 kez) ile en fazla haberleştiren kanal olarak belirmektedir. Bunu % 13 (12 haber) oranla resmi organların etkinlikleri ve çalışmaları ile çadırlardaki yaşama koşullarının konu edildiği haberler izlemektedir. Dış ülkelerin yardımları, kurtarma ekipleri ve temsilcilerini konu alan haberler de % 10 (10 haber) oranında yer bulmuştur bültenlerinde. Gündelik hayatın rutinine dönülmesi % 8 (8 haber) ile; kurtarma çalışmaları ve yardımların dağıtılması % 4 (4 haber) ile haberleştirilmiştir. Odaklanılmayan konular ise Cumhurbaşkanı ve hükümet etkinlikleri, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin etkinlikleri, kişisel kurtulma öyküleri ve yakınların aranması, yağmalama ve fırsatçılık olayları ile bölgenin ekonomik panoraması olarak belirmektedir. Diğer konulara ilişkin kategori, bu kanalda da %17 (16 haber) gibi yüksek bir paya sahiptir.

Kanallar bu düzeyde incelendiğinde ortaya çıkan tabloda, genel olarak resmi organların, kriz masalarının, belediyelerin ve bürokratların depremle ilgili etkinlikleri konusuna tüm kanallarda oldukça yüksek oranlarda odaklanıldığı görülmüştür. Bunu kişisel kurtulma öyküleri konusu izlemektedir. Bilim adamlarının bilimsel tartışmaları ve bilimsel merkezlerin çalışmaları, yaygın izlenimlerin aksine televizyon haberlerinde yeterince haberleştirilmemiş ya da merkezi bir yer verilmemiştir. Ancak televizyon haberlerinin deprem anı sonrasına kadar bilim adamlarına ve bilimsel

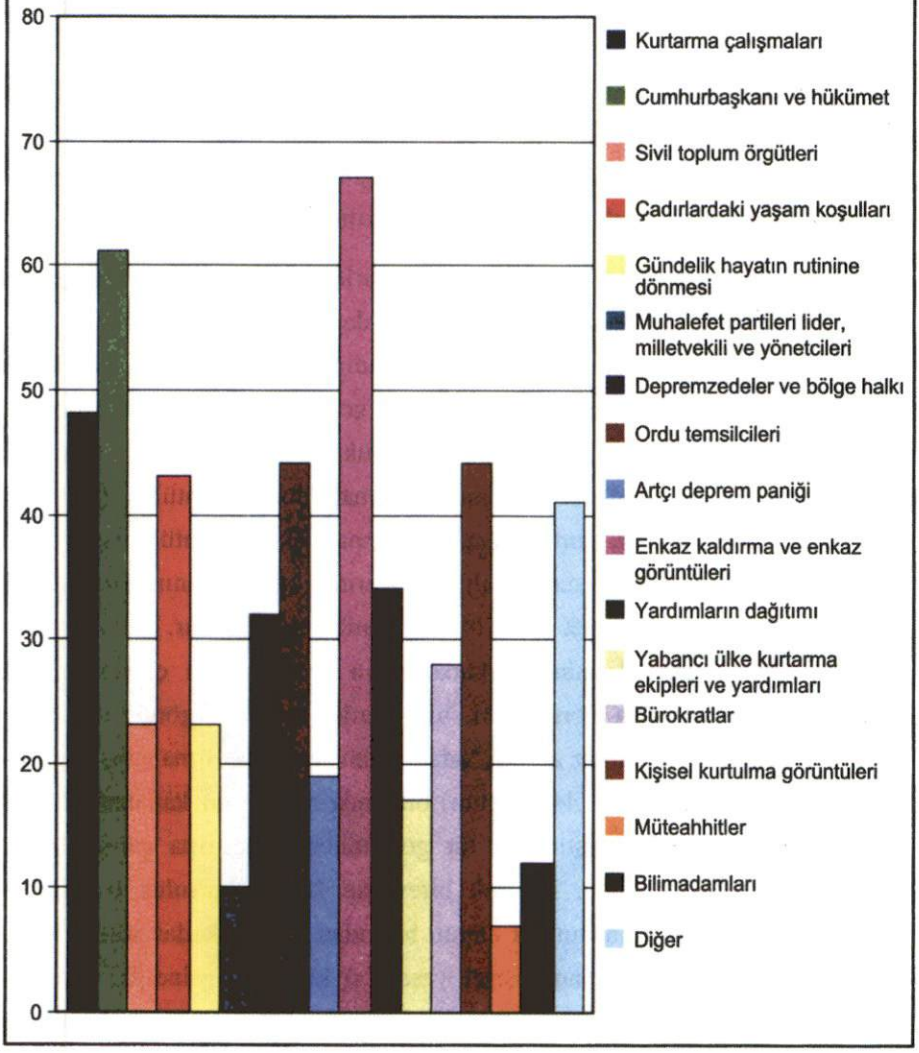
tartışmalara bütünüyle kapalı olması gözönüne alındığında, haberlerde depreme ilişkin ve bilimin kendisine ilişkin bilimsel bir söylemin ağırlıkla kurulmuş olduğu gibi bir yanılgının yaygınlaşması da kendi içinde anlamlıdır. Kanallar, depremle ilgili haberlerinde odaklandıkları konular açısından belirgin bir çeşitlilik sergilemekle birlikte, yoğunlukla hangi konulara odaklandıkları ve hangi konuları seyrek haberleştirdiklerine dikkat edildiğinde bu çeşitliliğin bir dengeliliğe karşılık gelmediği açıkça görülmektedir. Dolayısıyla olağanüstü ve beklenmedik bir olay olarak deprem ve sonrasında televizyonların haber konularındaki seçimleri, yayın politikalarıyla olan sağlam bağlantısını korur görünmektedir.

7. Deprem Haberlerindeki Görüntülerin Dağılımı

Deprem haberlerindeki görüntülere ilişkin sayısal verileri derlemek ve sistematize etmek, içerik çözümlemelerinin en sıkıntılı yanını oluşturmaktadır. Çözümlemenin bu bölümünde, her bir haberde yer alan çeşitli görüntülerden en uzun süre ekranda kalan ve en sık verilen görüntü, o haberi temsil eden temel görsel metin olarak ele alınmaktadır.

Deprem haberlerinin görsel sunumu, medyanın deprem sonrasındaki rolüne ilişkin tartışmaların merkezi haline gelmiştir. Bu tartışmalar, ölü ve/veya yaralıların görüntüleri ya da insanların özel yaşamlarının sınırlarına ilişkin öteden beri süregelen etik bir tartışma zeminine yerleştirilmiştir. Bu çalışmada süregelen etik sorgulamaya nicel kanıtlar bulmak amacıyla hareket edilmediğinden, görsel malzemelerin niteliğine ilişkin sorgulama da çeşitli aktörlerin ve belirli durumların görsel temsillerinin ağırlıklarının saptanması temelinde yapıldı. Dolayısıyla haberin ağırlıklı görüntüsünün ne olduğunu ortaya koyabilmek için oluşturulan kategoriler, haberin konusu kategorileriyle benzerlikler taşımakla birlikte farklılıklar da bulunmaktadır. Haberin içeriği ile biçimi yani haber metni ile görsel malzemesi arasındaki uygunluk/ uygunsuzluk, her haber birimindeki ağırlıklı (yani en uzun süren ve/ veya en çok tekrarlanan) görsel malzemenin saptanmasıyla sergilenmektedir. Haberlerin konusu ne olursa olsun birden çok görüntünün birarada

GRAFİK 10: Deprem haberlerindeki görüntülerin dağılımı

kullanılması eğilimi, kanalların bültenlerinde yaygın bir eğilim olduğundan, çözümleme gerçekleştirilirken aynı bülten içerisinde yer verilen ancak ağırlıklı görüntüyü oluşturmayan görüntüler sayılmamıştır. Örneğin, başta AKUT olmak üzere sivil toplum örgütleri çalışanlarının süre ve sıklık olarak daha az

sunulduğu bir haberde, ağırlıklı görüntü, enkazlar ve enkaz kaldırma çalışmaları olabilir. Bu durumda haberin ağırlıklı görüntüsü enkaz görüntüleri olarak alınmaktadır. Ya da bilim adamlarının depremle ilgili açıklamalarının kendi seslerinden ya da aktarmayla verildiği bir haberde, çadırlardaki ve deprem bölgesinde sokaklardaki insanların yaşam koşulları görüntüsü ağırlıklı olarak kullanılmış olabilir ve kodlama kategorilerinden ilgili bu şık işaretlenmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kanallarda bazı görüntü kategorilerine hiç rastlanılmaması şaşırtıcı olmamaktadır.

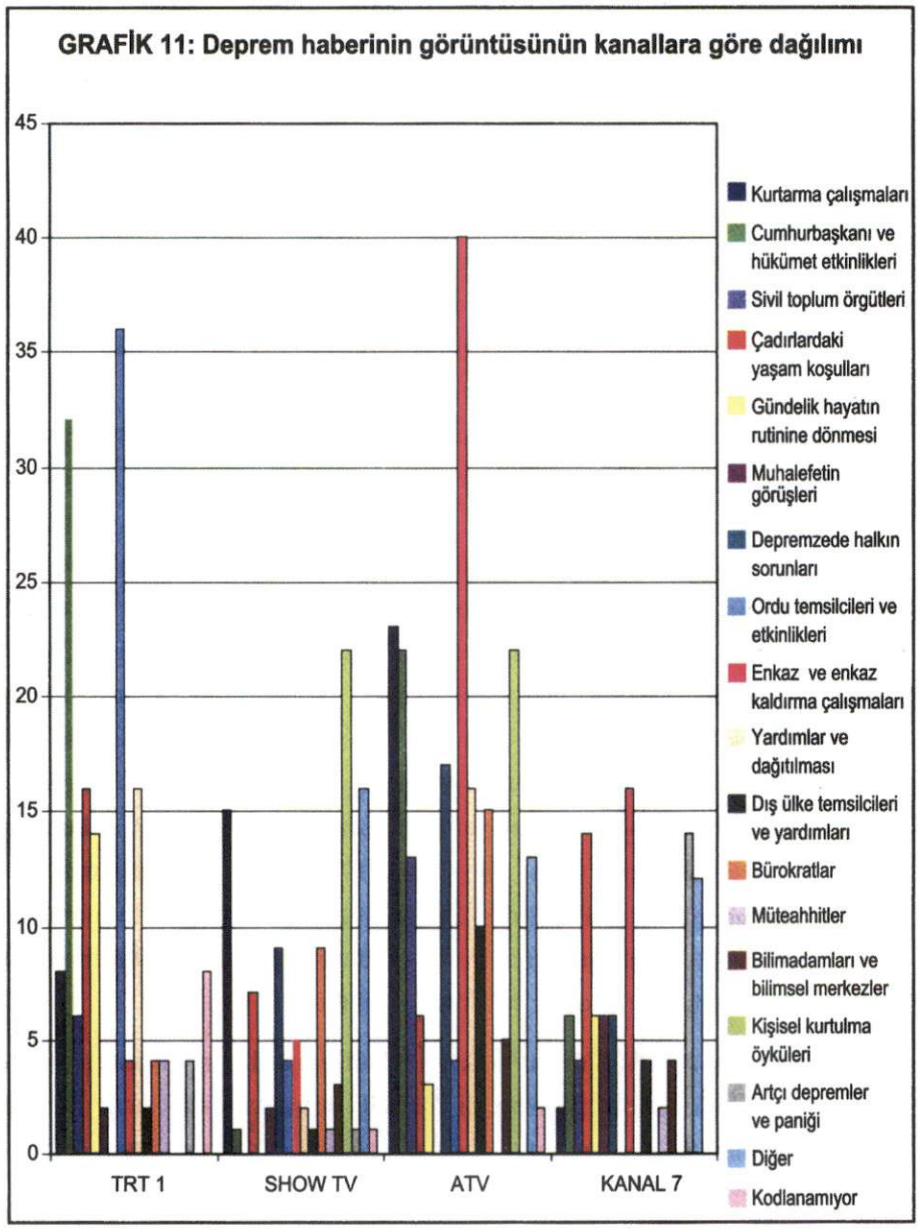
Deprem bölgelerinde meydana gelen hasarlar, enkaz ve enkaz kaldırma çalışmaları televizyon kanallarında yer alan deprem haberlerinde kullanılan görüntüler arasında öncelikli bir yer tutmaktadır. Bu görüntülerin, kullanılan toplam görüntüler arasındaki oranı % 12 (67 görüntü) dir. Deprem hasarı ve enkazı görüntülerini, Cumhurbaşkanı, hükümeti oluşturan partilerin liderlerinin, bakan ve yöneticilerinin açıklamalarının görüntüleri %11 (61 görüntü) ile izlemektedir. Kurtarma çalışmalarına ilişkin görüntüler ise üçüncü sırada gelmekte; enkaz altından yaralı ve ölülerin kurtarılmasının görüntüsüne ayrılmış haberlerin oranı % 9'u (48 görüntü) bulmaktadır. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin temsilcilerinin açıklamaları ya da kurtarma çalışmalarında aldıkları konuma ilişkin görüntüleri, haberlerde % 8 (44 görüntü) ile yer almaktadır. Depremde enkaz altında kalan yaralıların kurtarılma çalışmalarına ilişkin görüntüler ise % 8 (44 görüntü) oranında televizyon kanallarında yer alan haberlerde kullanılmıştır. Bu tür görüntülerin kurtarma çalışmalarına ilişkin görüntülerden farkı, tek tek bireylerin kişisel kurtuluş öykülerine odaklanması ve kurtarılmanın her anının başından sonuna kadar verilmesi ya da enkazdan kurtulmuş olan kişisel yaşam öykülerinin, yine bu kişilerin görüntüsü ve anlatımına dayalı olmasıdır. Depremi izleyen dönemde bölgelerde çadırların kurulması ve çadırlardaki yaşam koşullarının görüntüsünün kullanıldığı haberlerin oranı da % 8'dir (44 görüntü). Haber merkezleri, depremi izleyen bir aylık dönem boyunca bizzat deprem bölgelerine haber stüdyolarını taşıyarak ya da bölgedeki muhabirleri aracılığıyla yayın yapmışlardır. Medya temsilcilerinin haber sunucuları ve muhabirlerin haberlerini verirken kendi görüntülerini kullanmalarının oranı % 7'dir (41 görüntü). Haber

görüntülerinde depremzede halkın ya da bölge halkının kullanımının oranı ise % 6 (32 görüntü) dür. Deprem bölgelerinde yardımların organizasyonu ve dağıtımına ilişkin görüntüler % 6 (34 görüntü); valiler, sivil savunma gibi bürokratların deprem alanındaki etkinliklerinin görüntülerinin oranı ise % 5'dir (28 görüntü).

Deprem bölgelerinde gündelik yaşamın normalleşmesine ilişkin görüntülerin oranı %3'dür (23 görüntü). Bu tür görüntüler, örneklem kapsamı içinde yer alan depremi izleyen bir aylık sürenin son on günü içinde yoğunlaşmaktadır. Görüntülerde gündelik yaşam olarak tanımlanan, bölgedeki ticari hayatın yeniden canlanmasıdır. Gündelik yaşamın rutinine dönüş, çarşı, pazar görüntüleri, alışveriş merkezleri ve alışveriş yapan insanların görüntüleri, bankacılık hizmetleri ve yerel bürokrasinin yeniden işlevsel olmaya başladığı görüntülere dayanmaktadır. Bu tür görüntüler, çadırlarda yaşayan depremzede halkın gündelik yaşamını içermemektedir. Sivil toplum örgütlerinin çalışmaları ve açıklamalarına ilişkin görüntülerin haberlerdeki oranı % 4'dür (23 görüntü). Bu tür örgütler arasında görüntüsü en çok kullanılan AKUT'tur. Bunun yanında işçi birlikleri ve temsilcileri, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, işadamları örgütlerinin temsilcilerinin görüntüleri yer almaktadır. Yabancı ülke kurtarma ekiplerinin ve temsilcilerinin haber görüntülerinde yer alma oranı % 3'dür (17 görüntü). Artçı depremler nedeniyle halkın yaşadığı panik ve duyguların anlatımına dayalı olan görüntülerin oranı % 3'dür (19 görüntü). Bilimadamlarının açıklamalarının görüntüleri % 2'dir (12 görüntü). Muhalefet partilerinin lider, yöneticilerinin görüntülerdeki oranı ise % 2'dir (10 görüntü). Müteahhitlerin konu edildiği görüntülerin oranı % 1'dir (7 görüntü).

Haber görüntülerinde Cumhurbaşkanı, hükümet partilerinin liderleri, bakan ve milletvekilleri; devlet bürokrasisi ve ordu temsilcilerinin oranı birlikte düşünüldüğünde % 24 oranı ortaya çıkmakta ve bu görüntüler resmi (öffical) söylemin temsilcilerinin haber görüntülerinde ağırlıklı olarak kullanıldığını göstermektedir.

8. Deprem Haberlerindeki Görüntülerin Kanallara Göre Dağılımı

TRT 1'in görüntülerinin ordu temsilcileri ve etkinlikleri ile (%23 ve 36 kez) cumhurbaşkanı ve hükümet etkinliklerinde (%21 ve 32 kez) yoğunlaştığı görülmektedir. Bu temsil, devlet televizyonu olma niteliğinden dolayı şaşırtıcı görünmemektedir. TRT 1'de çadırlardaki yaşam koşulları ve yardımların dağıtılmasına ilişkin görüntüler, eşit ağırlıkla %10'ar payla (16'şar kez) temsil edilmiştir. Gündelik hayatın rutinine dönüşle ilgili görüntüler % 9'la (14 kez) ve kurtarma çalışmaları % 5 ile (8 kez) haberlerin ağırlıklı görüntüsü olmuştur. Bununla birlikte haberde hangi görüntünün ağırlıklı olduğu belirlenemeyen ya da ağırlığı hemen hemen aynı olması nedeniyle kategorisi kesinleştirilemeyen yine % 5 oranında (8 haber) bir öbekle karşılaşılmaktadır. Kanalın depremzede halkın sorunlarını anlattığı görüntülere, bilimadamları ve bilimsel merkez görüntülerine, kişisel kurtulma öykülerinin görüntülerine ağırlıklı olarak yer vermediği belirlenmekle birlikte, örneklem dışındaki günlerde yer alma olasılığı olan bu tür görüntülerin, TRT 1'in görsel temsilinin genel karakteristiğini bozamayacağı hatırlanmalıdır.

SHOW TV'de deprem haberlerinin görüntülerinin dağılımına bakıldığında, konusal dağılımla paralel olarak, insanların kurtulmalarını, hayatlarını yitirmelerini ya da yaralanmalarını konu alan kişisel kurtulma öykülerine ait görüntülerin % 22 (22 haber) ile en yüksek oranı bulduğu gözlenmektedir. İkinci olarak ise kurtarma çalışmalarının görüntüleri % 15 (15 kez) ile yer almaktadır. Oluşturulan kategorilere girmeyen görüntüleri içeren diğer kategorisi ise % 16'lık pay (16 haber) ile dikkat çekmektedir. Ardından depremzede halkın sorunları ve yakınmalarına ilişkin görüntüler; bürokratların ve yetkili kişilerin görüntüleri %9'ar pay (9'ar kez) ile yer almaktadır. Sıralamada çadırlardaki yaşam koşullarına ilişkin görüntüler % 7 (7 kez); enkaz ve enkaz kaldırma çalışmaları görüntüleri % 5 (5 kez) ile yer alırken, gündelik hayatın rutinine dönülmesi ve sivil toplum örgütlerinin görüntüleri ağırlıklı haberlere rastlanılmadığı belirlenmiştir.

ATV, haber görüntülerinde enkaz ve enkaz kaldırma çalışmalarına % 19 (20 haber) ile en yoğun yer veren kanal olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu sırasıyla kurtarma çalışmalarının görüntüleri % 11 (23 haber); cumhurbaşkanının ve hükümetin etkinlikleri ile kişisel kurtulma, yaralanma

öyküleri % 10 (22 haber); depremzede halkın şikayet ve sorunlarını anlattığı görüntüler % 8 (17 haber); yardımlar ve dağıtım sorunları % 8 (16 haber); bürokratların ve yetkililerin açıklamaları ve etkinliklerinin görüntüleri % 7 (15 haber); sivil toplum örgütlerinin görüntüleri % 6 (13 haber); diğer kategorisindeki görüntüler % 6 (13 haber) izlemektedir. Muhalefetin görüşlerinin ve depremle ilgili etkinliklerinin görüntüleri, müteahhitlerin görüntüleri ve artçı deprem paniği görüntüleri ATV'de ağırlıklı görüntü olarak yer almamıştır. Buradan ATV'nin deprem sonrası bölgenin içinde bulunduğu durumu, enkaz panoraması ile ağırlıklı olarak işlediği sonucuna varılabilir. Ayrıca ATV, diğer kanallardan farklı olarak işadamı dernekleri, AKUT vb. sivil toplum kuruluşları olarak adlandırılan örgütlere, görsel olarak diğer üç kanaldan daha fazla yer açmıştır.

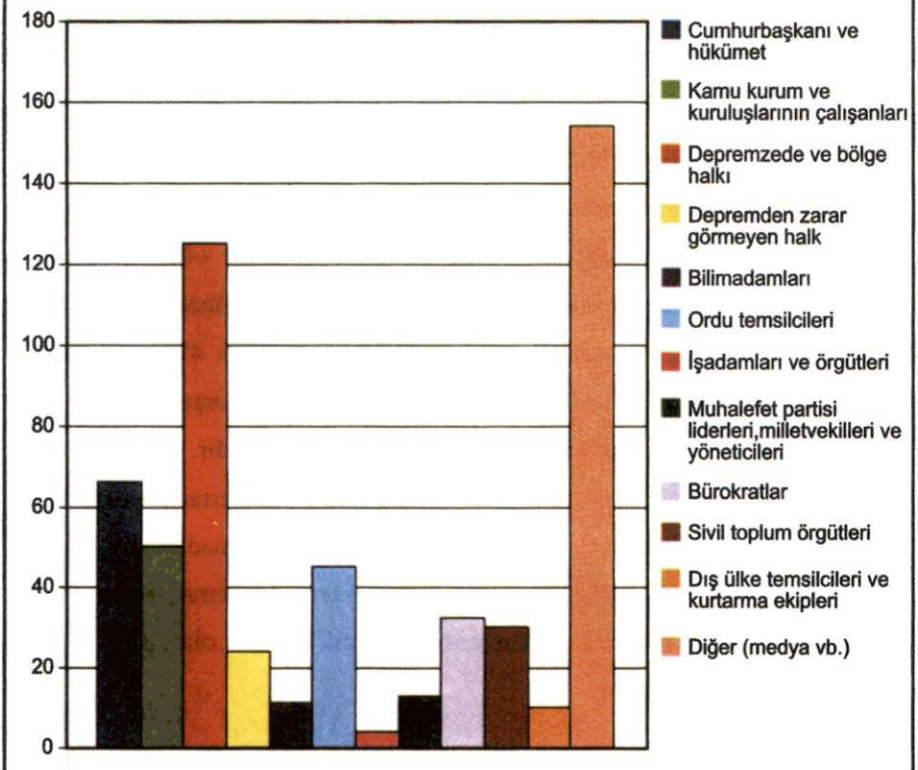
Kanal 7'nin deprem haberi görüntüleriyle ilgili eğilimlerine bakıldığında bu kanalın da enkaz ve enkaz kaldırma çalışmalarının görüntülerine % 17 (16 haber) ile ağırlıklı olarak yer verdiği ortaya çıkmaktadır. Hemen ardından % 15 (14 haber) ile çadırlardaki yaşam koşulları ve artçı depremler ve paniğine ilişkin görüntüler ağırlıkla yer almaktadır. Diğer kategorisine giren görüntüler % 13'lük (12 haber) bir paya sahiptir. Kurtarma çalışmalarına görsel olarak diğer kanallardan daha az yer verdiği gözlenen Kanal 7, ordu temsilcileri ve etkinliklerine, yardımlar, yardımların dağıtılmasına, bürokratlara ve yetkililere ve kişisel kurtuluş öykülerinin görüntülerine ağırlıklı olarak yer vermemiştir.

Bu tablo her üç kanalın karşılaştırılmasıyla değerlendirilirse, TRT 1'in devlet televizyonu olarak nitelenmesiyle paralellik gösteren bir şekilde, ordu temsilcilerinin etkinlikleriyle cumhurbaşkanı ve hükümetin etkinliklerinin görüntülerine diğer kanallardan daha fazla yer verdiği ortaya çıkmaktadır. SHOW TV ise, kişisel kurtulma öyküleri olarak kodlanan ve insanların deprem sonrası yaşamlarını ve yaşam mücadelelerini önceki hayatlarıyla bağlantılı olarak veren görüntülere, kurtarma çalışmalarının görüntüleriyle birlikte en fazla yer ayıran kanal olarak belirmektedir. Deprem haberleri görüntülerine ilişkin bu eğilim, SHOW TV'nin haberlerini, olaylar ve olayların neden- sonuç bağıntısından çok olayların kahramanları ve kişileri merkezli yani insan merkezli habercilik politikasıyla da uygunluk göstermektedir. ATV ve Kanal 7 ise enkaz ve enkaz kaldırma çalışmaları

ağırlıklı görüntülerle haberlerini sunarak, depremin sonuçlarını SHOW TV'nin yaptığı gibi daha bireysel bir düzeyle değil daha makro bir düzey olarak bölgenin ve bölge insanının içinde bulunduğu durumla ilişkilendirmişlerdir. Bununla birlikte ATV, gerek cumhurbaşkanı ve hükümet etkinliklerinin görüntülerine, gerekse kişisel kurtuluş öykülerinin ve kurtarma çalışmalarının görüntülerine de önemli bir yer açarak Kanal 7'den farklılaşmaktadır. Kanal 7 ve ATV, sivil toplum kuruluşlarının görüntülerine yer verdikleri haberlerin diğer kanallardan fazla olmasıyla da SHOW TV ve TRT 1'den ayrılmaktadırlar.

9. Deprem Haberlerinde İlk Konuşanların Dağılımı

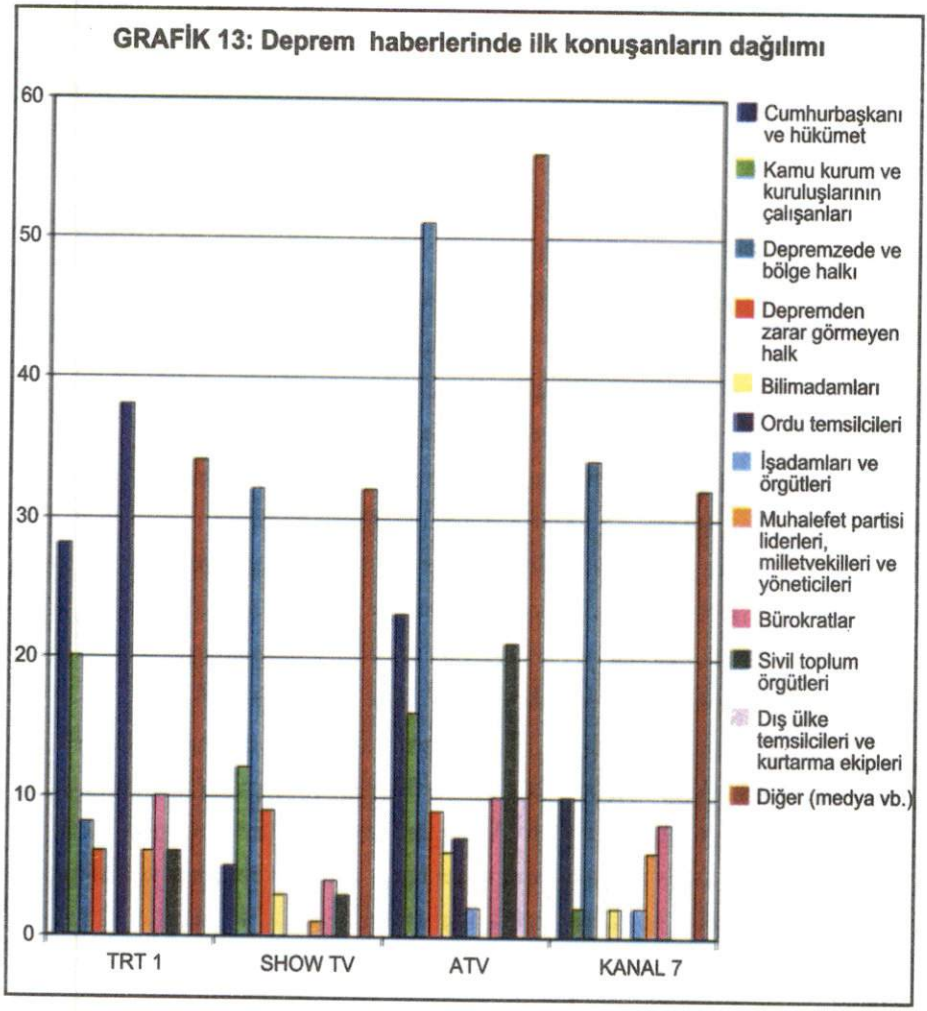
GRAFİK 12: Deprem haberlerinde ilk konuşanların dağılımı

Haberler dünyaya ilişkin tasarımlarında yeni bir gerçeklik kurarken, önemli ve ayrıcalıklı olanın ne olduğunu da belirginleştirirler. Böylelikle haber olarak ele alınan herhangi bir olay ya da olgu, farklı haberleştirme stratejilerine uygun olarak farklı tarzlarda kurulur ve yorumlanır. Önem ve ayrıcalıkları belirginleştirmenin yaygın yolu, habere konu olan değerlendirmelerde kaynak olarak kullanılan kişi ve kurumların varlığıdır. Televizyon kanallarının depreme ilişkin değerlendirmelerinde ön plana çıkan, birincil derecede önemli sayılan ve haberde kaynak olarak konuşmasının ilk sırada verildiği kişi ve kurumlar şunlardan oluşmaktadır.

Bütün televizyon kanallarında, deprem haberlerinde ilk yorumu yapan, haber merkezlerinin yani televizyon kanallarının kendisidir. Medya olarak kategorilendirilen bu kuruluşların oranı %27'dir (154 haber). Bunu % 22 (125 haber) ile depremzede ve bölge halkı izlemektedir. Cumhurbaşkanı, hükümeti oluşturan partilerin lider ve temsilcilerinin ilk konuşma oranı % 12'dir (66 haber). Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları olarak bürokratların temsili ise bütün televizyon kanallarında % 9'dur (50 haber). Ordu temsilcileri de deprem haberlerinde görüşlerine başvurulan ilk kaynak olarak ön plandadır. Ordu temsilcilerinin oranı % 8'dir (45 haber). Vali, kaymakam gibi bürokratların temsili % 6 (32 haber); bilimadamlarının % 5 (30 haber); depremden zarar görmeyen halkın temsili % 4'dir (24 haber). Muhalefet partisi lider ve yöneticileri ise % 2 (13 haber) oranıyla haberlerde birinci konuşan kaynaklar olarak temsil edilmişlerdir. Sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri % 2 (11 haber); dış ülke kurtarma ekiplerinin temsilcileri % 2 (10 haber) ile temsil edilmişlerdir. Bilimadamları % 2 (11 haber) işadamları ve örgütleri de % 1 (4 haber) oranıyla temsil edilmişlerdir. Müteahhitler ise haberlerde görüşlerine birincil kaynak olarak başvurulan kesimi oluşturmamaktadır.

10. Deprem Haberlerinde İlk Konuşanların Kanallara Göre Dağılımı

Deprem haberlerinde ilk konuşanların belirlenmesi, kanalların depremle ilgili hangi kaynaklara öncelik tanıdıklarını göstermesi açısından önem taşımaktadır. Haberin konusuna ilişkin olarak ilk kimin söz söylediğini belirlemek, haber metninin çerçevesini ilk kimin kurduğunu ortaya çıkarmak anlamına gelmektedir. Depremle ilgili çeşitli konularda farklı kaynakların ve kişilerin sözlerine yer verilirken, haberi ağırlıklı olarak çerçevelendiren kaynakların varlığı, kanalların depremin sunumuna ilişkin konumlarını iyice belirginleştirmektedir. Bunun yanı sıra deprem haberlerinde sözünü en uzun

süre ve sıklıkta söyleyebilen kaynakların belirlenmesi de gerekmektedir. Akredite kaynaklar olarak da adlandırılan ilk ve ağırlıklı söz söyleyenlerin belirlenmesi, haberin konusuna ilişkin egemen çerçeveyi kimlerin sabitlediğinin ortaya konulmasını sağlamaktadır. Tabloda yer alan diğer kategorisinin kanalların haber bültenlerinde önemli ağırlıklara sahip olması, bu kategorinin ilk söz söyleyeninin haber bülteninin spikeri ya da muhabiri olmasından kaynaklanmaktadır. Yani haberin çerçevesini ilk kuran kişinin tek başına muhabir ya da spiker olduğu ve başka kaynaklara söz verilmediği haberler nedeniyle diğer kategorisi ağırlık kazanmıştır.

TRT 1'de ordu temsilcileri bütün haberlerin % 24'ünde (38 kez) ilk konuşan kaynak olmuştur. Bunu % 22 (34 kez) ile diğer kaynaklar izlemektedir. Cumhurbaşkanı ve hükümet temsilcileri % 18 (28 kez) ile üçüncü kaynak olarak belirmektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarının yönetici olmayan çalışanları % 13 (20 haber) ile dördüncü sırayı almaktadırlar. Bürokratlar da %6 (10 kez) ile ilk konuşan kaynaklar dağılımında önemli bir paya sahiptir. Buradan da anlaşılacağı üzere TRT 1 protokol yayıncılığı olarak da adlandırılan ve siyasi iktidar ile ülke yöneticilerinin sözlerinin öncelikle duyurulduğu bir kaynaklar hiyerarşisi uygulamaktadır.

SHOW TV'de ilk konuşan kaynakların ağırlığı değişmektedir. Farklı kaynakların yer aldığı diğer kategorisi %32 (32 kez) payla ilk konuşanlar tablosunda ağırlıklı görünmektedir. Ardından depremzede ve bölge halkı % 31 (32 kez) ile haberlerde ilk konuşan kaynaklarda ikinci önemli ağırlığa sahiptir. Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları ise haberlerin % 9'unda (12 haber) ilk konuşan kaynak olarak belirmektedir. Ordu temsilcilerinin, işadamları örgütlerinin, dış ülke temsilcileri ve kurtarma ekiplerinin SHOW TV haberlerinde ilk konuşan kaynaklar olmadıkları gözlenmektedir.

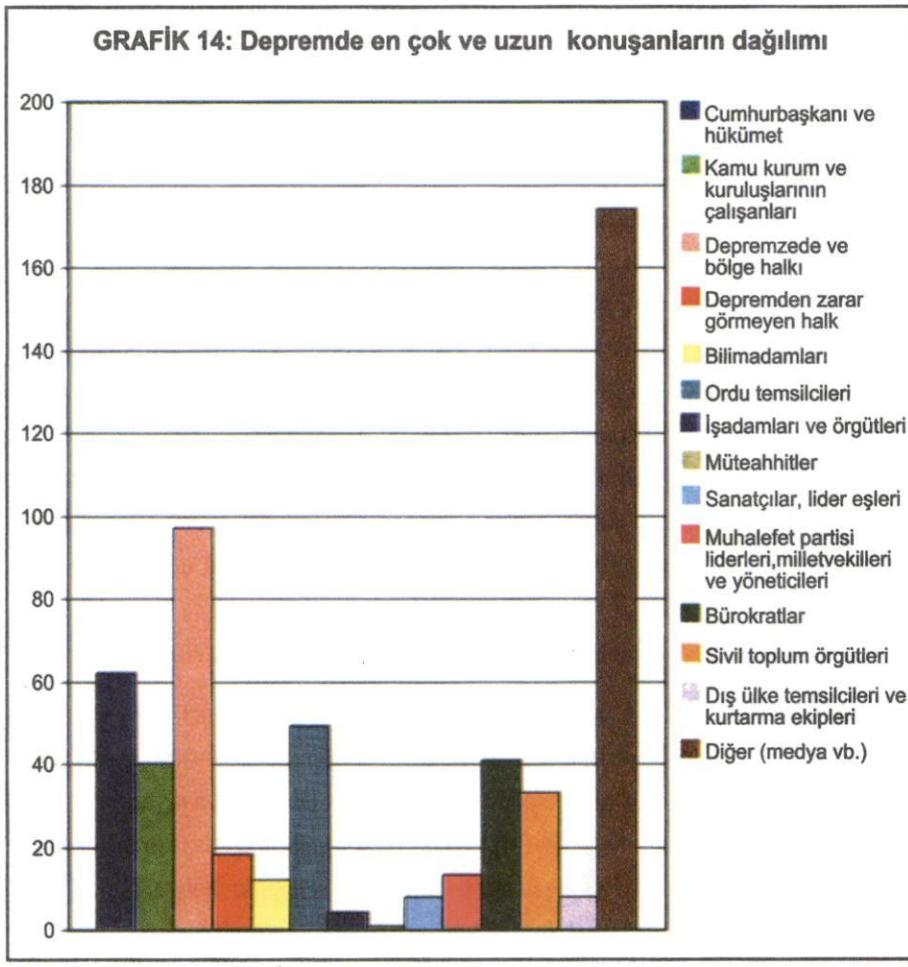
ATV'de, tıpkı SHOW TV haberlerinde olduğu gibi, diğer kaynakların %26'lık (56 haber) payının ardından, depremzede bölge halkının sözlerine % 24 (51 haber) öncelikle yer vermiş görünmektedir. Daha sonra ise sırasıyla cumhurbaşkanı ve hükümet temsilcileri %11 (23 haber); sivil toplum örgütleri temsilcileri ve çalışanları % 10 (21 haber); kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları % 8 (16 haber); dış ülke temsilcileri ve ve kurtarma ekipleri ile

bürokratlar %5'er (10 haber) ilk konuşan kaynaklardır. ATV'de, sadece muhalefet partileri liderleri ve yöneticileri ilk konuşan kaynak değildirler.

Kanal 7'de depremzede bölge halkı % 36 (34 haber) ile ilk konuşan kaynak olarak en ağırlıklı konumdadır. İkinci sırada diğer kategorisindeki kaynaklar % 34 (32 haber) ile yer almaktadır. Bunu cumhurbaşkanı ve hükümet temsilcilerinin % 10'luk (10 haber) payı izlemektedir. Diğer kanallardan farklı olarak Kanal 7, muhalefet partileri lider ve yöneticilerine ilk söz söyleyenler olarak % 6'lık bir pay (6 haber) vermiştir. Bu kategoriyi, özellikle Fazilet Partisi lideri Recai Kutan ve parti yöneticilerinin açıklamaları doldurmaktadır. Bürokratlar % 8 (8 haber) oranında ilk söz söyleyen kaynak olurken, depremden zarar görmeyen halk, ordu temsilcileri, sivil toplum örgütleri ve dış ülkelerin temsilcileri ve kurtarma ekipleri gönüllülerinin haberlerde ilk söz söyleyen olmadıkları dikkat çekmektedir.

11. Deprem Haberlerinde En Çok ve Uzun Konuşanların Dağılımı

Deprem haberlerinde ağırlıklı olarak temsil edilme, en çok ve en uzun konuşma ile doğru orantılı olarak kurulmuştur. Araştırma sonuçlarına göre haberlerde en çok ve en uzun konuşan aktörlerin başında medyanın kendisi gelmektedir. Haber merkezlerinin kendi yorum ve değerlendirmelerinden oluşan bu oran % 32'dir (174 haber). Bunu depremzede bölge halkı % 18 (97 haber) ile izlemektedir. Cumhurbaşkanı ve hükümet liderlerinin temsili % 11 (62 haber); ordu temsilcilerinin oranı ise % 9'dur (49 haber). Kamu kurum ve kuruluşlarının temsili % 7 (40 haber); vali gibi bürokratların temsili ise % 7'dir (41 haber). Sivil toplum kuruluşlarının en çok ve en uzun konuşma oranı % 6 (33 haber); depremden zarar görmeyen halkın temsili % 3'dür (18 haber). Muhalefet partisi yöneticileri ve milletvekilleri % 2 (13 haber) oranıyla temsil edilirken, bilimadamları da aynı oranda % 2 (12 haber) ile temsil edilmişlerdir. Dış ülke temsilcileri ve kurtarma ekiplerinin temsil oranı % 1 (8 haber); sanatçılar ve lider eşlerinin temsil edilme oranı % 1'dir (8 haber). İşadamları ve örgütleri % 1 oranında (4 haber) temsil edilirken, müteahhitlerin en çok ve en uzun konuşan aktörler olarak temsil edilmedikleri görülmektedir.

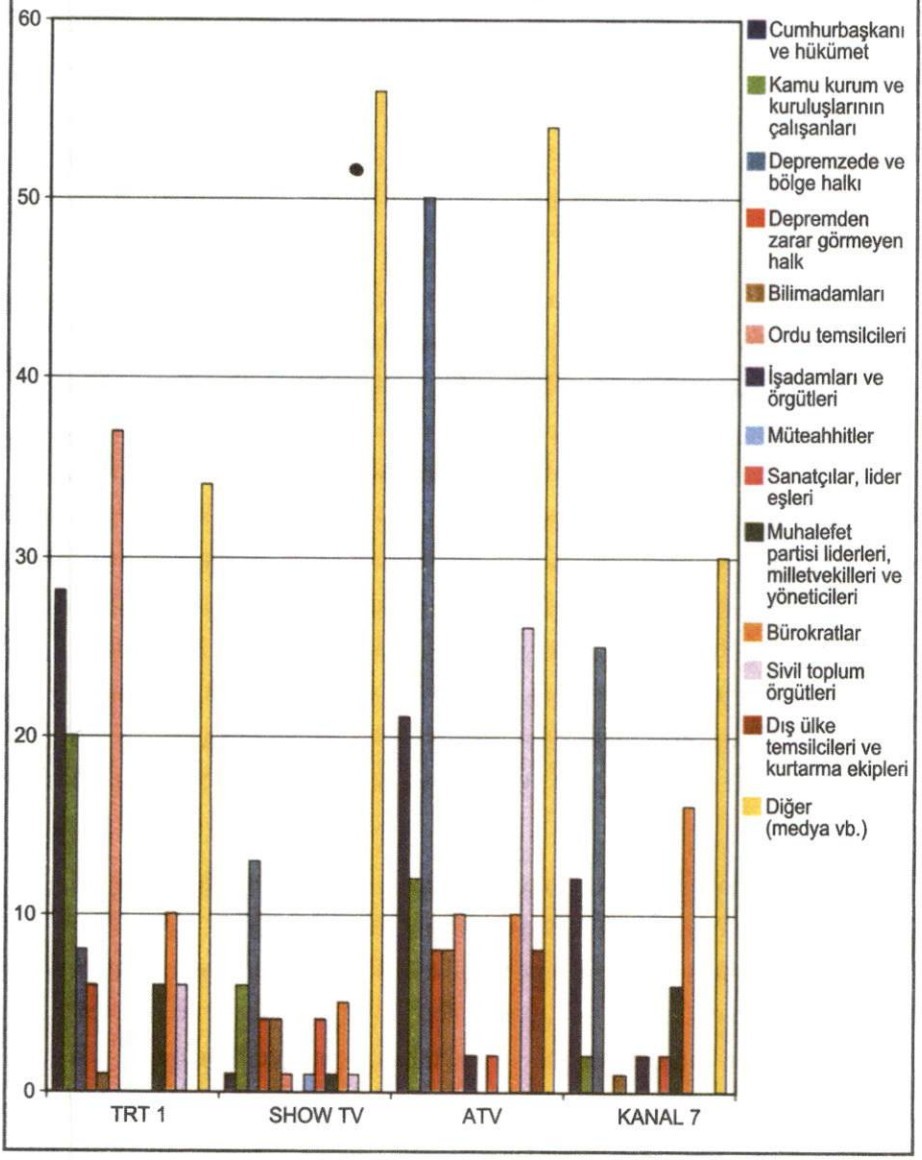

12. Deprem Haberlerinde En Çok ve Uzun Konuşanların Kanallara Göre Dağılımı

Haberlerdeki baskın söylemlerin temel kurucu aktörlerini ortaya çıkarabilmek için, her bir haberde en baskın (dominant) konuşan saygın kaynaklar belirlenmelidir. Bu amaçla oluşturulan kategoriler, ilk konuşan kaynaklarla aynı aktörleri içermektedir. Ancak bu kez en sık ve/ veya en uzun konuşan kaynaklar, en baskın konuşan aktörler olarak değerlendirilmektedir. Buna göre örneğin bir haberde valinin bir kez ve kırk saniye konuşmasına karşılık depremzedeler dört kez ve toplam kırkbeş saniye söz söylemişlerse, baskın konuşanlar olarak depremzedeler kabul edilmektedir.

Buna karşılık valinin bir kez kırk saniye konuştuğu haberde, depremzedeler dört kez ancak toplam yirmi saniye kadar söz söyleyebilmişlerse, o zaman valinin şahsında bürokratlar baskın konuşanlar olarak kabul edilmektedir.

GRAFİK 15: Deprem haberlerinde en çok konuşanların dağılımı

TRT 1'de en çok konuşan kaynakların dağılımına bakıldığında % 23 (37 haber) ile ordu temsilcileri ilk sırayı almaktadır. Ardından özellikle medya profesyonellerinin ağırlıkta olduğu diğer kategorisinde konuşanlar, % 22 (34 haber) ile gelmektedir. En çok konuşan üçüncü kaynak %18 (28 haber) ile cumhurbaşkanı ve hükümet üyelerinden oluşmaktadır. Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları % 13 (20 haber); bürokratlar % 6 (10 haber); depremzedeler ve bölge halkı % 5 (8 haber); depremden zarar görmeyen halk, muhalefet partisi lider ve temsilcileri ile sivil toplum örgütleri temsilcileri % 5'er (6 haber) oranlarında en baskın konuşan aktörler olarak belirmektedir. Buna karşılık işadamları ve örgütleri, müteahhitler, sanatçılar ve lider eşleri ile dış ülke temsilcileri, TRT 1'de hiçbir haberde baskın söz söyleyenler olamamışlardır.

SHOW TV'ye bakıldığında, medya profesyonellerinin ağırlıkta olduğu diğer kategorisinin, % 59 (56 haber) ile en fazla söz söyleyen aktörleri temsil ettiği açıkça görülmektedir. SHOW TV'de işadamları ve örgütleri ile dış ülke temsilcileri ve kurtarma ekiplerinden insanların hiçbir haberde baskın söz söyleyenler olmadıkları dikkat çekmektedir. Buna karşılık depremzede ve bölge halkı %13 (13 haber) ile en çok sözünü iletebilen kaynaklar arasında ikinci sıradadır. Ardından kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları % 6 (6 haber); bürokratlar % 5 (5 haber); depremden zarar görmeyen halk ve bilimadamları % 4'er (4 haber) ile en fazla sözünü söyleyen kaynaklar kategorisinde sıralanmaktadırlar. SHOW TV haber bülteninin magazinel yapısına uygun olarak sanatçılar ve lider eşleri gibi magazinel kişilerin açıklamaları, % 4 oranında (4 haber) örnekleme giren haber bültenlerinde yer bulmuştur.

ATV kanalında medya profesyonellerini de içeren diğer kategorisinin % 25'lik payı (54 haber) ardından, depremzede ve bölge halkı % 23 (50 haber) ile sözünü en fazla söyleyebilen kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunu sivil toplum örgütlerinin temsilcileri % 12 (26 haber) ile izlemektedir. Ardından gelen cumhurbaşkanı ve hükümet temsilcilerinin oranı %10'dur (21 haber). Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları % 6 (12 haber) oranında en fazla söz söyleyen aktörler iken; ordu temsilcileri ve bürokratlar

% 5'erlik payla (10 haber) en baskın söz söyleyen diğer kaynakları oluşturmaktadırlar. ATV'de de işadamları ve örgütleri, müteahhitler ve muhalefet partisi lider ve temsilcilerinin hiçbir haberde baskın konuşanlar olmadıkları dikkat çekmektedir.

Kanal 7'de ise yine medyanın içinde yer aldığı diğer grubu, % 31 oranıyla (30 haber) baskın söz söyleyenler kategorisinin ağırlıklı kısmını oluşturmaktadır. Daha sonra depremzede ve bölge halkı % 26 (25 haber) payla en fazla söz söyleyen ikinci kaynak olarak belirmektedir. En fazla söz söyleyen üçüncü kaynak kategorisini % 17'lik payla (16 haber) bürokratlar oluşturmaktadır. Cumhurbaşkanı ve hükümet temsilcileri % 13 (12 haber); muhalefet partisi lider ve temsilcileri % 6 (6 haber) ile yer almışlardır. Depremden zarar görmeyen halk, ordu temsilcileri, müteahhitler, sivil toplum örgütleri temsilcileri ve dış ülke temsilcileri, hiçbir haberde en baskın söz söyleyen kaynak olarak belirmemektedir.

B. GAZETELERDE DEPREM HABERLERİNİN ANALİZİ

Gazetelerin depreme ilişkin haberlerinin incelenmesi, üç ulusal gazetenin 18 Ağustos-18 Eylül 1999 dönemini kapsayan bir aylık süre boyunca birinci sayfa haberleri ve köşe yazıları üzerinden gerçekleştirilmiştir. Liberal popülist basın örneği olarak Hürriyet, liberal sol basını temsilen Radikal ve İslamcı/dinci basını temsilen Akit gazetelerinin 30'ar günlük nüshaları çözümleme kapsamına dahil edilmiştir. Araştırmanın bu kısmında toplam 120 gazete, örneklemi oluşturmaktadır.

Deprem haberlerinin gazetelerde çözümlenmesinde, depreme ilişkin nedenler ve çatışma eksenlerinin haberler ve köşe yazıları üzerinden incelenmesiyle genel bir değerlendirme yapılmaktadır. Bu değerlendirme kapsamında, depreme ilişkin kurulan nedensellikler ve temel çatışma eksenleri incelenmiştir.

Nedenselliklerin iki düzeyde kurulduğu dikkati çekmektedir:

1. Depremin nedenleri.
2. Depremin yol açtığı ağır yıkımın nedenleri.

Temel çatışma ve gerilim eksenleri ile bu eksenleri kuran aktörler ise üç düzeyde açığa çıkmaktadır.

1. Devlet / Yurttaş
2. Bürokrasi / Sivil Toplum
3. Ordu / Sivil (Siyasal) İktidar

Bu analitik çerçeve ile hem gazetelerin deprem haberlerini birbirlerinden ne kadar farklı ya da benzer örgütledikleri; hem de bu farklılıklar üzerinden kendi habercilik anlayışlarını belirgin kılan öğeler ortaya çıkarılmaktadır. Bu analitik kategorilerle derlenen veriler, iki söylemsel düzeyin ön plana çıktığını göstermektedir: a) Devlet ve Sivil Toplum Tartışmaları; b) Bilimin Meşruiyeti Sorunu.

İlk düzey olan devlet ve sivil toplum tartışmaları, Türkiye'de özellikle 1990'lardan itibaren medyanın odaklandığı bir sorunsaldır. Kriz dönemlerinde, medya, bu sorunsalı farklı temalar üzerinden yeniden işlemektedir. 28 Şubat Süreci sonrasında hiç önemini kaybetmeyen bu tartışma, deprem vesilesiyle yeniden belirmiştir. İkinci düzey olan bilimin meşruiyeti sorunu, 12 Eylül sonrasındaki üniversiter yapının değişmesiyle birlikte belirmeye başlasa da, bu meşruiyet krizine en önemli cevaplardan biri, belki de ilki depremle birlikte verilmiştir.

Araştırmanın bu bölümünden itibaren, önce her bir gazete bağlamında çatışma eksenleri ve aktörler sergilenecek; ardından kısaca sözedilen iki söylemsel düzeyin nasıl örgütlendiği, örneklemi oluşturan her üç gazetenin birlikte ele alınmasıyla değerlendirilecektir.

B.1. Neden – Sonuç Bağıntılarının Kuruluşu:

a) Hürriyet Gazetesinde Depreme İlişkin Haberler

a.1) Depremin Nedenleri

Örneklemi oluşturan Hürriyet ve Radikal gazetelerinin, depremin nedenlerine ilişkin haber ve yorumlarında ortak bir anlayışı paylaştıkları görülmektedir. Deprem sonrasındaki bir aylık dönem incelendiğinde,

gazetelerin gerek haberlerinde gerekse yorumlarında depremin nedenlerine ilişkin şu temel uzlaşılar ön plana çıkmaktadır.

> *"Marmara Depremi, dünya yüzeyinde bu yüzyılda meydana gelen en büyük doğa olayıdır."*
>
> *"Benzer bir depremin, dünyanın neresinde olursa olsun benzer bir etki yapması kaçınılmazdır."*

İnceleme konusu yapılan bir aylık döneme nüfuz eden bu görüş, hem Türkiye'deki, hem de dünyadaki farklı bilim merkezlerinin görüşlerine dayanılarak desteklenmektedir. Örneğin 19 Ağustos 1999 tarihli Hürriyet'in birinci sayfa haberinin manşeti "Asrın Felaketi" dir. Buna göre deprem, yayıldığı alan, şiddet ve etkileri açısından yüzyıllık bir dönemin en büyük felaketi olarak nitelenmektedir. Yine aynı haber "400 Hiroşima Eder" manşetiyle, depremin yol açtığı etkinin büyüklüğünü vurgulamaktadır. Benzer olarak Radikal gazetesi de depremin nedenlerine ilişkin açıklamalarını bilimsel bir temele oturtmaya çalışmış, sıklıkla deprem konusundaki uzmanlar ile yapılan röportajlara yer verilmiş ve depremin nedenlerine ilişkin diğer haberlerde de bu uzmanlara referanslarla mesafeli ve bilimsel bir tavır sergilenmiştir. Bu haberlerin etrafında Türkiye'nin bir deprem bölgesi olduğuna ilişkin haberlere, deprem haritalarına ve farklı bölgelerden geçen fayların yapısına ilişkin oldukça detaylı bilgiler verilmiştir. Bu haberlerde dikkati çeken nokta her iki gazetede de depreme ilişkin değerlendirme ve haritalandırmanın, İstanbul ve Marmara bölgesiyle ilgili bir odaklanma içermeleridir.

a.2) Depremin Zararının Büyüklüğünün/ Yıkıcılığının Nedenleri

İncelenen gazeteler depremin nedenlerini bilimsel bir çerçeveye oturtmakla birlikte, asıl üzerinde durulan, depremin yol açtığı zararın büyüklüğünün nedenleridir. Bu noktada neden olarak belirginleşen "ihmalkarlıklar"dır. Birincil ihmalkarlık, deprem öncesi dönemde devletin yetkili organlarının ihmalkarlığıdır. Türkiye'nin yüksek deprem riski taşıyan faylar üzerinde yer alan bir ülke olmasına karşın devlet düzeyinde gerekli

önlemlerin alınmayışındaki aymazlığa vurgu yapılmaktadır. Bu aymazlık, zemin etüdlerinin yapılmaması, müteahhitlerin denetlenememesi, kaçak yapılanmanın önlenememesi gibi sonuçlarla bağlantılandırılarak tartışılmaktadır. Bu tartışmalarda siyasal iktidarların müteahhitlerle ilişkileri, devletin en yüksek kademesine kadar sorgulama konusu yapılmaktadır.

İkinci ihmalkarlık, deprem sonrasında afet bölgelerine ulaşmada, felaketin boyutlarını kavramada ve kurtarma faaliyetlerinin yürütülmesinde ortaya çıkan ihmalkarlık, hırsızlık ve becerisizlik olarak gündeme getirilmektedir.

Gazeteler depremin yol açtığı ağır yıkıma ilişkin nedenselliklerini, adeta bir suçlu arayışı içinde kurmaktadırlar. Deprem haberinin duyurulması, aynı zamanda depremin sorumlularının sabitlenmesiyle gerçekleşmektedir. Müteahhitler temel suçlu olarak ilk anda ön plana çıkarılmaktadır.

Hürriyet gazetesi depremin yarattığı yıkımın temel nedeni olarak öncelikle müteahhitleri göstermektedir. Müteahhitlik hizmetlerinin uzmanlık bilgisinden yoksunluğu ve kısa yoldan kar elde etme kapısına dönüşmesi nedeniyle, depremin sonuçları ağır olmuştur. Bu yargı, depremin oluştuğu günün ertesinde gazetenin temel vurgusu olarak ön plana çıkmakta ve ilk bir aylık süre boyunca da işlenmektedir. 18 Ağustos 1999 tarihli Hürriyet'in manşeti, bu yargının gelişimine örnektir: *"Katiller: Yine çürük inşaat, yine hırsız ve vicdansız müteahhitler". "Vicdansız camiden bile çalmış"*... Felaketin sorumluları, bugüne kadar varolan uyarıları dikkate almayan müteahhitlerdir. Gazetelerin bu iddiası, aynı zamanda hükümet yetkililerinin depreme ilişkin yorumlarıyla da desteklenmektedir. Örneğin İçişleri Bakanı Saadettin Tantan'ın depreme ilişkin olarak yaptığı ilk yorum, gazetenin iddiasıyla paralellik göstermektedir: *"Müteahhitler Katliam Yaptı: Vatandaşlarımızın yüreği rahat olsun, bu konuda katliama sebep olanların tamamı hakkında suç duyurusunda bulunulacaktır"*...

Müteahhitler depremin yarattığı yıkımın baş sorumlusu olarak değerlendirilmekle birlikte, müteahhitler arasında da belirgin bir ayrım

gözlenmektedir. Gazetenin sorumlu olarak ilan ettiği, yerel düzeyde faaliyet gösteren küçük sermayeli müteahhitlerdir. Bu sorumluluk Yalova ve çevresinde yaptığı inşaatlarının hemen tamamı yıkılan "Veli Göçer" isimli müteahhitte cisimleşmektedir. Bu isim, depremin yarattığı felaketin neredeyse baş sorumlusu olarak gazetelerin tümünde işlenirken; gittikçe felaketin yarattığı toplumsal öfkenin yöneldiği bir tür simgeyi oluşturmaktadır. *"Veli Göçer'in evleri göçtü: Yaptığı kalitesiz binalardan sonra, ortadan kayboldu"* (18 Ağustos,1999: 6). *"Göçme sırası sende"* (20 Ağustos, 1999: 6). *"Vicdanı rahatmış"* (21 Ağustos, 1999: 38).

Veli Göçer ve benzeri küçük müteahhitlerin sorumlulukları karşısında gazete, özellikle müteahhitlik hizmetlerine yönelik tepkinin yaratacağı öfkeyi, büyük sermayeli müteahhitlerin korunmasıyla hafifletmeye çalışmaktadır. Bu koruma ya da gözetme iki biçimde kendisini göstermektedir: Ya deprem bölgesinde yıkılan binaları olan büyük sermayeli şirketlerden hiç söz edilmeyerek, küçük müteahhit haberleriyle sanki bütün yıkımların küçük müteahhitlerden kaynaklandığı izlenimi yaratılmaktadır. Ya da büyük müteahhitlerden sözedildiği noktada "haklı mazeretler" yaratılmaktadır. 27 Ağustos 1999 Cuma günlü Hürriyet'te yer alan haber *"Yürekli İtiraf"* manşetiyle küçük ve büyük müteahhitlere ilişkin haberleştirmelerin kurulma mantığındaki farklılığı örneklemektedir. Haber bir röportaj biçiminde gelişerek, Yüksel inşaatın üst düzey yöneticilerine kendilerini tam olarak ifade etme olanağı sağlanmaktadır. Ancak bu söz hakkı, örneğin Veli Göçer'e tanınmamıştır. Ecevit'ten yapılan bir alıntıyla da sorunun bütünüyle müteahhitlerden kaynaklanmadığı vurgulanmaktadır: *"... elbette kimi yolsuzluklar yapıldığını biliyoruz. Ama bunun için tüm müteahhitleri suçlamak doğru değil..."* (19 Ağustos, 1999:5).

Yerel yönetimler ise, gerekli denetimleri yapmamak nedeniyle depremin hasarının büyüklüğünden ikinci derecede sorumlu olarak tanımlanmaktadır. Yerel yönetimlerin sorumluluğu da ikili şekilde ele alınmaktadır: Bunlardan birincisi, devletin yerel düzeydeki bir organı olarak ele alınan yerel

yönetimlerin, devletin içinde bulunduğu "hantal, atıl ve işe yaramaz yapıdan" nasibini almış olmasıdır. Yerel yöneticiler olarak beliren vali ve kaymakamlıklar, deprem sonrası yardım çalışmalarının organizasyonu ve ilerlemesinde gösterdikleri "basiretsizlikle", facianın etkilerinin artmasından sorumlu tutulmaktdır. İkinci olarak belediyeler ise, liberal piyasa ekonomisinin uygulayıcıları olarak kaçak yapılaşmaya, çarpık kentleşmeye ve rant kavgasına göz yummak ve üzerlerine düşen denetim görevini yerine getirmemekle, hem siyasal hem de ticari bir menfaat elde etmekle depremin yol açtığı ağır yıkımdan sorumlu tutulmaktadır. *"Asıl suçlu, asıl katil, asıl hırsız binlerce insanımızın canına mal olan o binaların yapılmasına göz yuman belediye başkanlarıdır"* (Ekşi, 19 Ağustos, 1999:11). *"...çürük binaları yapan müteahhite, o binaların yapılmasına izin veren yerel yöneticiye hesap soracak günler gelecek"...* (Özkök, 19 Ağustos, 1999:11). *"... Depremler doğal felaketlerdir... Ama felaket öncesi kaçak, bozuk yapılaşmaya oy ve rüşvet hesaplarıyla izin verilmişse... Felaket sonrası insanlar göçük altında günlerce bırakılmışsa... Bu doğal felaket olmaktan çıkar. Cinayettir."* (Coşkun, 19 Ağustos 1999:5).

Devlet, yapılanması ve işleyişi açısından depremin etkilerinin büyümesinde temel sorumlu olarak belirgin kılınmaktadır. Devlet genel olarak hükümet, bakanlıklar ve bakanlık bürokrasileri ile tanımlanırken; valilikler, kaymakamlıklar ve yerel yönetimler de kimi zaman devletin yerel organları olarak kapsam içine alınmaktadır. Haber ve yorumlarda, devlet, temel olarak örgütleme yeteneğinde mükemmelliğe ulaşması gereken kurumların başında gösterilmektedir. Devlet, depremin bölgede yarattığı kollektif ihtiyaçların giderilmesinde yurttaşına karşı sorumlu ancak bu sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olarak tanımlanmaktadır. Bu başarısızlık ise devletin hantal ve verimsizliğe yol açan bürokrasisine dayandırılmaktadır. Devlet ve organizasyon kelimelerinin birarada kullanıldığı haberlerde yukarıdan aşağıya doğru mevcut olan bürokratik yapılanma içinde kimi yerlerde meydana gelen tıkanma ve ihmallerin, devletin işleyişini ortadan kaldırmayla sonuçlandığı vurgulanmaktadır. Bu

anlamda gazetenin genelinde, devlete ilişkin bütünlüklü bir eleştiri yerine, tek tek kişi ve kurumların işleyişindeki aksaklıklara ilişkin bir eleştiri mevcuttur. *"Devlet bu kez aciz kaldı"* (18 Ağustos, s.4) manşeti depremin ertesinde devlete ilişkin kurulan ilk haberi oluşturmaktadır. Ancak haber izlendiğinde, Marmara depreminin büyüklüğüne ilişkin bir istisnanın mevcut olduğu yargısı belirginleşmektedir *"...Son yıllarda doğal felaketlerde kurtarma ve yardım ulaştırmada olumlu puan toplayan devlet, bu kez acz içinde kaldı"... "Devlet hazırlıksız yakalandı"* (19 Ağustos, s. 5) manşetiyle Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'nün depreme ilişkin hazırlıksızlığı, bütçe ve kadro gibi dışsal nedenler ve meclisin yasaları çıkarma görevini yerine getirememesiyle açıklanıyor. Gazetenin manşetleri takip edildiğinde, devlete yönelik eleştirinin ilk günlerdeki tepkisel dile getirilişinin yerini, giderek devlete güvene bıraktığı gözlenmektedir:

"Ve devlet nihayet el attı" (20 Ağustos, s.1),

"Halk devleti beklemeden, felaket bölgesine koşuyor" (20 Ağustos, s.1),

"El koyma emri" (22 Ağustos,s.1),

"İlk önemli karar" (23 Ağustos, s.1),

"Kriz merkezi tam gaz" (24 Ağustos, s.2),

"Yaralar sarılıyor" (25 Ağustos, s.1),

"Acı itiraf: Devlet kurumlarının deprem bölgelerinin imdadına koşmakta geç kalmasına devlet bile isyan etti" (26 Ağustos, s.1),

"Türkiye Aşar" (28 Ağustos, s.1)

Köşe yazılarında da benzer bir çizgiyi izlemek mümkündür. "Yine Neredesin Devlet" başlığı altında yazan Bekir Coşkun *"Ankara'nın, yardıma koşmada yabancı devletlerin gerisinde kaldığını"* vurgulamakta (18 Ağustos, s.2). Oktay Ekşi "Gerçek Suçlu Kim?" başlığı altında Kriz Masası'nın göstermelik bir çözüm olduğunu" (19 Ağustos, s.11), "Vicdanımızın Üzerindeki Enkaz" değerlendirmesinde Ertuğrul Özkök, *"Belli ki devlet bu kadar büyük felaketlere hazır değil... Belli ki en güçlü çetelere, en muhteşem*

ordulara karşı her an hazır olan bu devletin bir felaket seferberliği talimatnamesi yok... Devlet de şokda" (19 Ağustos, s.11) diyerek devlet mekanizmasının işleyişindeki aksamaların gerekçelendirmesini yapmaktadırlar.

Devlete yönelik öfkenin yeniden güvene dönüştürülmesi sürecinde, ya tek tek devlet bürokrasisi içindeki kişilere olan güven tazelenmekte ya da devlete rağmen işlemeyen bürokrasi, kurumlar ve kişilerin sorumlulukları ön plana çıkarılmaktadır. Kişiler bazında olumlu öne çıkarma, Ertuğrul Özkök'ün deprem yardımlarının kullanılmasını konu alan yazısıyla örneklenebilir: *" Vatandaş hükümete mi güvenmiyor? Ben bunun kişilerle ilgili olduğunu sanmıyorum...Ecevit'e güveniyorum"* (28 Ağustos, s.27) başlıklı yazısında görülebilir: *"ben vatandaş olarak Ecevit'e güveniyorum, Devlet Bahçeliye' de güveniyorum. Mesut Yılmaz'a da... Sorun ondan değil, yıllardır biriken sistem arızasından kaynaklanmaktadır"...* (Özkök, 28 Ağustos, s.27). Diğer yandan yine Özkök, hükümetin son dönemlerde aldığı ekonomik kararların doğruluğunu yabancı uzmanların görüşlerine dayandırarak aktarırken, bu hükümetin sistemin zaaflarını ortadan kaldırabilme ve "yaraları yeniden sarabilme" olasılığını vurgulamaktadır: *"depremin olduğu an Türkiye birinci dünyaya doğru son adımları atıyordu... Burada dikkat edilecek nokta hükümetin çıkardığı son yasaların ve aldığı ekonomik kararların ekonomistler tarafından nasıl olumlu algılandığını gösteriyor... Hükümetin bir panik psikolojisi içinde, depremin yaralarını sarmak için alacağı ekonomik kararların son ekonomik reformların espirisine ters düşmemesi lazım..."* (26 Ağustos, s.9).

Devlet bürokrasininin eleştirisi tek tek kurumlar ve kişiler üzerinden yapılmaktadır. İlk günlerde Kızılay'a yönelik olumlu haberler giderek yerini, devletin Kızılay üzerinden eleştirilmesine bırakmaktadır. Benzer olarak Bakanlıklar ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü de aynı stratejiyle haber konusu yapılmaktadır. Devlet eleştirisinin üzerinden yürütüldüğü kişilerin başında ise Sağlık Bakanı Osman Durmuş gelmektedir. Osman Durmuş,

tıpkı Veli Göçer'in müteahhitlere ilişkin eleştirinin somutlandığı örnek olması gibi, hükümete ilişkin eleştirinin somutlandığı kişi olmaktadır. Sağlık Bakanı'na yönelik ilk eleştiri 23 Ağustos tarihli Hürriyet'te şu manşetle yer almaktadır :*"Bu adam ne diyor"* (23 Ağustos, s.1).... Radikal gazetesi ise *"Yeter Sus ve Git: herkes çalışıyor, o konuşuyor; duyarsız, cahil ve ırkçı"* (23 Ağustos, s.1), değerlendirmesini manşete çıkarmaktadır. Sağlık Bakanı'na ilişkin eleştiri, deprem sonrası faaliyetlerin örgütlenmesindeki aksaklıların örneği olarak gösterilmekle birlikte, aynı zamanda Bakan'ın temsil ettiği siyasal ideolojinin eleştirisi de yapılmaktadır. Oktay Ekşi, hükümet ortakları arasındaki farklılığa dikkat çekerken Ecevit ve Durmuş'u karşı karşıya getirerek *"...Türk'ün Türk'ten başka dostu yoktur diyen ilkel ve ırkçı bir zihniyetin sahipleri böyle davranabilirler..."* demektedir (24 Ağustos, s. 9).

Depremin yol açtığı yıkıntının en büyük nedeni olarak, Türkiye'nin azgelişmişliği bir zihniyet sorunu şeklinde bütün haberlerde bir alt metin gibi işlenmektedir. Bu zihniyet tek tek kişi ve pratiklerden ziyade, toplumun genelini saran ve kendisini yeniden üreten bir özellik göstermektedir. Azgelişmişliğin göstergeleri, deprem felaketinden yola çıkarak "öncelikleri sıralayamamak", "bilimsel uyarıları ciddiye almamak", "kuralları ciddiye almamak" şeklinde belirginleştirilmektedir (Ekşi, 19 Ağustos, s.11). Yönetilenler olarak halkın yanı sıra, yöneten olarak devlet de, kendi koyduğu kurallara uymamakla ve uygulayamamakla bariz bir azgelişmişlik örneği vermektedir.

b) Radikal Gazetesinde Depreme İlişkin Haberler

b.1) Depremin Nedenleri

Liberal sol basının temsilcisi olarak Radikal gazetesi, depremin nedenlerine ilişkin bütün haberlerini bilimsel bir temele oturtmaya çalışmış; sıklıkla deprem araştırması uzmanları ile yapılan röportajlara yer vermiş ve depremin nedenlerine ilişkin diğer haberlerde de bu uzmanlara referanslarla soğukkanlı ve bilimsel bir tavır sergilenmiştir. Bu haberlerin yanında

Türkiye'nin bir deprem bölgesi olduğuna ilişkin haberlere, deprem haritalarına ve farklı bölgelerden geçen fayların yapısına ilişkin çok detaylı bilgiler verilmektedir. Bu haberlerin özellikle yıkıcı bir depremin beklendiği İstanbul ve Marmara bölgesiyle ilgili bir odaklanma içerdikleri söylenebilir.

b.2) Depremin yıkıcılığının nedenleri

Radikal gazetesinde depremin ağır sonuçları, ikili bir ihmal tablosu üzerinden sorgulanmaktadır. Birinci ihmalkarlık deprem öncesi dönemde devletin yetkili organlarının ihmalkarlığı olarak ele alınıyor ve genellikle Türkiye'nin yüksek deprem riski taşıyan faylar üzerinde yer alan bir ülke oluşuna ilişkin devlet düzeyindeki aymazlığa vurgu yapılıyor. Bu aymazlık zemin etüdlerinin yapılmaması, müteahhitlerin denetlenmemesi, kaçak yapılanmanın önlenememesi gibi sonuçlarla bitişik olarak tartışılıyor. Bu tartışmalarda siyasal bürokrasinin müteahhit sektörü ile ilişkileri, devletin en yüksek kademelerine kadar sorgulanıyor. Örneğin Tuncay Özkan 19 Ağustos tarihli yazısında *"Türkiye'de hırsız müteahhitlerle aile fotoğrafı çektirmek maharet değil, maharet her an yeni bir deprem beklenen bu topraklarda etkili bir erken uyarı sistemi ve eğitimli ekipler oluşturabilmektir"* diyerek Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e üstü örtük de olsa ağır eleştirlerde bulunuyor.

İkinci ihmalkarlık deprem sonrasında afet bölgelerine ulaşmada, felaketin boyutlarını kavramada ve kurtarma faaliyetlerinin yürütülmesinde ortaya çıkan ihmalkarlık, hazırlıksızlık ve beceriksizlik olarak gündeme getirilmektedir. *"Ölüme karşı yapayalnız"*, *"Umutlar da kırık dökük"* gibi başlık ve manşetlerle bu ihmalkarlık vurgulanmaktadır. İsmet Berkan bir yazısında vatandaşların unutulmaz bir dayanışma ruhu sergilediklerini ve deprem bölgelerinde en büyük krizi, kriz masalarının yarattığını belirtmektedir. Berkan sözlerini *"Bu ülkede deprem ve çürük bina öldürmezse hiç kuşkunuz olmasın başıbozukluk ve koordinasyonsuzluk mutlaka öldürür, kuşkunuz olmasın"* diyerek tamamlıyor. Radikal

Gazetesi'nde felaket tablosu ağırlaştıkça, bu çerçevedeki açıklama ve köşe yazıları da yoğunlaşarak artmıştır.

Radikal gazetesinde hükümete daha mesafeli davranılarak, ortaklar arasında bir ayrım yapılmamakta, halka rağmen siyasetçinin korunduğu bir siyasal sistemin eleştirisi alabildiğine yapılmaktadır: *"İçlerinden birini halkın isteklerine kurban ettikleri takdirde bunun yol olacağından korkarlar. Sıranın bir gün kendilerine gelmesinden çekinirler..."* (Mehmet Y.Yılmaz; Radikal, s.24). Kısacası devlet ve sistem eleştirisi birlikte geliştirilmektedir.

c) Akit Gazetesinde Depreme İlişkin Haberler

c.1) Depremin Nedenleri

Depremin ilk günlerinde uzman bilim adamlarının açıklamalarına basında yeterince yer verilmediği dikkat çekmektedir. Bundan dolayı depremin nedenselliğinin din ile bağlantılı metafiziksel açıklamalar çerçevesinde kurulduğu gözlenmektedir. Özellikle İslamcı sağ gazete olan AKİT'te din ile bağlantılı metafiziksel açıklamaları kurmakla kalmamış, bunu 28 Şubat süreciyle de bağlantılandırmıştır. Buna göre;

a) Zalim, tembel ve cahil bir kavme Allah'ın hidayet nasip etmemesi ve etmeyecek oluşu,

b) Bizim kendimizi değiştirmememiz karşısında Allah'ın da bizi değiştirmemesi,

c) Din merkezli bir yaşam tarzına, devletin engelleyici bir biçimde müdahil olması,

depremin meydana gelmesinin temel nedenleri olarak gösterilmektedir. Burada örtük olarak 28 Şubat süreci sonrasında meydana gelen ve laik toplumsal yapı ve devlet yapısının devamlılığına yönelik Milli Güvenlik Kurulu kararları sonrasındaki uygulamaların, depremin nedeni olduğuna ilişkin bir bağıntı geliştirilmektedir. 28 Şubat kararlarının, dinin toplum ve devlet yaşamındaki belirleyiciliğinin orta ve uzun vadede azaltılmasını

hedeflemesi, dinci basında rahatsızlık yaratmıştı. Akit başta olmak üzere İslamcı kesimin basınında deprem ve 28 Şubat süreci arasında kurulan nedensellik, giderek örtük olarak değil açıkça ve doğrudan üretilmeye devam etmiştir. Deprem, "dinsel süreçlerin denetlenmesi yönünde inisiyatif gösteren orduya, siyasal iktidara ve hatta topluma, Allah'ın verdiği ilahi bir yanıt" olarak tariflenmektedir. Özellikle başta Abdurrahman Dilipak ve Yaşar Kaplan olmak üzere köşe yazarları, yazılarında bu tür bir nedenselliği ısrarlı şekilde inşa etmişlerdir.

c.2) Depremin verdiği zararın büyüklüğünün nedenleri

Depremin verdiği zararın felaket boyutlarında olmasının nedenleri Akit gazetesinde;

a) Devletin yapısı ve işleyişinin çökmesiyle,

b) Bireylerin ahlaki çöküş içinde olmalarıyla ilişkilendirilmektedir.

Devletin yapısı ve işleyişinin çökmesi, deprem sonrası arama, kurtarma çalışmalarının zamanında yürütülmesi ve kurtulanlara beslenme ve barınma hizmetlerinin verilmesini engelleyen temel neden olarak gösterilmektedir. Özellikle Kızılay'ın, Sivil Savunma'nın ve Telekom'un deprem sonrası en çok gereksinim duyulan hizmetleri vermedeki yetersizlikleri, bu kurumların kimliğinde devletin organize olamayışının açık kanıtları olarak haberlere konu edilmektedir: *"Devlet, felaketler karşısında sorumluluğa ve hazırlığa sahip değildir"*.

Ancak Akit gazetesi, "devletin ve sistemin çürümüşlüğü"nü deprem felaketinin büyüklüğünün temel nedeni olarak göstermekle birlikte, bu çürümüşlüğün ya da çöküşün nedeni olarak da bir başka olguya göndermede bulunan bir ideolojik inşa gerçekleştirmiştir. Buna göre devletin çürümüşlüğünün nedeni *"Ankara'nın beceriksizliği, (olup bitenlerin) Ankara'nın umurunda olmayışı, Ankara'nın halka yüksek ve ulu katlardan bakarak insanları karıncalar gibi görmesi,"* olarak dile getirilmektedir. İşte tam da bu noktada, varolan sistemin çürümüşlüğü ile bireylerdeki ahlaki çöküntü arasında, yani makro ve mikro düzeyler arasında önemli bir çakışma

gerçekleştirilmekte ve sistemin ortaya çıkardığı insan tipolojisinin felaket ile bağlantısı kurulmaktadır. Sistemin yarattığı ahlaki çöküntünün temel özellikleri ise şunlardır:

- Din etkisinden arındırılmış müteahhitlerin ve mühendislerin yetiştirilmesi ve onların da insan hayatını değil kendi iktidar ve servetlerini düşünerek iş görmeleri.
- Allah korkusu olmayan insanların yetiştirilmesi.
- Depreme rağmen kendi koşullarından fedakarlık yapmaya yanaşmayan kişilerin yetiştirilmesi.

Bütün bu öğeler, depremin felaket boyutuna ulaşmasının da sorumlularıdır aynı zamanda. Dolayısıyla incelenen bir aylık süre içerisinde deprem felaketinin boyutlarının nedeni olarak, varolan "laik devlet sistemi ve rejimi" ile bu sistemin ürünü olan "din ve Allah korkusu olmayan, bu korkuları olmadığı için de sorumluluk duymayan insanlar" gösterilmektedir. Bu nedensellik, özellikle Eylül ayından itibaren sadece köşe yazılarında değil haberlerde de açıkça inşa edilmektedir. Sonuçta depremin nedeni ile depremin felaket boyutuna ulaşmasının nedenleri arasındaki fark, anlatısal düzeyde giderek belirsizleşmekte; her iki nedenin de din merkezli bir devlet ve toplum düzeninin kuruluşuyla ortadan kalkabileceğine işaret edilmektedir. Bu işaret ediş, kimi kez açık kimi kez de örtük olabilmektedir.

Akit gazetesinde deprem sonrası haberlerin, ilk bir haftalık süre içerisinde özellikle "devletin vatandaşa ilgisiz ve umursamaz" kaldığını vurgulayacak bir anlamsal kapanım gösterdiği gözlenmektedir. Ancak sadece devletin beceriksizliği değildir vurgulanan. Aynı devletin "müslümanlara karşı uyguladığı baskı ve zulüm" de bu devlet eleştirisinin çerçevesine yerleştirilmektedir. Hatta deprem sonrasındaki devlet eleştirisinin, aslında 28 Şubat süreci sonrası uygulamalara ve alınan kararlara karşı İslamcı basının yürüttükleri mücadelenin bir aracı olarak geliştirildiği dikkat çekmektedir. Öyle ki henüz deprem sonrası ikinci gün yayınlanan *"Devlet Enkaz Altında"* manşetli haberin spotundan başlayarak, *"devletin gücünü sadece dindarları*

baskılamak için seferber ettiğine" ilişkin bir anlam üretilmektedir[5]. Yine üçüncü gün fotoğraflı olarak yayınlanan bir haber ile bu anlam pekiştirilmekte, 28 Şubat süreci sonrası dinci eylemlere yönelik polis/ devlet müdahalesi hatırlatılmaktadır. *"İki fotoğraf herşeyi anlatıyor"* başlıklı bu haberde, Hristiyan olanların kurtarma çalışmaları ile türban eylemleri arasında yapay ve ideolojik bir nedensellik kurulmaktadır. Haberdeki *"Batı: Kızılhaçlıların köpeklerle sürdürdükleri arama kurtarma çalışmaları, Türkiye: İnsanlara saldıran köpekler"* şeklindeki fotoğraf altyazılarından başlayarak, karşılaştırma yapılamaz iki olayın birer göstergeye dönüştürülmesiyle devlet, Hristiyanlık menşeine sahip kuruluşlarla karşılaştırılıyor ve olumsuzlanıyor. Devletin, dincilerin yaşam alanına müdahalesini eleştirmek amacıyla deprem haberlerinin araçsallaştırılmasına son bir örneği de, başyazar Abdurrahman Dilipak'ın köşe yazısından örneklendirmek olanaklıdır:

> *" ...Onlar başörtüsü, imam hatip ve Kuran kursu öğrencilerini takip konusunda son derece uzman ama çaresiz hasta insanları takip konusunda hiçbir başarıları yok.... Sahi bu BÇG olaylar karşısında ne yapıyor?...Bakalım üniversite kayıtlarında başörtüsü sorunu yaşanacak mı? Siz imam hatiplilerle Kuran kurslarıyla, başörtüsü ile uğraşmaya devam edin... Çağdaşlığınız yerin dibine batsın. Allah zalimleri ıslah etsin. Namuslu insanlara selam olsun."* (21.08.1999).

Akit gazetesi, ideolojinin üretilmesinde stratejisini devletin yapısı ve işleyişindeki bunalımı kişilerin ahlak bunalımı ile ilişkilendirmek ve deprem felaketinin büyüklüğünün temel nedeni olarak kurmak olarak belirlemiştir. Bu strateji gereği "namussuz, ahlaksız, Allah korkusuz, utanmaz, çıkarcı" gibi sıfatlarla adlandırdığı bürokrat, yönetici, müteahhit örnekleri ve büyük medya üzerinden, kurduğu dinsel açıklama çerçevesinin içini doldurmaktadır. Başbakan Ecevit, Kızılay Genel Müdürü, İstanbul Valisi, müteahhit Veli Göçer, hatta Uzan, Bilgin ve Doğan grubu medya, felaketin

[5] Akit 19. 08.1999, manşet altı spot: *"2000 yıllık devlet tecrübesi olmakla övünen Ankara, vatandaşı takip edip fişlemek için özel kameralar kullanarak onları gece yarısı evlerinden alırken, enkaz altında kurtarılmayı bekleyen binlerce vatandaşı kurtarma konusunda tam bir acziyet içinde kaldı".*

büyüklüğünün sorumluları olarak kurdukları nedenselliğin eyleyenleri şeklinde konumlandırılmaktadırlar.

B.2. Çatışma Eksenleri:

Diğer metinlerde olduğu gibi haber metinlerine de dinamizmini veren, biz ve onlar ayrımı ile kurulan çatışmalar ve gerilimlerdir. Söylemsel düzeydeki bu çatışmalar, çoğunlukla bir ana eksene yerleştirilirler. Karşıtlıklar, çatışmanın bu ana ekseni üzerinden kurulur. Olaya ve olguya ilişkin nedensellikler, çatışma eksenleri gözetilerek ve karşıtlıklar içerisinden yapılan belirli tercihlerle kurulur. Yukarıda açıklanan nedensellikler de, depreme ilişkin temel çatışma eksenlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. İncelenen üç gazete itibariyle temel çatışma eksenleri şöylece belirlenmiştir:

1.Devlet / Yurttaş

2.Bürokrasi / Sivil Toplum

3.Ordu / Sivil İktidar

a) Hürriyet Gazetesi

Depreme ilişkin analizin gerçekleştirildiği Hürriyet ve Radikal gazetelerinin bir aylık döneminde haberler, devlet-yurttaş karşıtlığını, devlet eleştirisini gerçekleştirmek üzere sıklıkla kullanmaktadır. Gazetelerin bütünü dikkate alındığında beliren yaygın uzlaşı, devletin iki biçimde tanımlandığıdır. Bir yandan soyut bir ideal devlet tanımı, diğer yandan ise yönetimle özdeşleştirilen ve kişiselleştirilen bir devlet tarifi yapılmaktadır. Birinci eksende devlet, her türlü yönetimin ötesinde kapsayıcı ve kapsayıcılığı oranında da uzanılamaz, dokunulamaz bir aşkınlığa kavuşturulurken, mistifiye de edilmektedir. Bu anlamda devlete yönelik eleştiri, bu mistifikasyonu ortadan kaldırmayacak ve onu sarsmayacak bir hoşgörüyü, anlayışı içermektedir. Bu hoşgörü, devletin meşru zemininin korunması noktasına çekilebilir. Devletin alt düzeyde tanımlanması ise devletin dar bir tanımına karşılık gelmekte; böylece devlet, yönetime yani kişilere indirgenmektedir. Bu kişiselleştirme, devlete zarar vermeden devlet eleştirisini olanaklı kılmaktadır. Sorgulanması ve/veya suçlanması

gerekenler, tek tek kurumlara ve siyasetçilere indirgenmektedir. Devletin bu iki katman arasında tarif edilmesi, deprem sonrası işleyişinin yarattığı öfkenin yıkıcılığını dizginlemenin bir aracı olarak kullanılmaktadır.

Yönetici devlet tanımlaması, liberal devlet idealine uygun olarak gerçekleştirilmektedir. Yaygın, kapsayıcı ve güçlü bir devlet ile, etkinlikleri sınırlandırılmış, özelleştirilen devlet arasındaki tercihin gerilimi, Hürriyet gazetesini pek çok kuruluşu özelleştirilen, liberal devlet tarafına itmektedir. Özelleştirme ve küçültme politikalarının başarısızlığına yol açan direncin sonucu olarak korunan yaygın bürokrasi; hareket kapasitesi sınırlanmış ve organizasyon yeteneğini yitirmiş merkezi devlet, deprem karşısında bir kez daha ve ciddi olarak bir sınav vermektedir. Bu hayati sınav başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Hürriyet gazetesinde deprem, ademi merkezi, organize edici ve hakem rolü oynayan bir devlete olan gereksinimin ortaya çıktığı bir an olarak tespit edilmektedir. Ancak bu, yalnızca bir tespit olmanın ötesine de geçememektedir. Özelleştirmenin savunusunu yapan büyük sermayenin varlık gösterdiği coğrafi alanın deprem bölgesi olması ve onların da devletin koruyucu elinden olabildiğince yardım bekler duruma gelmesi, bir ironi olarak belirmektedir. Felaketten özel kesim de devlet kadar sorumlu kılınmaktadır; ancak bu sorumlu kılmanın eleştirel düzeyi devlet eleştirisinin gölgesinde kalmaktadır.

Yurttaş ile arasında bağ kuran yönetici devletin zaafları, devlet soyutluğunu da zedeleyen bir noktaya ulaşmıştır. Bu noktada yönetici devletin şeffaf olmaması, halkın denetimine açık olmaması tek tek yönetici/ siyasetçilerin sorumlulukları olarak gösterilirken; aynı zamanda bu yönetimin bürokrat seçimindeki tercihlerinin sorgulanması da yapılmaktadır. Devletin en önemli yardım organı olarak ele alınan Kızılay üzerindeki tartışma, yönetici bireylerin tartışılmasına dönüşmektedir. Yerel yönetimlere ilişkin eleştiri, tek tek yerel yöneticiler üzerinden yapılmaktadır. Bu noktada dikkat çeken önemli bir örnek Sağlık Bakanı Osman Durmuş'a yönelik eleştirilerdir. Sağlık Bakanı, yönetici devletin zihniyetine yönelik eleştirinin öznesini oluşturmuştur. Bakanın çözüm önerilerinin eleştirisi, kimi zaman doğrudan devlet yönetimiyle, kimi zaman temsil ettiği ideolojiyle ilişkili

kılınarak kişiselleştirilirken; bu kişiselleştirme de yönetici zihniyetin komikleştirilmesi aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Bakan rasyonel olmamakla suçlanmakta (çünkü rasyonellik yöneticiliğin kendisine içkin bir özellik gibi görülmektedir); iş bilmez, çaresiz, tutucu ve bu anlamda çağ dışı ve dolayısıyla komik olarak temsil edilmektedir.

Görevini yapamayan teknokratik devlet karşısına çıkarılan ise, Türk siyasi tarihinde çok ender değerli kılınan bir yurttaş tarifidir. Yurttaşın bu denli değerli kılınması, mağduriyetinin büyüklüğünden kaynaklanıyor gözükmektedir. Ancak bu mağduriyet, deprem bölgesinin Türkiye coğrafyasındaki konumuyla yakından ilişkilidir. Deprem coğrafi olarak uzak, doğuda ve ötede olan insanlarımızı yani "onları" değil, bu coğrafyanın en ayrıcalıklı köşelerinde yaşayanları, ülkenin ekonomik zenginliğine en fazla katkıda bulunanları yani "bizleri" vurmuştur! Dolayısıyla devletin deprem sonrasındaki yetersizlikleri, yakınındaki yurttaşları karşısında ilk önemli beceriksizliği, sorumsuzluğu olarak değerlendirilmektedir.

Hürriyet gazetesinde varolan tanımıyla yurttaş, çoğu zaman halkla yer değiştirilerek kullanılmaktadır. Bu iki kavramın birbirinin yerine rahatlıkla kullanılması, haber metinlerinin egemen söylem içinde nerelerde kapandığını göstermesi açısından önemlidir. Deprem, Türk siyasal hayatının son on yıllık dönemine damgasını vuran bir halk çoğulluğunu, bir potada eriten başlangıç noktası olarak neredeyse kutsanmaktadır. "Bir vücut olmuş" halk tanımı, varolan çaresizlik atmosferinin yaygınlığında yeniden dirilmektedir. Bu atmosfer, özellikle son on beş yılda potansiyel bir tehdit olarak görülen "halklar çoğulluğunun" yerine "tek vücut olan bir halk" imgesinin geçirildiği söylemsel bir operasyonu olanaklı kılmaktadır. Yurttaşın ihtiyaçlarını karşılamakla birinci dereceden sorumlu olan "büyük ve baba" devletin çaresizliği karşısında, halkın "tek vücut olmuş" yapısı, kökenleri Kurtuluş Savaşı mücadelesine kadar götürülebilecek dayanışmacı bir ruhu harekete geçirmek üzere öne çıkarılmaktadır: *"Seferberlik: Halk devleti beklemeden felaket bölgesine koşuyor. Vatandaş yardım götürüyor, enkaz kaldırıyor"* (20 Ağustos, s.1). Kısacası en zor anlarda birbirine kenetlenen Türk insanı, Türk halkı imgesi yeniden kurulmaktadır.

"Bir milenyum depremi, bir ulusun insan coğrafyasını ortaya çıkarıyor. Bir ulusun iç göçünü, birbirine karışmışlığını, etnik duvarları nasıl sildiğini kanıtlıyor...Depremin şiddeti 7.4 ise bu milletin mücadele azmi üç puan önde... Seferberlik ruhumuz bir anda şahlanıyor" (Ertuğrul Özkök, 20 Ağustos).

Yukarıdaki alıntıda deprem, Türkiye için yeni bir başlangıç, bir milat olarak ele alınmaktadır. Yeni bir yüzyıla girerken meydana gelen deprem, siyasal kadrolara ve tercihlere rağmen, aşağıdan yukarıya doğru bir bütünleşmenin aracı olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan halk kavramının kullanılması aynı zamanda yurttaşın siyasal açılımlarını dışlayan ve onu muğlaklaştıran bir işlev görmektedir.

Hürriyet gazetesi depremin ilk gününden itibaren halkın tek başınalığına vurgu yaparak, halk ve devlet ayrımını sabitleştirmektedir. Birer taraf olarak konumlandırılan iki kutup içinden, devletin gecikmişliği karşısında halkın dayanışması mitikleştirilmektedir. Ancak gazetenin ilk günlerinden itibaren halk dayanışması ve sivil toplum kavramlarının, birbirlerinin yerine geçecek şekilde kullanıldığı da dikkat çekmektedir. Sivil toplum, devlet bürokrasisinin karşısına, liberal devletin temel kurumlarından biri olarak çıkarılmaktadır. Ancak sivil toplum kavramının tarif edilme biçimi yalnızca dayanışma ve yardımlaşma boyutuna indirilmekte; böylece bu kavram politik içeriğinden arındırılmış bir tarife hapsedilmektedir. Halkın yardımlaşma ve dayanışma çerçevesinde gelişen, gelenekten büyük oranda kaynağını alan ve felaketin büyüklüğü karşısında güçlenen sivil insiyatifi ile sivil toplum kuruluşları aralarındaki fark belirsizleştirilerek, birbirinin yerine geçecek bir kullanım rahatlığı içine alınmaktadır. AKUT kurtarma ekibiyle[6] özdeşleştirilen sivil toplum kuruluşlarının rolü, bir dayanışma ve destek kurumu olarak Kızılay'a biçilen rolden çok da farklı görülmemektedir.

[6] Adana depreminde ve diğer doğal felaketlerde Türkiye'nin tanıdığı AKUT, başlangıçta bir grup "elit" gencin tek tek bireysel insiyatiflerinin kollektivitesi olarak yardımlaşma ekseninde tanımlanırken; Marmara depremi sonrasında örgütlü bir sivil toplum kuruluşu olarak tanımlanmaya başlanmıştır. AKUT kendisini arama ve kurtarma amaçlı bir dernek olarak tanımlarken, liberal medyanın tarifi ile aynı noktada çakışmaktadır. Ancak liberal medya AKUT 'u devlete karşı olarak kurarken, AKUT kendisini bir arama-kurtarma derneği olarak tanımlayıp, devlete karşı değil devletle birlikte topyekün bir hareketin parçası olarak konumlamaktadır.

Halk dayanışmasının cemaatçi ve apolitik içeriği, liberal vatandaşlık kavramı temelinde bir kollektivitenin iradesi olarak sivil toplumun politik içeriğini yerinden ederek, onu yaygın bir söylemin parçası haline getirmektedir. Örneğin Hürriyet gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, birleşik cemaatçi ruhu, topluluk ruhunu sivil toplumla eşitlemektedir (Hürriyet, 20.08.1999). Çıkarların politik örgütlenmesine dayalı sivil toplum kuruluşları ile ortak yaşamın dayanışmasına dayalı cemaat ilişkileri birbirine karıştırılmaktadır. Aslında siyasal yasaklılıklar ve engellemelerle hareketsiz bırakılan toplumsalın demokratikleşmeyi gerçekleştirebilmesinin dinamiği olarak çelişkili ve amorf bir "cemaatçi sivil toplum" kavramını inşa etmek, idealleştirilen demokrasi tarifi ile karşıt bir içerik üretmektedir: Bir yandan vatandaşlık üzerine dayalı demokrasi tarifi kurulurken diğer yandan vatandaşlığın cemaat ile eşdeğer kılınması sivil toplum ve demokrasi anlayışının belirsizleştirilmesine aracı olmaktadır. Sivil topluma ilişkin bu vurgu, kendinde bir değer olarak değil devletle karşıtlığı içinde ve devleti olumsuzlamak için bir araç olarak kullanılmaktadır.

Depremin ilk gününden itibaren ön plana çıkarılan kurumların başında Türk Silahlı Kuvvetleri gelmektedir. Zayıf devlet, zayıf liberal girişim ve zayıf sivil toplum kuruluşları yanında Türkiye'de mevcut olan tek güçlü kurum Ordu olarak belirtilmektedir. Bu durum askeri yapılanmanın düzen ve organizasyon yeteneği ile ilişkili olduğu kadar, ordu ve sivil iktidar güçler çatışmasında ordudan yana bir tutumun göstergesidir. Hürriyet gazetesinin liberal demokrasi anlayışının sivil iktidarı öne çıkaran yapısıyla ters düşer görünen bu tutum, gazetenin popülerliği ile açıklanabilir. En çok tüketilen gazetelerden biri olan Hürriyet, kamuoyunda ordu üzerinden yürütülen tartışmalarda, varolan ordu ve asker sempatisiyle karşı karşıya gelmemeyi tercih eden bir yayıncılık izleyegelmiştir. Türk siyasetinde ordunun tarihsel yeri ve dinamikleriyle olduğu kadar, medya kuruluşunun ekonomik yapısıyla da yakından ilişkili olan bu olumlayıcı konum, deprem sonrasında rahatlıkla dile getirilebilme olanağı bulmuştur. Dolayısıyla gazete, ordunun siyasete ve

siyasi süreçlere müdahalesine ilişkin varolan tartışma gündeminde, deprem örneği ile ordunun itibarını koruyucu bir politika izlemektedir.

Hürriyet gazetesi günlük iç ve dış politikanın temel tartışma eksenlerini, deprem üzerinden yeniden kurmaktadır. Genel affa yönelik eleştiri "deprem müteahhitleri" nin de afdan yararlanacağı ile yapılmaktadır ve affa karşı genel kamuoyu yaratılmaya çalışılmaktadır. Türk-Yunan halkları arasındaki insani dayanışma, siyasal dayanışma ve sorunların çözülmesi arzusuna dönüşmekte; Türkiye'nin Avrupa Topluluğu'na üyeliğinin gerekliliği, mağduriyetinin boyutlarının iyice belirginleştirdiği haklı bir talep olarak sunulmaktadır.

b) Radikal Gazetesi

Türkiye'de depremin yarattığı kaotik ortam kaçınılmaz biçimde, süregiden bütün ulusal çatışma konularının deprem üzerinden yeniden sorgulanmasını ve de yeni konumlanışların belirlenmesini getirdi. Radikal gazetesi depremi bu bağlamda, hem üçüncü dünyalılık, geleneksizlik, siyaset alanındaki yozlaşma ve istikrarsızlık, meşruiyetsizlik gibi daha genel çizgilerle yürütülen bir kültür ve rejim eleştirisi; hem de aktörlerin daha somut olarak tarif edildikleri ve felaketin bilançosunun ağırlığı ile ilişkili sorumluluklarının gündeme getirildiği daha ince bir çizgide tartıştı. Bu anlamda deprem üzerinden yeniden gündeme getirilen çatışma eksenleri, diğer basın organlarında olduğu gibi, belirgin biçimde üç karşıtlık üzerinden tanımlandı: 1.) Devlet ve Yurttaş 2.) Bürokrasi ve Sivil Toplum 3.) Ordu ve Siyasal İktidar... Bu üç düzeydeki çatışma, genel olarak, meşruiyetini ikincisi yararına varoluşundan alan birincinin, aslında ne olduğuna odaklandı: "Yurttaş"ını taş toprak yığını altından çıkarmaktan ve çıkardığını korumaktan aciz bir "devlet" ne için vardır ve kimin yararına işler? Sivil toplumun kendiliğinden işlerliğini bile sekteye uğratan hantal ve beceriksiz bir bürokrasinin varlık gerekçesi nedir? vb... Bu çerçevede depremzede yurttaşların acıları ve çaresizliği mümkün olduğunca çarpıcı bir biçimde gazete sayfalarına yansıtılmaya çalışıldı. Timur Soykan'ın "Bari bir taş olsun" başlıklı haberinde, "hiç olmazsa başında ağlıyabileceğim bir taşı var"

diyen yurttaşın yürek parçalayıcı tesellisi, bu çaresizliğin en çarpıcı portrelerinden biriydi. Yurttaş, devletten dirisini değil ancak ölüsünü isteyecek denli umutsuzdu. Hantal bürokrasi enkaz altındaki canlıları bir yana, ölülere bile ulaşamıyordu. Bunun karşısında yurttaştan yurttaşa inanılmaz bir hızla akan bir destek ve yardım seli gazetede ön plana çıkarılmıştı. Sivil toplum örgütlerinin ve başta AKUT olmak üzere diğer gönüllü kuruluşların inanılmaz çabaları, yurttaşların acılarını azaltmada en umut verici girişimler olarak sunulmaktaydı.

Siyasal iktidarın hareket yeteneğinin düşüklüğü kadar aymazlığının, iç politika ve ekonominin zaaflarını gizlemek, karar ve uygulamalarına yandaş kazanmak için "dış tehdit" paronayasına olan bağımlılığının simgesi olarak Sağlık Bakanı ve demeçleri, ilk on gün öfkeyle manşetlere çıkarıldı. Daha 18 Ağustos günü gazetede atılan "Çöktük" manşeti ve altında yer alan "Vatandaş Yapayalnız" spotu, deprem haberlerinin köklü bir sistem ve devlet eleştirisine aracı olacağının işaretini vermektedir. 20 Ağustos tarihli Radikal'de, devlet sorgulaması "Devlet Nedir Peki?" manşeti altından açıkça yürütülmeye devam etmektedir. Aşkın ve teknokratik devlet olarak ayrılmayan toptan bir devlet eleştirisi, hükümeti de topyekün içine dahil eden bir çerçeveye oturtulmaktadır. İncelenen diğer gazetelerin aksine, Radikalde hükümeti oluşturan partilerin tümü eleştiri konusu yapılmaktadır. Özellikle de köşe yazılarında, metinlerarası kurulan tarihsel bir devlet eleştirisi, devletin toplumla olan ilişkisine odaklanmaktadır. Kimi kez "ceberrut", "inme inmiş elleri olan", "beceriksiz", "hantal" gibi metaforlar içerisinden devletin baskılayıcı ve zorba yönü öne çıkarılmaktadır.

İlk günlerde daha çok Gölcük'te çöken askeri karargahla ilişkili haberlerle bağıntılı olarak gündeme gelen "ordu", daha sonraki günlerde, siyasal iktidarın yeteneksizliği karşısında daha organize bir güç alternatifi olarak tartışıldı ve hükümetin "olağanüstü hal" ilan etmemesinin faturası ile ilişkili olarak haberlere konu edildi.

Temel çatışma eksenleri bu şekilde kurulduğunda, deprem bilançosunun ağırlığının sorumlu aktörleri de ilk bir hafta içinde belirginleşmeye başladı.

Bunlardan Kızılay Genel Müdürü ve Sağlık Bakanı, bürokratik anlamda sorumlu aktörler olarak simgeleştirilirken, müteahhitlik kurumunun yolsuzluklarının simgesi ise müteahhit Veli Göçer oldu.

Depremin ardından Radikal Gazetesi, önemli ölçüde felaketin yarattığı yıkıma ve yol açtığı acılara "ayna tutmak" yönünde aktarmacı bir habercilik çizgisini benimsedi. Depremin ilk haftası yayınladığı haberler, büyük ölçüde deprem bölgesindeki son durumun ve yetkililerin açıklamalarının aktarılması biçimindeydi. Bu tür haberlerde olayla belirli bir mesafe korunarak, spekülatiflikten ve duygusallıktan uzak bir dil kullanılmaya çalışıldı. Suçlamalar ve eleştirel yorumlar daha çok köşe yazılarında ortaya konuldu. Bununla birlikte gazetede yer verilen kişisel öykülerde derin bir umutsuzluk ve acı hakimdi. Gün geçtikçe felaketin boyutlarının büyümesine bağlı olarak bu trajik havanın keskinleştiği söylenebilir. Köşe yazılarında, sıklıkla devlet düzeyindeki örgütsüzlük, ihmal, hazırlıksızlık ve bozuk yapılaşma ile ilgili temalar öne çıkarıldı. Detaylı olarak öne çıkarılan bir diğer konu dış yardımlar ve gönüllü kuruluşların kurtarma faaliyetleri ile ilgiliydi.

Radikal Gazetesi de, paradoksal bir biçimde, "yüzyılın felaketinin" uzun dönemde Türkiye'de bir şeyleri iyiye evriltebileceği yönündeki umudu paylaştı. Özellikle dış yardımların boyutları ve miktarları sergilenerek, "Türkün Türkten başka dostu yoktur" deyişinin kışkırttığı siyasi çıkarlar teşhir edilmeye çalışıldı.

c) Akit Gazetesi

Devlet / yurttaş çatışma ekseni ya da karşıtlığı Akit gazetesinde en yoğun işlenen karşıtlık olarak belirmektedir. Bu çatışma eksenini bürokrasi ve sivil toplum karşıtlığı izlemektedir. Ordu/ sivil iktidar karşıtlığı ise en az işlenen ve üzerinde en az durulan çatışma eksenidir. Çatışma eksenlerinin işlenişindeki bu farklı yoğunluklar, Akit gazetesinin 28 Şubat süreci sonrasında kurumsal olarak orduyu karşısına almak yerine, devlet mekanizmasının işleyişini sorunsallaştırarak dolaylı şekilde orduyu

sorunlaştırmak yönündeki ideolojik mücadele stratejisiyle ilgili görünmektedir.

Devletin "Ankara" olarak adlandırılması, bir yandan merkezi devlet yapısı ile merkezin dışındaki halk arasında bir karşıtlığı kurarken, diğer yandan da Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olan İstanbul/Ankara karşıtlığını örtük olarak imlemektedir. Böylece anlamın art süremli düzeyinde, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti karşıtlığı kurulmaktadır. Ankara' nın, Akit gazetesinin deprem öncesini de kapsayan anlatısal yapısı ve ideolojik yönelimleriyle bağlantı kurucu önemli bir gösterge olarak kullanıldığı dikkat çekmektedir. Bu ideolojik yönelimin ana hatları, İslamiyetin alanını Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş ilkeleri ve devrim süreciyle amaçlananın tersine bir yönelimle, bireyin kişisel yaşantısından siyasal alana doğru genişletme ve din merkezli bir toplum tasarımı gerçekleştirme olarak saptanabilir. Bu ideolojik yönelim, deprem ile ilgili haberlerin ana çatışma ekseninin devlet/millet karşıtlığı olarak kurulmasını Akit gazetesi özelinde daha sorunlu kılmaktadır. Çünkü gazete haberlerinde devlet/yurttaş karşıtlığı, diğer gazetelerden farklı olarak devletin liberal devlet tasarımına uygun olarak, yani daha az bürokratik olan organize edici ve hakem devlet kimliğiyle yeniden kurulmasına bir çağrı olarak harekete geçirilmemektedir. Daha çok ümmet yani din kardeşliği merkezinde bir toplum tasarımının yapılandıracağı ve şeriat hukukunu geçerli kılacak bir devlet mekanizması alternatifi açık ve örtük olarak dile getirilmekte; devlet/millet çatışma ekseni de bu amaçlarla harekete geçirilmektedir.

Devlet - vatandaş karşıtlığı başka adlandırmalarla ve kurgularla da sürekli üretilmektedir. Özellikle millet/Ankara ve millet/devlet karşıtlıkları ile yeniden formülleştirilen bu karşıtlık, Akit gazetesinde deprem haberleriyle varolan devlet yapısını köktenci bir biçimde itibarsızlaştırmanın araçlarından biri olarak dile getirilmektedir. Öyle ki bu itibarsızlaştırma ve çatışma ekseninin genişletilmesi için başka bazı karşıtlıklar da harekete geçirilmektedir.

zalimler/ mazlumlar
laik sistem ve zihniyet/ İslam şeriatı,
çağdaşlık/ iman- inanç
rantiyeci/ halk
devlet/ siviller
rejim/ vatandaş
TSK/ TBMM
militarizm/ demokrasi
tekelci devlet/ organize edici devlet
kafir/ müslüman

Akit gazetesi, bürokrasi/sivil toplum ve ordu/sivil iktidar karşıtlıklarını, devlet/millet karşıtlığını sabit kılmak için örgütlemektedir. Dolayısıyla temel bir çatışma ekseni olan devlet/millet karşıtlığına diğer çatışma eksenleri iliştirilmektedir. Ancak bu çatışma eksenini geliştirirken de eleştirdiği aktörler ile eleştirmediği aktörler arasında hesaplı bir tercihte bulunmaktadır. Örneğin çokça eleştirilen hükümet, Başbakan Ecevit ve bazı ANAP'lı bakanlar şahsında sorgulanırken, diğer medyada çok eleştirilen Sağlık Bakanı Osman Durmuş ile ilgili tek bir olumsuz habere rastlanmıyor. İstanbul Valisi ve Kızılay Genel Başkanı, özellikle "solcu" oldukları için eleştirilirken, "gönüllü dayanışma kuruluşları" olarak adlandırdığı İslamcı sivil toplum örgütlerini olumlu temsil etmektedir. Yardımı ve dayanışmayı ümmet olma duygusu merkezinde ele aldığı için, dinci-sağ basın kendi cenahından olanları özellikle farklı kılmaya uğraşmaktadır. Ancak, bu kuruluşların yardımlarını İstanbul Valiliği'nin denetlemeye başlamasından sonra, Eylül ayından itibaren, İslamcı örgütleri de sivil toplum kuruluşları olarak adlandırmaya ve bu kuruluşlar üzerindeki siyasal iktidar denetiminden yakınarak mücadele cephesini genişletmeye başlamıştır. Böylece liberal medyanın başından beri kurduğu devlet/cemaatçi sivil toplum karşıtlığının üretilmesine Akit de dahil olmaktadır. 02.09.1999 tarihindeki foto-haberde yer alan "yemeği de siviller dağıtıyor: devletin yapamadığını sivil toplum kuruluşları yapıyor" alt yazısı, liberal medyanın

söylemine ortak olunduğunun örneğidir. Bir yandan da kartel medyası olarak adlandırdıkları büyük medyadan farkını ortaya koymaya çalışan Akit gazetesi, bu karşıtlığı da dinci ve muhafazakar değerler üzerinden kurmaktadır.

Devlet, aciz, sorumsuz, vatandaşına kör ve sağır, beceriksiz, hantal ve cani olarak nitelendirilmekte; bütün bu olumsuz adlandırmalar ile devletin "dirayetli, sorumlu, vatandaşına ilgili, becerikli ve etkin" olma özellikleri yerinden edilmektedir. Böylece Türk siyasetinde devletin baba olma özelliğiyle geliştirilen duygusal yakınlık, devlet/millet karşıtlığını pekiştirecek bir biçimde "duygusal mesafeye" dönüştürülmektedir.

Akit gazetesinde temsil edilen aktörler içinde yer alan yabancı ülkelerden İslam ülkeleri olan İran, Irak, Suudi Arabistan, Kuveyt, gönderdikleri yardımlarla olumlu temsil edilmiştir. Hemen her gün İslam ülkelerinin gönderdiği ve göndermeyi planladığı yardımlar iç sayfalarda da olsa listelenerek, bu konuda İslam dünyasında bir dayanışma olduğuna ilişkin daha çok "ümmetçilik" üzerine anlamsal bir inşa gerçekleştirilmiştir. Buna karşılık Yunanistan ise genel olarak olumsuz temsil edilmiştir. Büyük medyada yapılan yayınları aksine Akit, Yunanistan'ın Türkiye'ye yapılacak AB yardımlarını veto edeceğini gündeme getirirken "Yunanistan yine bildiğiniz gibi" başlığıyla büyük medyanın bu ülkeye ilişkin temsilini yerinden etmeye çalışmıştır. İsrail ise göçük altında kalan kendi insanına verdiği değer ve deprem ortamında bile dini törenlerine sahip çıkmasıyla örnek gösterilmekte ve bir anlamda olumlanmaktadır.

Sonuç olarak Akit gazetesi haberlerinde özellikle devlet/ millet karşıtlığını geliştirmiş; bu karşıtlığı kurarken başka bazı karşıtlıkları ve saflaşmaları bu temel eksenle bağlantılandırarak inşa etmiş; bütün çatışma eksenini de, depremin nedeni olarak sunduğu "cumhuriyetle kurulan devlet yapısının dini baskı altında tutması" kurgusunu güçlendirecek şekilde temsil etmiştir. Böylece deprem ve sonrasında yaşanan trajedi, inananlar/ inanmayanlar, dinliler/dinsizler ayrımı ve çatışması ile nedensel olarak açıklanmaya çalışılmıştır.

3. Gazetelerde Depreme İlişkin Haberlerde Devlet ve Sivil Toplum Tartışmaları

Depreme ilişkin çözümlemenin gerçekleştiği gazetelerde – ve aslında tüm yazılı ve görsel medyada - geliştirilen temel sorunsal, devletin yapısı ve işleyişinde süregiden krizlerden biri olarak gösterilen devlet/sivil toplum karşıtlığının bir kez daha teşhis edilmesidir. Aslında bu teşhis, Türkiye'de 1980'lerin sonunda başlayan devlet eleştirisinin, bu karşıtlık içinden yeniden güncelleştirilebileceği bir momentin yakalanmasıdır. Medyada, özellikle köşe yazılarında süregiden devlet tartışması, Susurluk'tan sonra ilk kez deprem aracılığıyla manşetlere taşınmıştır. Manşetlere ve spotlara taşınan devlet tartışması, bu boyutta ilk kez kamusallaşmıştır. Susurluk olayları sonrasında halkın "bir kesimi" tarafından yükseltilen devlet eleştirisi, bu kez daha yaygın bir biçimde, bütün ideolojik konumlanışları içine alan bir "homojenlik" göstermiştir. Deprem olgusunun bütün ideolojik konumları aşan bir mağduriyet yaratması, devlet eleştirisinin de ideolojik konumları aşan "insani bir konumdan" yapılmasına yol açmış; medya da, bu insani konuma kendi popülist dili içinden sahip çıkmıştır. Böylece Susurluk sürecinden farklı olarak ilk kez medya söylemi ile halkın söylemi devlet eleştirisinde çakışmıştır. Bu demek değildir ki basın ve televizyon kuruluşları, devlet eleştirilerini kendi ideolojik perspektiflerini gözardı ederek yapmışlardır. Tam tersine bu çalışmada incelenen örneklem içerisindeki dinci sağ basın kendi eleştirisini alternatif bir devlet projesi üzerinden gerçekleştirmiş; liberal popülist basın eleştirisini teknokratik-yönetici devlet soyutlamasının reformu temelinde ortaya koymuştur. Basındaki bu farklı ideolojik konumları halkın insani konumdan yaptığı devlet eleştirisiyle örtüştüren nokta, yaşanan somut anın ağırlığıyla devletin sürekli olumsuzlanmasıdır.

Liberal-popülist basından Hürriyet örneğine bakıldığında, aşkın-soyut devlet ve teknokratik-yönetici devlet ayrımıyla düzenlediği gerçeklik kurgusunda, aşkın devletin bir kurtarıcı motif olarak olumlandığı belirmektedir. Buna karşılık teknokratik devlet ise, soyutluk ve ideal olarak

olumlanırken, Türkiye'deki işleyişi ve yapısı, daha tikelinde de kişiler, kurumlar ve mevzuat üzerinden olumsuzlanmaktadır. Dolayısıyla Hürriyet açısından devlet tartışmalarındaki temel sorun, aşkın-soyut devletin meşruiyet temeli değil; teknokratik-yönetici devletin işleyişindeki aksaklıklardır.

Devlet, genel olarak hükümet, bakanlıklar ve bakanlık bürokrasileri ile tanımlanırken valilikler, kaymakamlıklar ve yerel yönetimler de kimi zaman devletin yerel organları olarak kapsam içine alınmaktadır. Haber ve yorumlarda devlet temel olarak örgütleme yeteneğinde mükemmelliğe ulaşması gereken kurumların başında gösterilmektedir. Devlet, depremin bölgede yarattığı kollektif ihtiyaçların giderilmesinde yurttaşına karşı temel sorumlu, ancak bu sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olarak tanımlanmaktadır. Bu başarısızlık ise devletin hantal, atıl bürokrasisine dayandırılmaktadır. Devlet ve organizasyon kelimelerinin birarada kullanıldığı haberlerde yukarıdan aşağıya doğru mevcut olan bürokratik yapılanma içinde kimi yerlerde meydana gelen tıkanma ve ihmallerin devletin işleyişini ortadan kaldırmayla sonuçlandırdığı vurgulanmaktadır. Bu anlamda gazetenin genelinde devlete ilişkin bütünlüklü bir eleştiri yerine, tek tek kişi ve kurumların işleyişindeki aksaklıklara ilişkin bir eleştiri mevcuttur.

Teknokratik devlete yönelik öfkenin aşkın devlet bağlamında yeniden güvene dönüştürülmesi sürecinde ise, ya tek tek devlet bürokrasisi içindeki kişilere olan güven tazelenmekte ya da devlete rağmen işlemeyen bürokrasi, kurumlar ve kişilerin sorumlulukları ön plana çıkarılmaktadır. Devlet bürokrasinin eleştirisi liberal basında tek tek kurumlar ve kişiler üzerinden yapılmaktadır.

Liberal sol gazete olarak Radikal'de geliştirilen devlet eleştirisine bakıldığında ise, Hürriyet'in aksine, aşkın-soyut devlet ve yönetici-teknokratik devlet ayrımının yapılmadığı görülmektedir. Varolan devletin işleyişi ve yapısı sorgulanırken, aşkın "baba" devlet de sorgulanmaktadır. Bu sorgulama kimi zaman kişilerin ve kurumların eleştirisi düzeyine inmekle birlikte, bu kişi ve kurumlar da aşkın-teknokratik devletin zihniyetinin icracıları olarak gösterilmektedir. Madalyonun iki yüzü olarak devletin

baskılayıcı ve zorba işleyişi ile koruyucu ve kollayıcı yapısı gösterilmekte; devletin baskılayıcı özelliğinin telafisi olarak görülen kollayıcılık ve koruyuculuğun da yetersiz kalması nedeniyle, devlet kıyasıya eleştirilmektedir. Radikal makro gerçeklik inşasında, devlet ve sivil toplum ayrımını ısrarla vurgulayan bir yönelimde görünmektedir.

Dinci sağ gazete olan Akit gazetesi incelendiğinde, diğer iki gazetenin aksine farklı bir devlet projesinin önerilmesiyle deprem haberlerinin işlendiği saptanmaktadır. Akit'de aşkın-soyut devlet eleştirisi, tıpkı Radikal gazetesinde olduğu gibi teknokratik- yönetici devlet eleştirisiyle birlikte geliştirilmektedir; ancak Radikal'in gerçekliğinden farklı olarak "adil devlet" projesi alternatif bir proje olarak sunulmaktadır. Sorgulanan aşkın devlet Türkiye Cumhuriyeti, onun kuruluş dinamikleri, tarihselliği ve ideolojisi olmakla birlikte, önerdikleri adil devlet projesine de aşkınlık içseldir. Akit'in kurduğu gerçekliği özgün kılan bir başka nokta da, "Ankara" adı altında devlet ve mevcut hükümeti özdeşleştirmesi; bununla birlikte devlet-hükümet eleştirisine hükümeti oluşturan sağ partileri konu etmemesidir. Akit açısından bir başka ilginç nokta, depremin meydana gelmesinin nedeni olarak, din merkezli devlet ve toplum yapısının Cumhuriyetin kuruluşundan başlayarak ve 28 Şubat süreciyle birlikte baskılandığı iddiasının ön plana çıkarılmasıdır.

Gazetelerin bütünü dikkate alındığında beliren yaygın uzlaşı, devletin iki biçimde tanımlandığıdır. Bir yandan soyut bir ideal devlet tanımı, diğer yandan ise yönetimle özdeşleştirilen ve kişiselleştirilen bir devlet tarifi. Birinci eksende devlet, her türlü yönetimin ötesinde kapsayıcı ve kapsayıcılığı oranında da uzanılamaz, dokunulamaz aşkın bir konuma yerleştirilmektedir. Bu anlamda liberal ve liberal sol basında devlete yönelik eleştiri bu aşkınlığı sarsmayacak bir hoşgörüyü içermektedir. Bu hoşgörü devletin meşru zemininin[7] korunması noktasına çekilmektedir. Devletin

[7] Devletin meşru zemininden kastedilen, devletin halkın gereksinimlerini karşılamaya dönük örgütlenmiş bir siyasallık olarak kavranmasıdır. Bu meşruiyet zemini, modernlikle kurulmuştur. Gerek temsil paradigmasının bunalımı gerekse toplumsallığın "çözülmeye" başlaması, devletin ekonomi, toplum ve siyasal alanla ilişkilerinin zayıflamasına yol açmaktadır.

diğer bir eksende tanımlanması ise devletin dar bir tanımına karşılık gelmekte; devlet, yönetime indirgenerek kişiselleştirilmektedir. Bu kişiselleştirme, aşkın devleti yıpratmaksızın bir devlet eleştirisini mümkün kılmaktadır. Sorgulanması ve suçlanması gerekenler tek tek kurumlara, siyasetçilere ve bürokratlara indirgenmektedir. Devletin bu iki eksen üzerinden tarif edilmesi, depremin yarattığı öfkenin yıkıcılığını dizginlemenin bir aracı olarak kullanılmaktadır. Böylece "baba devlet"in varlığı yaraları sarmak üzere alıkonulurken, yaraları kangrenleştirenler olarak kişi ve kurumlar eleştirilerle yüzyüze bırakılmaktadır.

Devlete ilişkin geliştirilen bu eleştiriler, başka bir inisiyatifin olumlanması üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu inisiyatifi, liberal ve liberal sol medya "sivil toplum" olarak adlandırmaktadır. Sivil toplum, yalnızca dayanışma ve yardımlaşma süreçleri ile ilişkili kılınmakta; böylece onun politik süreçlerle bağlantısı silikleştirilmektedir. Öyle ki sivil toplumun önemli bir simgesi olarak AKUT belirmektedir.

Dinci-sağ medyanın devlet- sivil toplum ilişkisini tanımlaması ise farklılık göstermektedir. Akit gazetesi, başlangıçta büyük medyadan farklı bir yönelimle, depremde yardım faaliyetlerinde bulunan Kombassan, Yimpaş, Mazlum-Der, İHH, Milli Gençlik Vakfı gibi İslamcı kuruluşları "gönüllü dayanışma kuruluşları" olarak adlandırmaktadır. Buna karşın kıyasıya eleştirdiği Atatürkçü Düşünce Derneği, 68'liler Vakfı, Mülkiyeliler Birliği, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği gibi örgütleri, sivil toplum kuruluşları olarak tanımlamaktadır. Böylece "ara dönem dayatmalarına sivil payandalık görevi ifa etmekle" suçladığı sivil toplum örgütlerinden dinci örgütleri ve kuruluşları ayırmaktadır.

4. Bilimin Meşruiyeti Sorunu

Depremin nedenlerine ilişkin basında ilk günden itibaren yapılan açıklamalar, bilimin meşruiyetine ilişkin bir sorunsalla birlikte yürümektedir. Depremin öngörülüp- öngörülemeyeceği ve sonuçlarının yarattığı ağırlığın önlenip önlenemeyeceği, basının temel tartışma alanlarından birini

oluşturmaktadır. Bilimin ve bilimadamlarının tarihinde ilk kez bu denli önemsendiği deprem sonrasında, bir yandan bilimin devlet ve toplum yapılanmasıyla bağlantısı sorgulanırken; diğer yandan da gelenek ve inançlarla, bilim arasındaki gerilimin belirmesine tanık olunmaktadır. Liberal ve liberal sol basın depremin doğal bir felaket olarak engellenemezliğine vurgu yaparken, dinci-sağ basın metafizik bir yaklaşımla depremin "allah'ın bir gazabı" olduğunu iddia etmektedir. Depremin yol açtığı tahribata ilişkin olarak da liberal ve liberal sol basın, bilimselliğin devletin ve toplumsal yaşamın örgütlenişinde dikkate alınmayışını ve dolayısıyla teknokratik devletin niteliğini sorgularken; dinci-sağ basın bilimi herhangi bir yönüyle sorgulama konusu bile yapmamaktadır. Dinci basınının yönelimi, depreme ilişkin bütün sorunları ve çözümleri bilimle ilişkilendirmeksizin inanç ve ibadet düzeyinde ele almak olmaktadır.

Liberal ve liberal sol basının dikkat çektiği noktalardan birisi ve hemen tüm haber ve yorumların alt metni, Türkiye'nin azgelişmiş kimliği olarak belirginleşmektedir. Bu azgelişmişlik genel bir zihniyet tanımlamasını içerirken bu zihniyetin bilimi dışlayıcılığına özel bir vurgu yapılmaktadır. Bu zihniyet tek tek kişi ve pratiklerden çok toplumun genelini saran ve kendisini gündelik pratikler içinde yeniden üreten bir özellik göstermektedir. Azgelişmiş kimliğin göstergeleri, "öncelikleri sıralayamamak", "bilimsel uyarıları ciddiye almamak", "kuralları ciddiye almamak" olarak belirginleşmektedir (Ekşi, Hürriyet, 19.08.1999, s.11).

Dinci- sağ basında ise bilimselliğin dışlandığı bu tür bir az gelişmişlik zihniyetinden çok, yönetenlerin ve siyasetçilerin çıkara dayalı politik zihniyetinin eleştirisi mevcuttur. Bu tercih, dinci basına devletin kuruluşundaki dinamiklerle ilgili bir eleştiriyi geliştirme ve güncelleştirme olanağı verdiği için anlamlı görülmektedir. İnanç ve bilim karşıtlığı, dinci basında bilime yer ayrılmaması dolayısıyla örtük biçimde kurulmaktadır. Her iki basında ortaya çıkan, belirli bir hakikat tanımının meşruiyeti ve mücadelesidir. Liberal, liberal-sol basın hakikati dünyevi nedenler, sonuçlar ve sorumlularla; dinci-sağ basın depreme ilişkin hakikat iddiasını metafizik

düzeyle ilişkilendirmektedir. Buna göre, depremin nedenleri, "zalim, tembel ve cahil bir kavme Allahın hidayet nasip etmemesi ve etmeyecek oluşu" ile "din merkezli bir yaşam tarzına devletin engelleyici bir biçimde müdahil olması" şeklinde ortaya konulmaktadır. Liberal ve liberal sol basın depremin nedenlerini doğanın kendi işleyişiyle açıklarken; sonuçları ve sorumluları, bu işleyişe göre toplumsal yaşamı düzenlemeyen teknokrat niteliği olmayan devlet örgütlenmesine dayandırmaktadır. Felaketin boyutlarının büyüklüğü, bu depremin benzersizliği ile açıklanmaktadır: Marmara depremi dünya yüzeyinde bu yüzyılda meydana gelen en büyük doğa olayıdır. Benzer bir depremin, dünyanın neresinde olursa olsun benzer bir etki yapması kaçınılmazdır. Bu yaklaşım, gerek Türkiye'deki gerekse dünyanın farklı merkezlerindeki bilimsel görüşlerle desteklenmektedir. Bu noktada Türk bilim adamlarının ve yabancı bilim adamlarının görüşlerinin referans olarak kullanılması ile birlikte deprem giderek "asrın felaketi" olarak nitelenmeye başlanmıştır. Bu tanımlama hem depremin sonuçlarının yarattığı zararın büyüklüğünün normalleştirilmesine, hem de devletin acz'inin meşru kılınmasına yol açmaktadır[8]. Bunun yanı sıra toplumda giderek artan öfke ve başkaldırının haklılığını da yerinden eden bir söylemi güçlendirmektedir.

Depremin ilk gününden itibaren, bilim adamlarının görüşleri medya dolayımıyla halka ulaştırılmaya başlanmıştır. Türkiye'nin deprem karakteristiklerine ve tarihine ilişkin pek çok bilgi, ulaşılabilir hale gelmiştir. Artçı depremler, an be an medya dolayımıyla halkın bilgisine sunulmuştur. Ancak bu bilgilendirme süreci aynı zamanda kendi karşıtını da yaratarak, bir belirsizlik ortamının doğmasına da yol açmaktadır. Bunun temel nedenleri öncelikle, en teknik olandan en genel olana kadar her türlü bilginin ayrıntılı sunulması olurken; farklı bilim adamlarının ve bilim merkezlerinin geleceğe yönelik öngörülerindeki teorik ayrışmalar da belirsizliği güvensizliğe dönüştürmeye hizmet etmektedir. Öyle ki bilim adamının bilimsel açıklamasının değeri, kendi özel gündelik pratiğinin değerinin ardına düşmektedir[9]

[8] New York örneğinde, ABD gibi güçlü ve örgütlü bir ülkenin bile ufak bir sel felaketi karşısındaki çaresizliği, Türkiye depremi ile benzeştirilerek, felaketin büyüklüğü rasyonelleştirilmiştir.

[9] Örneğin halkın sokaklardan evlerine dönmesi, ancak B.Ü. Kandilli Rasathanesi Müdürü Prof. Ahmet Mete Işıkara'nın kendi evinde geceyi geçirmesiyle mümkün olmuştur.

Medyada bilimadamlarının yeterli uyarıcı ve bilgilendirici işlevlerini yerine getirmemesiyle ilişkili bir uzlaşı da gelişmiştir. Bilim dünyasının ürettiği bilgilerin toplumsal yaşama uyarlanması gereksinimi, açıkça üniversite ve bilim merkezlerinin işlevlerinin ne olduğu sorusunun belirmesine yol açmaktadır. Ancak başlangıçta önemsenen bu sorunsal giderek yerini, bilim adamlarının yaklaşımlarının ve teorilerinin mücadelesinin heyecanlı takibine bırakmaktadır. Bilimsel alanın bilgisi politik irade tarafından toplumsal alanda anlaşılır kılınmadığı ölçüde, tek tek bilim adamlarının sorunlar karşısındaki kişisel tutumları ve tarzları öne çıkarılmaktadır.

Bilimin halkla iletişiminin kurulma noktasında bilimadamı ve toplum arasına giren siyasi iktidar, kamusal yarar gerekçesiyle bilginin yayılmasına sınır koyma hakkını kendinde görmekle birlikte, bunu politik bir iradeye dönüştürememiştir. Işıkara'nın deprem olasılığına ilişkin uyarısı bir yandan yerinde bir önlem olarak değerlendirilirken, diğer yandan halkta panik yaratıcı etkisi nedeniyle kamusallaştırılacak bilimsel bilginin niteliğine ilişkin kriz belirmiştir. Liberal basında bu sorunu haberlerinde bir belirsizlik olarak sunmaktadır. Örneğin Işıkara'nın deprem olabileceğine ilişkin uyarısı Hürriyet gazetesinde hem suçlayıcı hem de övücü biçimde verilmiştir: "Işıkara önceki gece milyonları sokağa döktü...Geceyarısından sonra sözünü değiştirdi ama herkes sokaklarda sabahlamayı tercih etti..." haberi, "ya deprem olsaydı" ile devam ederken (Hürriyet, 21.09.1999:3); aynı haber içinde gerçekleşmeyen deprem olasılığı yüzünden toplumun paniğe sürüklendiği iddiası, bilimsel uyarının yapılması isteği ile bir gerilim içerisine girmiştir. Medya bilimadamlarını bir tür falcı konumuna yerleştirirken, gelecekteki depremlerin nerede ve ne zaman olacağı bilgisinin ardına düşmüştür. Buna karşılık bilim adamları ise depremin tarihi ve büyüklüğüne ilişkin öngörüler yerine, depreme karşı yapılacak hazırlıklara odaklanılmasını vurgulayarak; medyanın kendi habercilik anlayışının yarattığı anlamsal kapanımdan ve sınırlardan kurtulma çabasını göstermektedir.

IV. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ:

Görsel medyada ve yazılı basında depremin nasıl temsil edildiğine ilişkin bu çalışma, liberal, liberal sol ve dinci sağ basında depreme ilişkin nedensel açıklamaların niteliğine; devlet/sivil toplum karşıtlığının geliştirilmesi stratejilerine ve bilimin meşruiyetinin yeniden kuruluşu sorunsallarına odaklanmıştır. Elbette çok farklı analitik kategoriler ve ilgiler çerçevesinde medya ve deprem ilişkisi sorgulanabilir ve sorgulanmalıdır da. Ancak yapılacak her çözümleme, depremin medyada Türkiye için bir milat olarak tarif edildiğini saptayacaktır. Deprem sonrası televizyonlarda ve yazılı basında sunulan haberlerin temsiline ilişkin bu araştırma, öncelikle deprem gerçekliğine ilişkin merkezi kurgunun, Türkiye'nin son yıllardaki siyasal ve toplumsal tartışma eksenleri içinden belirginleştiğini açığa çıkarmaktadır. Deprem anına kadar farklı toplumsal ve siyasal kesimlerin farklı aktörleri tarafından yükseltilen çatışma ve gerilimler, deprem felaketinin ardından, medya tarafından yeniden tarif edilerek kamunun gündemine taşınmıştır.Türkiye'de sorun olarak tanımlanan ve çözüm önerileri üzerinde tartışılan politik ve toplumsal konular deprem dolayısıyla yeniden tarif edilmiştir. Bu tarif ve tanımların iç politika ve gelişmelerle ilgili kısmı tarihselliği ile bağlantılı kılınırken (devletin işleyişi, 28 Şubat süreci, af tasarısı, Abdullah Öcalan'ın durumu, Yargıtay Başkanının sistem eleştirisi vb...); dış politika ve gelişmelerle ilgili kısmı daha önceki tarif ve tanımlardan farklı ve yeni bir içeriğe kavuşmuştur (Türk-Yunan ilişkileri, Avrupa Topluluğu).

Depremin medyada temsil edilme biçimi, olağanüstülüğün kendi koşulları içerisinde, ancak medyanın habercilik anlayışının liberal profesyonellik ilkelerinin ve kodlarının işletildiği ya da işletilmeye çalışıldığı genel çerçevede gerçekleşmiştir. Medya, bir yandan felaketin boyutlarının bilgisini coğrafi sınırlar dışına yayarken; diğer yandan da yaydığı bu bilgi aracılığı ile depreme ilişkin bir anlam dünyası kurmaktadır. Temelde yönetici/politikacı, bilimadamı ve medya aktörlerinin arasında kurulan bu gerçeklik içinde yurttaş ve halkın sözü, bu üçlü arasındaki mücadele ve uzlaşılar boyunca yer alabilmektedir. Liberal, liberal sol ve

dinci sağ basının depreme ilişkin tutumunu, kendi siyasal perspektiflerinin deprem üzerinden sağlamasını yapmak biçiminde özetlemek mümkündür. Liberal basın popülerliği oranında devlet eleştirisinin soyutluk ve somutluk düzeylerini kayganlaştırırken; dinci-sağ basın daha tutarlı bir yönelimle seslendiği kitlenin özelliklerini de gözeterek bu düzeyleri ayırmakta, ancak en keskin eleştirilerini soyut devlete yönelterek, başka bir devlet modelini önerebilmektedir.

Televizyona İlişkin Sonuçlar

1. Televizyon kanallarında yer alan depreme ilişkin haberlerin analizinin gerçekleştirildiği bu çalışmada kanalların haber verme anlaşıyılarının deprem haberlerine ilişkin olarak değişmediği, önceki haber verme stratejilerinin bir uzantısı olarak deprem haberlerinin yer aldığı görülmektedir.

2. Televizyon kanallarında yer alan ana haber bültenleri Türkiye'nin gündeminde yer alan iç ve dış politika konularına ilişkin tartışmaları depremin yarattığı olağanüstülük ruhuna eklemlemiştir. Bu eklemleme içerisinde televizyon kuruluşlarının gündeme ilişkin ideolojik konumlanışlarına paralel olarak yorumları, çıkarımları ve gelecek değerlendirmeleri farklılık göstermektedir. Bununla birlikte araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlardan en genellenebilir olanı, televizyon kanallarının tıpkı yazılı basında olduğu gibi, depremi Türkiye için bir "milat" olarak kabul etme eğilimleridir.

3. Felaketin büyüklüğüyle doğru orantılı olan bu "milat" söylemi, Türkiye medya ortamının bir süredir siyasal kriz anlarında başvurduğu bir beklentinin ifadesidir. Susurluk kazasıyla birlikte medyanın yaygın sloganı "artık hiç bir şey eskisi gibi olmayacak" idi. Deprem de benzer ve bu defa daha güçlü bir biçimde aynı sloganın tekrarlandığı bir an (moment) yaratmıştır. Her iki olayın (Susurluk ve deprem) medya aracılığıyla bu kadar güçlü bir değişiklik/başlangıç söylemine konu olması, yalnızca medya aracılığıyla yaratılan bir gündem olarak

değerlendirildiğinde eksik ele alınmış olmaktadır. Bu beklenti, medya aracılığıyla sözleri dolaşıma giren aktörler tarafından da sıklıkla dile getirilmektedir. Gerek medyanın kendisi, gerekse medya aracılığıyla öne çıkarılan aktörler tarafından dillendirilen bu değişim arzusu deprem özelinde şu sözlere dökülebilir: " Bizim yapamadığımızı doğa yaptı". Bu çalışmada ele alınan televizyon kanallarının bütününün haber stratejilerinin, genel olarak bu değişim beklentisi ve arzusu üzerine kurulu olduğu söylenebilir.

4. Çalışmada depreme ilişkin haberlerin, dayanışma ve çatışma eksenleri üzerinden kurulduğu görülmektedir.

5. Olağanüstülük koşulların için başvurulan söylemsel stratejilerden biri, dayanışmanın vurgulanmasıdır. Dayanışma, deprem sonrasında Türk halkının bir niteliğine gönderme yaparak "halkın birbiriyle olan yardımlaşması" biçiminde kullanılmaktadır. Dayanışmanın özneleri, ordu ve sivil toplumdur. Dayanışma ekseninde, "halk/millet" kavramının televizyon kanallarının bütünü tarafından sıklıkla kullanıldığı; buna karşılık "yurttaş/vatandaş" kavramlarının daha az tercih edildiği saptanmıştır. Türkiye'de çoğu zaman biri diğerinin yerine kullanılabilen kavramlar olarak ele alınsa bile, halk kavramının vatandaş yerine daha fazla tercih ediliyor olması, siyasal gündemin parametreleriyle ilişkili olarak değerlendirildiğinde anlamlıdır. Halk, Türk halkı, Türk Milleti kavramlarının genelleyiciliği ve bütünleştiriciliği, özellikle SHOW TV ve ATV ile kamu hizmeti yayıncılığının temsilcisi olarak ele alınan TRT1'in benimsediği bir "özne kategorisi" olarak onları söylemsel alana dahil etmektedir.

6. Dayanışma kategorisi aynı zamanda bir çatışma kategorisi ile karşıtlık içinde kurulmaktadır. Bu karşıtlık kategorilerinin başında devlet ve sivil toplum gelmektedir. Devlet, depremde halkına karşı sorumluluklarını yerine getiremeyen zayıf ve güçsüz bir örgütlenme olarak tarif edilirken, bürokrasi ve yöneticilerle içeriği doldurulmaktadır. Ancak tıpkı yazılı basında olduğu gibi aşkın bir devlet anlayışı, her zaman korunan bir eksende tutulmaktadır. "Devlet yaraları sarar" tanımlaması aşkın bir

devleti tarif ederken, "devlet acz içinde kaldı" tanımlaması bürokratik devleti tarif etmektedir. Bürokratik devlete karşı sivil toplum yani halk dayanışması bir karşıtlık ekseni olarak kurulmaktadır.

7. Liberal televizyon kuruluşlarının temcilcilerinden birisi olarak örnekleme dahil edilen ATV, dayanışma ve çatışma eksenlerini dengeleyen bir habercilik anlayışı izlemiştir. Halkın dayanışmasına ek olarak ordu ve halk dayanışması vurgulanmakta; halk ile sivil toplum kimi kez eşitlenmekte, devlet ise bu dayanışmacı dinamiklere zorlukla da olsa eklemlenmektedir. Devlet eleştirisi atıl, hantal ve büyük devlet üzerinden kurulmakta sivil toplum kuruluşları ve özel kesim olarak tanımlanan sermaye, bu noktada devletin yükünü hafifleten kurumlar olarak öne çıkarılmaktadır.

8. SHOW TV ise liberal özel televizyon kuruluşlarının bir diğer temsilcisi olarak çalışmada yer almıştır. SHOW TV haberlerinde dayanışma ve çatışma eksenleri çatışma lehine bozulmaktadır. SHOW TV devlet ve eleştirisine yer verirken, tıpkı ATV'de olduğu gibi halk, ordu ve sivil toplumu ayrı bir eksende değerlendirmektedir.

9. Kanal 7, bu çalışmada İslamcı-sağ televizyon kuruluşlarının bir temsilcisi olarak ele alınmıştır. Kanal 7, haberlerinde deprem sonrasında ortaya çıkan sonuçlarla ilgili olarak mesafeli ve dikkatli bir eleştiri çizgisi yürütülmüştür. Kanal 7, depreme ilişkin haberlerini çatışma ekseni üzerinde yoğunlaştıran bir kanal olarak ön plana çıkmaktadır.

10. Kanal 7'de dayanışma ekseni, yalnızca halkın birbirine kenetlenmesi üzerinden kurulurken, devlet ve ordu, bir dayanışma öznesi ya da tarafı olarak diğer kanalların vurguladığı kadar vurgulanmamaktadır. Yine diğer kanallardan farklı olarak deprem sonrasında yürütülen politikalarla ilgili olarak hükümet ortakları arasındaki farklı görüşler ve çatışma eksenleri sıklıkla vurgulanmıştır. Kaynağını İslami referanslardan alan yorumlar, özellikle depremde ölenlerin şehitliğine ilişkin geliştirilmiştir.

11. Dayanışma söylemi altında belirginleşen kategorilerden bir diğeri ise Türk Silahlı Kuvvetleri'dir. Ordu hem bir bütün olarak hem de tek tek

temsilcileri çerçevesinde haberlerde bir kurtarıcı özne olarak değerlendirilmekte ve Türkiye'deki en örgütlü kurum olarak altı çizilmektedir.

12. Bürokratik devlet ile karşıtlık içinde konumlandırılan diğer bir kategori, ise Türk Silahlı Kuvvetleri'dir. Ordu ve millet/sivil toplum dayanışması karşısında devlet zayıf, güçsüz görevini yapamayan bir meknizma olarak tarif edilmekte; bu tür felaket dönemlerinde "olağanüstü hal" uygulaması gereği vurgulanarak "hantal devlet" karşısında ordunun yetkinliği ön plana çıkarılmaktadır. Ordunun televizyon kuruluşları tarafından ön plana çıkarılmasının ardında, aynı zamanda Türkiye'nin iç politika ekseninde yaşadığı sorunlar bir dayanak oluşturmakta, ordunun meşruiyeti yeniden kurulmaktadır.

13. Çatışma ve gerilim eksenlerinden bir diğerini, deprem bölgesine gönderilen yardımlara ilişkin düzenlemeler oluşturmaktadır. TRT1'de deprem yardımlarına ilişkin haberlerin tamamı resmi kriz masası yetkililerinin açıklamalarına dayanılarak kurulurken; SHOW TV'de kriz masası, eleştirilerin odağı olmaktadır.

14. TRT1 kamu hizmeti yayıncılığı anlayışının bir temsilcisi olarak bu çalışmada yerini alırken, bu anlayış doğrultusunda haber verme politikasına sadık kalmıştır. TRT1 haberleri deprem felaketinin toplumda yarattığı endişe ve gerilimi en aza indirme ve yükselebilecek muhalefeti ortadan kaldırma yönünde iyimserlik aşılayan bir habercilik izlemiştir. Haberlerde depremden zarar gören bölge halkının koşullarına ilişkin değerlendirmeler "devletin her şeye hakim olduğu ve sorunların üstesinden geldiği" yönünde belirlenmektedir. Olumsuzluklar yerine yapılan yardım ve iyileştirme uygulamaları vurgulanmakta; kriz masası yetkilileri aracılığıyla deprem sorunlarının günden güne aşıldığına ilişkin enformatif bir süreklilik göze çarpmaktadır.

15. TRT1 haberleri aynı zamanda protokol haberciliği anlaşı çerçevesinde sunulmuştur. Buna göre TRT1 kanalında depreme ilişkin konularda en çok ve en uzun konuşan, ilk konuşan kaynaklar Cumhurbaşkanı, başbakan ve hükümet üyesi partilerin liderleri, ordu temsilcileri ve bölge

halkıdır. Siyasal partilerin temsilcileri de meclisteki grupları oranında haberlerde temsil edilmişlerdir. TRT1 haberlerinin devletin resmi söyleminin bir uzantısını oluşturduğu söylenebilir.

16. Her televizyon kanalı depremde beliren çeşitli sorunları, kendi toplum tasarımlarına ilişkin önerilerinin bir parçası olarak ele alıp yorumlamaktadır. Bu anlamda TRT-1 resmi organlarla paralel bir bir yayın politikası izlemekte, resmi söylemi yansıtmaktadır. Liberal televizyon kuruluşlarının temsilcileri olan ATV ve SHOW TV'nin de deprem aracılığıyla ortaya koyduğu sonuçlar hantal ve atıl bir büyük devlet eleştirisi, özelleştirme politikalarına hız verilmesi ve bu politik oluşumla deprem de dahil her türlü sorunun özel girişim aracılığıyla daha rahat çözüleceğine ilişkin bir değerlendirmedir.

17. Haberler, iç ve dış politik gündeme ilişkin tartışmalarda depremi bir "milat" olarak kullanma eğilimi göstermektedirler. İç politik gündemi oluşturan af yasasına ilişkin eleştiriler deprem bağlantısıyla gerçekleştirilmektedir. Örneğin müteahitlere ilişkin eleştiriler af yasası ile birleştirilmekte, af yasası müteahitler aracılığıyla tartışılmaktadır. Benzer bir biçimde, Anayasa mahkemesi başkanının, adli yargının açılışında yaptığı konuşma, deprem sonrasında eleştirilerin keskinleştiği zayıf devlet tartışmasıyla birlikte ele alınmaktadır. Dış politik gündeme ilişkin haberler ise genel olarak Avrupa Birliği ve Yunanistan ile olan ilişkiler çerçevesinde biçimlenmektedir. Deprem Türk-Yunan yakınlaşması için bir başlangıç olarak değerlendirilmekte, dolayısıyla Avrupa Birliği'ne ilişkin tartışma Türk-Yunan dayanışmasının geleceği üzerinden yapılmaktadır.

18. Televizyon kanallarının bütünü dikkate alındığında ana haber bültenlerinde hükümet üyeleri, siyasal partiler, cumhurbaşkanı ve başbakan ile bürokratlar aracılığıyla resmi görüşün en fazla temsil edilen söylemi oluşturduğu ortaya çıkmaktadır. Depremzede bölge halkı da, sözü en çok temsil edilen bir diğer kaynağı oluşturmaktadır. Ancak medya, kriz haberciliğinin Türkiye'ye özgü pratiklerine uygun olarak, olayı aktaran bir aracıdan çok, bu iki aktör kadar kendi

değerlendirmeleri ve sözü ile deprem gerçekliğini sunan bir aktör ya da kaynak haline gelmiştir.

19. Televizyon haberlerinde bilimadamları, sıklıkla fay hatları, artçı depremler konusunda görüş bildirmekle birlikte, en çok ve en uzun konuşan ya da görüşlerine ilk sırada yer verilen kaynak olarak görünmemektedirler. Bilim adamları ATV ve SHOW TV'de diğer kanallardan daha fazla yer almaktadır.

20. Görsel malzemenin kullanışı açısından TRT1 ve diğer televizyon kuruluşları arasında belirgin bir farklılık ortaya çıkmıştır. TRT1 deprem enkazı, depremde yaralanan ve ölenlerin görüntülerini haberin bir unsuru olarak kullanmamakta; bunun yerine uzaktan ve havadan yapılan çekimlerle deprem bölgelerindeki şehirlerin görüntülerini vermektedir. Buna karşılık özellikle ATV ve SHOW TV deprem enkazlarının yakın çekimlerini, deprem yaralılarının ve ölülerin görüntülerini ayrıntılı olarak kullanma eğilimi göstermişlerdir. Benzer olarak deprem enkazı altından kurtarılma görüntüleri ve kişisel kurtuluş öykülerine ilişkin görüntülere TRT1'de hemen hiç rastlanmazken; ticari kanallar bu tür haber ve görüntülere ağırlıklı olarak yer vermişlerdir. Kurtarılma haberleri yakın çekim görüntülerle desteklenerek öykülenmekte ve dramatik bir anlatı olarak belirginleşmektedir. Böylece haber izleyicisinin depremzedeye, deprem bölgesine ve olaya ilişkin yakınlık duygusu harekete geçirilmeye çalışılmıştır.

21. Ticari televizyon kanallarında deprem haberleri, sansasyon ve panik yaratacak; dramatik bir etki ortaya çıkarabilecek anlatısal öğelerle desteklenmekte ve magazinelleştirilmektedir. ATV ve SHOW TV'nin bu özellikleri içeren haberlere daha yoğun yer verdiği araştırmada belirginleşmiştir.

22. Araştırmanın analitik kategorileri çerçevesinde televizyon haberlerinde depreme ilişkin söylemsel öğelerin ATV ve SHOW TV'de benzerlikler taşıdığı; TRT-1 ve KANAL 7'de ise kısmen diğerlerinden ayrıldığı görülmektedir.

23. Tematik çözümlemenin verileri, televizyon kanallarında depremin "asrın felaketi" olarak nitelenmesine yol açan yıkıcılığının nedenleri olarak, mikro düzeyde müteahhitlerin, makro düzeyde ise devletin yapısal sorunlarının gösterildiğini ortaya koymaktadır.

24. Depremin sonuçları ise, nedenlerdeki ağırlığının aksine, devletin reformu, yasal düzenlemelerin yapılması gerekliliğinin vurgulanmasından çok, "dayanışmak ve organize olmak" temaları odağında geliştirilmiştir. Böylece felaketin nedenlerinde -farklı politik göndermeler taşımakla birlikte- devlet sorunsallaştırılmasına rağmen, felaketin sonuçlarında aynı tutarlılık gösterilememiştir. Neredeyse romantik bir yönelimle, "sivil toplum" ya da "halkın" kullandığı inisiyatif ve gösterdiği çaba, devletin örgütlü işleyişinin ve kaynaklarının yerine adeta ikame edilebilir kılınmıştır. Kısacası neden sonuç bağıntıları televizyon haberlerinde, amiyane tabirle "bir kötülükten bir iyiliğin çıkması" şeklinde formüle edilmiştir. Ancak bu "iyiliğin", devletin işleyiş mantığının ve yıllardır sorgulanan olumsuzluklarının bütünüyle dönüştürülmesi anlamına gelmediği giderek belirginleşmektedir.

Gazetelere İlişkin Sonuçlar

1. Deprem haberleri gazetelerde çözümlendiğinde, gazetelerin genel yayın politikalarıyla bağlantılı olarak Türkiye'nin tartışma konularını nasıl sorunlaştırdıkları heberlerin kuruluşunda önemli farklılıklar doğurmaktadır.

2. Gazetelerde deprem haberlerinde geliştirilen temel çatışma eksenleri ve aktörleri üç düzeyde açığa çıkmaktadır.

    1- Devlet/Yurttaş karşıtlığı

    2- Bürokrasi/Sivil Toplum karşıtlığı

    3- Ordu/Sivil İktidar karşıtlığı

3. Hürriyet ve Radikal gazeteleri, devlet- yurttaş karşıtlığını, geliştirdikleri devlet eleştirisi bağlamında yoğun olarak üretmektedirler. Her iki gazete de, bir yandan soyut bir ideal devlet tarifi, diğer yandan yönetenlerle özdeşleştirilen ve kişiselleştirilen bir devlet tarifine göndermede bulunacak şekilde haberlerini kurmaktadırlar.

4. Medyada özellikle köşe yazılarında süregiden devlet tartışması Susurluk'tan sonra ilk kez deprem aracılığıyla manşetlere taşınmıştır. Depremin bütün ideolojik konumları aşan bir mağduriyet yaratması nedeniyle Hürriyet'de devlet eleştirisi de, ideolojik konumları aşan "insani bir konumdan" yapılmıştır.

5. Hürriyet, devlet eleştirisini teknokratik/yönetici devlet soyutlamasının reformu temelinde ortaya koymuş, aşkın ve koruyucu "baba" devleti sorgulamamış; onu kurtarıcı bir referans olarak alıkoymuştur. Radikal'de ise aşkın-soyut devlet ile yönetici-teknokratik devlet ayrımı yapılmadan, koruyucu "baba" devletin de sorgulaması gerçekleştirilmiştir.

6. Devlet/yurttaş karşıtlığı ya da devlet/ millet karşıtlığı Akit gazetesinde en yoğun işlenen karşıtlıktır. Bunu bürokrasi ve sivil toplum karşıtlığı izlemektedir. Ordu/sivil iktidar karşıtlığı ise en az işlenen çatışma eksenidir. Akit, kurumsal olarak orduyu karşısına almak yerine devlet mekanizmasının işleyişini sorunlaştırmıştır. Devletin "Ankara" olarak adlandırılması, bir yandan merkezi devlet yapısı ile merkez dışı halk arasında bir karşıtlık kurarken, diğer yandan da Cumhuriyet öncesi başkent İstanbul ile Ankara karşıtlığını örtük olarak imlemektedir. Böylece anlamın artsüremli düzeyinde, Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti karşıtlığı kurulmaktadır.

7. Akit'de devlet/yurttaş karşıtlığı, diğer iki gazeteden farklı olarak, ümmet yani din kardeşliği merkezinde bir toplum tasarımının yapılandıracağı ve şeriat hukukunu geçerli kılacak alternatif bir devlet mekanizmasının açık ya da örtük olarak dile getirilmesi için harekete geçirilmektedir. Devlet/yurttaş karşıtlığı başka kurgularla da sürekli üretilmekte ve devlet/ millet karşıtlığına iliştirilmektedir.

8. Akit gazetesi haberlerinde özellikle devlet/millet karşıtlığını geliştirmiş; bu karşıtlığı kurarken başka bazı karşıtlıkları ve saflaşmaları bu temel eksenle bağlantılandırarak inşa etmiş; bütün çatışma eksenini de, depremin nedeni olarak sunduğu "cumhuriyetle kurulan devlet yapısının dini baskı altında tutması" kurgusunu güçlendirecek şekilde temsil etmiştir. Böylece deprem ve sonrasında yaşanan trajedi, inananlar/ inanmayanlar, dinliler/dinsizler ayrımı ve çatışması ile bağlantılandırılmıştır.

9. Özellikle devlet karşısında ya da devlet ortada olmadığı için gelişen halk dayanışmasının nasıl anlamlandırılacağı konusunda ciddi ayrımlar saptanmıştır. Sivil toplum kavramı, özellikle Hürriyet'te halk dayanışmasının yerine geçecek şekilde kullanılarak, sadece dayanışma ve yardımlaşmayla ilintilendirilmiş ve politik içeriğinden, göndermelerinden boşaltılmıştır. Buna karşılık Akit gazetesi, yardımlaşma ve dayanışmayı ümmet olma duygusuyla bağlantılı kıldığı için, özellikle 28 Şubat sürecine destek veren sivil toplum kuruluşlarını olumsuzlayarak halkın dayanışmasını "gönüllü dayanışma kuruluşları" şeklinde formüle etmiştir.

Sonuç olarak gerek televizyonda gerekse gazetelerde Türkiye'nin temel tartışma konularının deprem haberleri dolayımıyla yeniden kurulduğunu; toplumsal gerilimlerin ve çatışmaların deprem dolayısıyla yeniden tarif edildiğini söylemek olanaklıdır. Gelecekte ortaya çıkabilecek politik, toplumsal, ekonomik ya da doğa kaynaklı krizlerde bile, söylemsel olarak 17 Ağustos depremi sonrasındaki aylara kısmen sabitlenen anlamların, açıklamaların, gerilimlerin ve karşıtlıkların, yeni söylemsel öğeler ve stratejilerle yerinden edilebileceğini, dönüşebileceğini; ve medyanın da bu söylemsel mücadelelerin hem bir alanı hem de bir aktörü olmayı sürdüreceğini öngörmek kehanet olmayacaktır.

GENİŞLETİLMİŞ KAYNAKÇA

ADONI, H. ve COHEN , A.A., (1990). *Social Conflict and TV News.* Newbury Park, London: Sage Publications.

ALEMDAR, K.,ve ERDOĞAN, İ., (1990). *İletişim ve Toplum.* Ankara: Bilgi Yayınevi

ALEMDAR, K., (1993). "Basın Nereye?" *Devlet ve Basın.* M. Aksoy (der.). Ankara: Yorum Matbaası. 86-92.

ALLEN, R.C., (1987). "Reader Oriented Criticism and Television". *Channels of Discourse.* Robert Allen (der.) . London : Routledge. 74-112.

ALTHUSSER, L., (1994). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları.* Çev., Y.Alp ve M.Özışık. İstanbul: İletişim Yayınları.

BENNETT, T., (1982). "Theories of the Media, Theories of Society". *Culture, Society and the Media.* M. Gurevitch, T. Bennet, J. Curran ve J. Wollacott (der.). NY:Methuen. 30-55.

_____, (1989). "Media, Reality, Signification" , *Culture, Society and the Media.* M. Gurevitch, T. Bennet, J. Curran ve J. Wollacott (der.). NY:Methuen 285-310.

BERGER., A.A., (1993). *Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri,* Eskişehir: A.Ü.Eğitim, Sağlık, Bilimsel Araştırma Çalışmaları Yay.

BURTON, G., (1995). *Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş,* Çev., N.Dinç, İstanbul: Alan Yayıncılık.

COGITO, (1999) Deprem Özel Sayısı, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul, sayı. 20.

CONNELL, I., (1980). "Television News and Social Contract.", *Culture, Media, Language.* A. Lowe, P.Willis (der.). London: Hutchinson Co. 139-156.

COWARD, R. ve ELLIS,J., (1985). *Dil ve Maddecilik, Semiyolojideki Gelişmeler ve Özne Teorisi,* Çev., E.Tarım, İstanbul: İletişim Yayınları.

DEMİRKENT, N., (1995). "Hükümete, İş Dünyasına Satılık Basın Var", *Ekonomik Forum*, İstanbul: TOBB Yayını. (11): 22-23.

DOĞU- BATI Dergisi, (1997). *Devlet* sayısı, TSK: Ankara,sayı: 1.

DRUCKER, P., (1994). *Yeni Gerçekler.* Çev., B. Karanakçı, Ankara: İş Bankası Yay.

DURSUN, Ç., (2001). *TV Haberlerinde İdeoloji.* Ankara: İmge.

EAGLETON, T., (1996). *İdeoloji.* Çev., M. Özcan. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

ERDOĞAN, N., (1994). "Metinlerarasılık, Hegemonya ve Siyasal Alan", *Toplum ve Bilim.* İstanbul: Birikim, (63): 40-57.

ELLIOT,P., MURDOCK, G., SCHLESINGER, P., (1986). "Terrorism and the State: A Case Study of the Discourses of Television". *Media, Culture and Society.* Collins, Curran, Garnham (der.). London: Sage. 264-286.

EROĞUL, C., (1990). *Devlet Nedir?* Ankara:İmge Kitabevi.

FEJES, F., (1994). "Eleştirel Kitle İletişim Araştırması ve Medya Etkileri: Yokolan İzleyici Sorunu", *Medya, İktidar, İdeoloji,* Çev. ve der., M.Küçük, Ankara: Ark Yayınevi. 251-270.

FISKE, J., (1987). *Television Culture.* London & New York : Routledge.

_____., (1987). " British Culturel Studies and Television". *Channels of Discourse.* Robert C.Allen (der.). London : Routledge. 254-290.

_____.,(1989). *News, History and Undiciplined Events.* London & New York: Routledge.

_____., (1990). *Introduction to Mass Communication Studies.* London & New York: Routledge.

FOWLER, R., (1991). *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press.* London& New York: Routledge

GLASGOW UNİVERSİTY MEDİA GROUP (GUMG) (1980). *More Bad News,* GB: Routledge

_____, (1982). *Really Bad News,* GB:Writers and Readers

_____., (1993). *Getting the Message, News, Truth and Power.* London & New York: Routledge.

_____, (1995). *News Content, Language and Visual.* London & New York: Routledge.

HACKETT Robert A., (1983). "Decline of a Paradigm? Bias and Objectivity in News Media Studies", *Mass Communication Review* Yearbook. (5): 251-274.

HALL,S.,LUMLEY, B., McLENNAN, G., (1978). "Politics and Ideology: Gramsci". *On İdeology.* CCCS (der.). London: Hutchinson. 45- 76.

HALL, S.(1973), "The Determinations of News Photographs". *The Manufacture of News.* S.Cohen ve J.Young (der.). SAGE Publications, Beverly Hills: California. 177-189.

_____., (1980). "Introduction to Media Studies at the Centre", *Culture, Media, Language.* A. Lowe, P.Willis (der.). GB: Hutchinson Co.

_____, (1980). "Encoding / Decoding". *Culture, Media, Language.* A. Lowe, P.Willis (der.). London: Hutchinson Co.128-138.

_____., (1980). "Recent Development in Theories of Language and Ideology: a Critical Note.". *Culture, Media, Language.* A. Lowe, P.Willis. (der.). GB: Hutchinson Co.

_____., (1980). "Cultural Studies and Centre: Some Problematics and Problems", *Culture Media Language.* A. Lowe, P.Willis (der.). Birmingam U.K: Hutchinson. CCCS . 1-47.

_____., (1985). "Signification, Representation, Ideology: Althusser and the Post-Structuralist Debates", *Critical Studies in Mass Communication.* (2): 91-113.

_____., (1988). "The Social Production of News: Mugging in the Media". *Manufacture of the News.* S.Cohen ve J. Young, (der.). London: Constable.

_____., (1994a). "Kültür, Medya, İdeolojik Etki", *Medya, İktidar, İdeoloji.* M.Küçük (Çev. ve der.). Ankara: Ark Yayınevi. 169-210.

_____., (1994b). "Ideolojinin Yeniden Keşfi: Medya Çalışmalarında Baskı Altında Tutulanın Geri Dönüşü." *Medya, İktidar, İdeoloji.* M. Küçük (Çev. ve der.). Ankara: Ark Yayınevi.

HANSEN,A., ve MURDOCK, G., (1985). "Costructing Crowd: Popular Discourse and Press Presentation.". *The Critical Commuication Review.* V. Mosco ve J.Mosco (der.). Popular Culture and Media Effects J: Abex. (3). 227-557

HARTLEY, J., (1982). *Understanding News.* London & New York: Routledge.

HECK, M.C., (1980). "The Ideological Dimension of Media Messages". *Culture, Media, Language.* A. Lowe, P.Willis (der.). GB:Hutchinson Co.

İNAL, M..A., (1996). *Haberi Okumak.* İstanbul: Temuçin Yayınları.

KAFAOĞLU, A.B., (1994) *KİT Gerçeği ve Özelleştirme.* İstanbul: Alan Yayınları.

KAHRAMAN, H.B., (1995). *Sağ Türkiye ve Partileri.* Ankara:İmge Kitabevi

KEYDER, Ç., (1993). *Türkiye'de Devlet ve Sınıflar.* İstanbul: İletişim Yay.

KOZLOFF, S.R., (1987). "Narrative Theory and Television". *Channels of Discourse.* Robert Allen (der.). London : Routledge: 42-73.

LEWIS, C., (1992). "Making Sense of Common Sense: A Framework for Trackig Hegemony". *Critical Studies in Mass Communication.* 9 (3): 277-292.

MC LELLAN, D. (1986). *Ideology.* England: Open University Press.

MC LENNAN, G., MOLINA, V., ve PETERS, R., (1978). "Althusser's Theory of Ideology". *On İdeology. CCCS (der.).* London: Hutchinson. 77-105.

MORLEY, D., (1978). "Industrial Conflict and the Mass Media". *Manufacture of News.* S.Cohen ve J.Young (der.). UK: SAGE. 368-392.

MUMBY, D. K., (1989). "Ideology and the Social Construction of Meaning: A Communication Perspective". *Communication. Quarterly.* 37(4): 291-304.

MURDOCK, G. ve GOLDING, P., (1991). "Culture, Communications and Political Economy". *Mass Media and Society.* J.Curran ve M. Gurevitch (der.). GB: Edward Arnold. 15-32.

NEBİLER, H., (1995). *Medyanın Ekonomi Politiği.* İstanbul: Sarmal Yayınevi.

PARENTI, M., (1986). *Inventing Reality.* NY. : Martin's Press Inc.

PHILO, G., (ve ark.). (1982). *Really Bad News.* London: Writers and Readers.

PHILO, G., (1992). *Seeing and Believing: The Influence of Television.* London & New York: Routledge.

POSTMAN, N., ve POWERS, S., (1992). *Televizyon Haberini İzlemek.* Çev., A.Tunç. İstanbul: Kavram Yay.

SARIOĞLU, G., (1976). *Televizyon Program Yapım ve Yönetimi.* A.Ü.SBF.Yay: Ankara.

SEITER, E., (1987). " Semiotics and Television". *Channels of Discourse.* Robert C. Allen (der.). London : Routledge. 17-41.

SHOLLE, D. J., (1994). "Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/ Bilgiye". *Medya, İktidar, İdeoloji.* M. Küçük (Çev. ve der.). Ankara: Ark. 211-249.

SLACK, J.D. ve ALLOR, M., (1983). "The Political and Epistemological Constituents of Critical Communications Research", *Journal of Communication,* (3): 208- 218.

SMYTHE, D. ve VAN DINH, T., (1983). " On Critical and Administrative Research: A New Critical Analysis. *Journal of Communication.* (3): 117-127.

SÖNMEZ, M., (1995). "Medya: Amaç Kar mı, Silah mı ?".*Ekonomik Forum.* (2): 4-7.

_____., (1996). "Türk Medya Sektöründe Yoğunlaşma ve Sonuçları", *Birikim,* İstanbul:Birikim. (92): 76-86.

SPLICHAL, S. , "Critical Theory and Emprical Critique in Mass Communication Research: Some Methodological Consideration". *Communication*

ŞAYLAN, G., (1994). *Değişim, Küreselleşme ve Devletin Yeni İşlevi.* Ankara:İmge Kitabevi.

THERBORN, G., (1989). *İktidarın İdeolojisi ve İdeolojinin İktidarı.* Çev., İ.Cüre. İstanbul: İletişim Yayınları.

THOMPSON, J.B ., (1984). *Studies in the Theory of Ideology.* Cambridge: Polity Press.

_____., (1992). I*deology and Modern Culture.* Cambridge: Polity Press.

TOKGÖZ, O. (2000). *Temel Gazetecilik.* Ankara: İmge Kitabevi.

TUCHMAN, G., (1978) *Making News: A Study in Construction of Reality.* London: Free Pres.

VAN DIJK, T. (1988). *News Analysis.* New Jersey: Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates. Publishers.

_____., (1988). *News as Discourse.* New Jersey: Hillsdale.

_____., (1994). "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları". *Medya, İktidar, İdeoloji.* Çev. ve der., M. Küçük. Ankara: Ark. 271- 328.

WHITE, M. (1987). " Ideological Analysis and Television". *Channels of Discourse.* Robert C.Allen (der.). London : Routledge. 134-171.

WOLFE, Arnold S., (1992). "Who's Gotta Have It? Ownership of Meaning and Mass Media Texts", *Critical Studies in Mass Communnication.* 9 (3): 261-276.

WOOLLACOTT, J., (1989). "Messages and Meaning", *Culture, Society and the Media.* M. Gurevitch, T. Bennet, J. Curran ve J. Wollacott (der.). GB: Methuen. 91-111.

YENGİN, Hülya. (1994). *Ekranın Büyüsü, Batıda Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar.* İstanbul: Der Yayınevi.

YOUNG, A. (1990). "Appeals to Valuelesness: Objectivity, Authenticity and the News Discourse". *Textual Practice.* 4 (1): 38-52.

EK. 1:

DEPREM HABERLERİNE İLİŞKİN İÇERİK ÇÖZÜMLEMESİ YÖNERGESİ

1- Deprem Haberi Hangi Kanalda ?

0- Kodlanamıyor
1- TRT 1 --
2- SHOW TV
3- ATV -
4- KANAL 7

2- Deprem haberinin yeri nedir ?

0- Kodlanamıyor
1- İzmit/ Kocaeli
2- Adapazarı
3- *Avcılar/ İstanbul*
4- Gölcük/ Değirmendere
5- Bolu- Düzce
6- Bursa
7- Eskişehir
8- Diğer

3- Deprem haberinin ağırlıklı görüntüsü nedir?

0- Kodlanamıyor
1- Kurtarma çalışmaları
2- Enkaz kaldırma çalışmaları
3- Deprem enkazı görüntüleri (genel ve yakın plan çekimler)
4- Yardımların dağıtılışı ve yardım görüntüleri
5- Dış ülkelerden gelen ekiplerin kurtarma ekipleri ve yardım dağıtımı faaliyetleri
6- Kişisel öykülerin görüntüleri

7 - Depremle ilgili yerel ve ulusal düzeydeki yetkili birimlerin ve kişilerin görüntüleri (belediyeler, resmİ kurum ve kuruluşlar ile bunların yöneticileri: hastaneler, Kızılay, Sivil Savunma vb...)
8- Depremin felaket büyüklüğünde olmasının sorumluları olarak müteahhitler
9- Bilim adamları ve bilimsel merkezler
10- Hükümet ortağı partilerin liderleri ve milletvekilleri, bakanlar, başbakan, cumhurbaşkanı
11- Sivil toplum örgütlerinin görüntüleri (AKUT, işadamları demekleri vb...)
12- Çadırlardaki yaşam koşullarının görüntüleri.
13- Deprem bölgesinde gündelik hayatın "normalleşmesi", rutinine dönmesi görüntüleri.
14- Muhalefet partisi liderleri, milletvekilleri ve yöneticilerinin görüntüleri.
15- Depremzedelerin sorunları ve yakınmalarının görüntüleri.
16- Ordu ve mensuplarının görüntüleri (Genelkurmay başkanından en küçük rütbeli askerine kadar)
17- Artçı şok paniği görüntüleri
20- Diğer

4- Deprem haberinin konusu nedir?

0- Kodlanamıyor
1- Kurtarma çalışmaları (insan, hayvan, mal- eşya vb...)
2- Enkaz kaldırma çalışmaları
3- Yurtiçi yardımlar ve dağıtılmasıyla ilgili gelişmeler ve sorunlar
4- Resmi organların etkinlikleri ve kriz masalarının çalışmaları (belediye, hükümet, bürokrasi, bakanlıklar vb...)
5- Dış yardımlar ve dış ülkelerin depremle ilgili etkinlikleri
6- Bilim adamlarının (depremle ilgili) açıklamaları, görüşleri
7- Bölgeden göç ve bölgenin ekonomik panoraması
8- Kişisel kurtulma ve/ veya ölüm- sakatlık öyküleri .
9- Asayiş, güvenlik ve polisiye olaylar (organ mafyası haberleri dahil)

10- Yağmalama olayları
11- Gündelik yaşamın rutinine dönüş ya da "normalleşmesi" haberleri
12- Ölü ya da sağ olduğu bilinmeyen yakınlarının aranması çalışmaları
13- Müteahhitlerin şikayet edilmesi ve tutuklanması istekleri
14- Çadırlardaki yaşam koşulları ve sorunlar
15- Sanatçıların depremle ilgili yardımları ve çalışmaları
16- Ordu ve temsilcilerinin etkinlikleri ve çalışmaları (depreme ilişkin ya da depreme değinen)
17- Artçı şok paniği görüntüleri
20- Diğer

5- Deprem haberinde ilk konuşan kişi kim?

0- Kodlanamıyor
1- Başbakan ve hükümet üyeleri
2- Cumhurbaşkanı
3- Muhalefet partilerine üye milletvekilleri ve yöneticiler
4- Hükümeti oluşturan partilerin yöneticileri ve milletvekilleri
5- Bürokratlar, valiler, belediye başkanları
6- Sivil toplum örgütlerinin yöneticileri ve mensupları
7- Depremzedeler ve bölge halkı
8- Dış ülkelerin kurtarma ekiplerinden insanlar
9- Dış ülke yöneticileri (başbakan, başkan, bakan, sekreter, belediye başkanı vb...)
10- Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları, gorevlileri
11- Depremden zarar görmeyen halk
12- Bilim adamları
13- Ordu temsilcileri
14- İşadamları ve örgütleri
15- Müteahhitler
20- Diğer

6 - Deprem haberinde en baskın (en uzun süre ve/veya en çok sayıda) konuşan kişi kim?

0- Kodlanamıyor

1- Başbakan ve hükümet üyesi partilerin liderleri, milletvekilleri ve yöneticileri.

2- Cumhurbaşkanı

3- Muhalefet partilerine üye liderler , milletvekilleri ve yöneticiler

4- Hükümeti oluşturan partilerin yöneticileri ve milletvekilleri 5- Bürokratlar, valiler, belediye başkanları

6- Sivil toplum örgütlerinin yöneticileri ve mensupları (AKUT dahil)

7- Depremzedeler ve bölge halkı

8- Dış ülkelerin kurtarma ekiplerinden insanlar

9- Dış ülke yöneticileri (başbakan, başkan, bakan, sekreter, belediye başkam vb...).

10- Kamu kurum ve kuruluşlarının çalışanları, görevlileri, alt düzey memurları

11- Depremden zarar görmeyen vatandaşlar (başka illerdekiler dahil)

12- Bilim adamları

13- Ordu temsilcileri

14- İşadamları ve örgütleri

15- İşçi ve memur örgütleri

16- Müteahhitler

17- Sanatçılar ve lider eşleri gibi magazinel kişilikler

20- Diğer

7- Deprem haberinin niteliği bilgilendirici, duyurucu, haberdar edici midir?

0- Kodlanamıyor

1- Evet

2- Hayır

8- Deprem haberinin niteliği sansasyonel, panik ve kaos yaratıcı mıdır?

0- Kodlanamıyor

1- Evet

2- Hayır

9- Deprem haberinin niteliği magazinel içerikli midir?

0- Kodlanamıyor

1- Evet.

2- Hayır

10- Deprem haberinin niteliği dramatik ve trajik etki yaratmaya yönelik midir?

0- Kodlanamıyor

1- Evet

2- Hayır

ISBN - 975 - 92325 - 1 - 0